

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Michaela Ondráčková

Revoluce roku 1848 na panství Mnichovo Hradiště

Revolution of 1848 at the Mnichovo Hradiště estate

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala paní Doc. Mgr. Daniele Tinkové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a čas, který mi věnovala při zpracování této bakalářské práce.

Zároveň děkuji Muzeu města Mnichovo Hradiště a Státnímu zámku Mnichovo Hradiště za ochotu a vstřícnost spolupracovat v těžké „covidové“ době.

V neposlední řadě poděkování patří rodině i všem nejbližším za podporu během studia.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 24. května 2021

Michaela Ondráčková

Abstrakt (česky)

Cílem bakalářské práce je zaměřit se na revoluční události roku 1848 v regionálním měřítku v rámci panství Mnichova Hradiště. Snahou bude podívat se na události z různých perspektiv s přihlédnutím na osobní prožitky a postoje současníků z různých sociálních vrstev od panovnického domu přes nadřízenou vrchnost až po obyvatele poddanských měst a vesnic. Zvláště se chci zaměřit na vývoj vztahu mezi vrchností a poddanými, dále také přiblížit příčiny a následky revoluce na základě změn v hospodářské i společenském životě.

Klíčová slova (česky)

Mnichovo Hradiště, revoluce 1848, Kristián z Valdštejna, poddanství, Národní garda, Bakov nad Jizerou, konstituce, zrušení roboty, vrchnost, Emanuel Arnold, vlastenectví

Abstract (in English)

The aim of this BA thesis is to focus on the revolutionary events in the year 1848 in regional scope in the context of the Mnichovo Hradiště estate. The objective is to look at the events from different perspectives, taking into account the personal experiences and stances of contemporaries from different social groups including the royal family, the feudal lords and citizens of the liege towns and villages. Special attention will be given to the development of the relationship between the feudal lords and their subjects. Furthermore, the causes and consequences of the revolution will be described based on the changes on economic and public life.

Klíčová slova (anglicky)

Mnichovo Hradiště, revolution of 1848, Cristian von Waldstein, serfdom, National quard, Bakov nad Jizerou, constitution, abolition of corvée, feudal lordship, Emanuel Arnold, nationalism

OBSAH

1. ÚVOD	8
2. PRAMENY A LITERATURA	12
3. PANSTVÍ MNICHOVO HRADIŠTĚ	15
4. OSOBNOST	18
4.1. František I. A Klements Metternich	18
4.2. František Josef I.	19
4.3. Kristián z Valdštejna	20
4.4. Emanuel Arnold	24
4.5. Tomáš Hindl.....	27
5. PŘED REVOLUCÍ	30
5.1. Obecné historicko-kulturní vymezení	30
5.2. Hospodářsko-sociální pozadí	31
5.3. Městský život	38
5.4. Vrchnost a její poddaní.....	42
5.5. Politická situace.....	45
6. REVOLUCE	47
6.1. Národní garda.....	47
6.2. Postoje obyvatelů	50
6.3. Politické události	53
6.4. Na pomoc ku Praze?.....	59
6.5. Co přinesla revoluce?	64
7. PO REVOLUCI	70
7.1. Ustanovení nové samosprávy	71
7.2. Bývalá vrchnost.....	74
7.3. Venkov a vyvazovací komise.....	75
8. ZÁVĚR	78
CITOVANÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE	81

PŘÍLOHY	88
Seznam příloh	88
Příloha č. 1.....	89
Oficiální portrét hraběte Kristiána z Valdštejna (1794 - 1858) a jeho manželky Marie roz. Thun - Hohenstein (1793 - 1861) od malíře Johanna Nepomuka Endera.....	89
Příloha č. 2.....	90
Císař a král Ferdinand V. Dobrotivý, osvoboditel lidu od roboty.....	90
Příloha č. 3.....	91
Klemens Metternich (1773 - 1859), rakouský ministr zahraničí, diplomat, symbol nenávisti v revoluci 1848- satira: Čert odnáší Metternicha do pekla	91
Příloha č. 4.....	92
Mladý císař František Josef I. (1830 – 1848), vládnoucí od roku 1848. Ministr vnitra Alexandr Bach (1813 - 1893), představitel neoabsolutismu v letech 1848 – 1859.....	92
Příloha č. 5.....	93
Emanuel Arnold, bratr kněze Jana Arnolda, mnichovohradištský rodák, radikální demokrat, významná liberální osobnost revoluce 1848.....	93
Příloha č. 6.....	94
Karel Vinařický (1803 – 1869) - významná osobnost Mladoboleslavska, český vlastenecký kněz, básník a spisovatel.....	94
Příloha č. 7.....	95
Windischgrätzova vyhláška požadující kapitulaci Prahy ze dne 15. června 1848	95
Příloha č. 8.....	96
Ukázka stejnokrojů českých národních gard.....	96
Příloha č. 9.....	97
Ručně psaný agitační leták zachycený policií počátkem března 1848.....	97
Příloha č. 10.....	98
Pohled na zámek a zámecký areál z roku 1825 versus současný stav	98
Příloha č. 11.....	99
Mnichovo Hradiště, II. vojenské mapování, (Františkovo)	99
Příloha č. 12.....	100

Originální mapy stabilního katastru 1:2 880 (1824 – 1843)- Čechy	100
--	-----

1. ÚVOD

Čas oponou strhnul – a změněn svět!

Kam, kam padlo lidstvo staré?

Ej kamkoli tázaví letěl hled,

vše nové, jak mladé jaré!

A ve vzduchu šuměla divá báj,

a pěl nám ji sad, pěl ji haluzný háj,

i pěl nám ji údol i horstva tem,

a pěla ji celá nám širá zem

a pěli jsme: „Volnost – volnost!“

Tak lesklá teď čela, tak kyprý ret

a pohled tak vlhce řásný,

krev na rubín mladla, sval změnil se v květ

a každý byl člověk krásný!

Nám ve jedno splývala noc a den,

den samá byl tužba, pln záře sen –

my chvěli se, nevěděli oč,

my smáli se, nevěděli proč –

ach příznaky první lásky!

Jak ku svatbě hluknul se mužstva roj,

druh druhovu ruku třimal,

a jásavě ku předu šel ten voj,

byť osud i v děla hřimal.

Kde klobouk tam péro, kde bok tam zbraň –

kdo tyranem, prchni, chraň se, chraň,

jeť ztracen, kdo ve smích by statnost bral,

z těch každý by stokrát život dal

„Za národ a lidstvo celé!“

I příroda všude se leskla kol,

den každý jak vyhejčkaný,

měl modroučkou na sobě kamizol
a zlatem byl obetkaný.
Kraj celý jak bálová síň se skvěl,
kdes pod zemí hudba, vždyť tančil, kdo šel –
sám pánbůh nás pokynem k tanci zval
a blažen se nad námi usmíval:
„Nuž konečně lidmi tedy!“,¹

Těmito básnickými slovy oslavuje Jan Neruda revoluci roku 1848. Z jeho slov je patrná radost z nabyté svobody a z očekávání nových lepších dnů. Báseň vyzdvihuje národní hrdost, odvalu lidí být lidmi a bojovat za svoje práva. Rok 1848 je významným mezníkem nejen v českých, ale i v evropských dějinách, proto se můžeme setkat i s dalšími označeními této série nepokojů jako Jaro národů či Rok revoluce.

První jiskra následných nepokojů byla zažehnuta 12. ledna 1848 na Sicílii. Dále se revoluční vlna rozšířila do Francie a následně po téměř celé kontinentální Evropě. Situace se v Evropě uklidnila až v srpnu roku 1849, kdy bylo poraženo i povstání v Uhrách.

Revoluční události zasáhly veškeré obyvatelstvo od politických elit až po běžné obyčejné lidi či chudinu. Mezi širokou veřejností se postupně, čím dál častěji, začaly objevovat nové myšlenky a liberální ideály. Zesílila síla národnostních hnutí a všeobecné vlastenecké uvědomění. Do popředí vystoupila touha po sociální spravedlnosti a získání obecných občanských svobod.

Všeobecně jsou známy velké politické události té doby zahrnující sepsání petice, boje na barikádách či následné politické změny. Co vedlo k propuknutí revoluce? Co revoluci předcházelo?

Cílem výzkumu je oblast panství Mnichova Hradiště, jakožto specifického regionu, a zároveň jako základní správní jednotka v patrimoniální správě. Panství Mnichovo Hradiště může posloužit jako ukázka středně velkého, nepřilíš významného panství s ohledem na politické dění v Praze či na okolních panstvích.

Jednou z nejtypičtějších věcí spojovanou s revolucí bylo zakládání národních gard. Co to byly národní gardy? Jakou úlohu národní gardy sehrály během revoluce?

¹ NERUDA, J., *Balady a Romance, Zpěvy páteční*, s. 23

Revoluční události měly velký vliv i na běžný každodenní život obyvatel. Každá sociální vrstva měla od revoluce jiná očekávání a to i v ohledu na její stav či úroveň vzdělání. Obecné mínění v rámci obcí formovali významné osobnosti, představitelé inteligence města či kraje. V čem se lišila národně probuzená města od těch konzervativních? Na rozvoj kulturního života měl přímý vliv i postoj vrchnosti či obecně hospodářsko-sociální zázemí panství. Čím větší chudoba a neúroda postihla dané panství, tím se myšlenky radikalizují.

K objasnění dobových myšlenek a názorů lze využít nejrůznější městské kroniky, pamětní zápisy či novinové články. Velkou úlohu v rámci informování obyvatelstva a formování veřejného mínění měly v první řadě nejrůznější agitační letáky šířící se po venkově. Plné pochopení revolučních událostí mohla komplikovat úroveň vzdělanosti především venkovských obyvatel či chudiny.

Velkou událostí pro všechny vrstvy obyvatel bez rozdílu bylo očekávané zrušení roboty. Rozcházely se názory v otázce nutnosti výkupu z roboty i v očekávané konečné realizaci. Jak lidé posléze vítali zrušení roboty a jaké jim to přineslo komplikace?

Nové slovo, které se začalo šířit mezi lidmi, bylo slovo konstituce. Většina lidí si nedokázala pod pojmem konstituce (česky ústava) nic přestavit. Představitelé české inteligence považovali za nutné šířit povědomí o konstituci a méně vzdělaným lidem vysvětlovat výhody, které jim konstituce přinese. Kritici později poukazovali na skutečnost, že konstituce byla lidu vnucena bez ohledu na jejich potřeby a požadavky.

Zodpovězením otázek je nastíněn průběh událostí na panství Mnichovo Hradiště s ohledem na celostátní události. Zároveň umožní i částečné zhodnocení přínosů a změn revoluce a úspěšnosti revolučního dění v rámci vytyčených cílů.

K lepšímu pochopení všech aspektů revoluce 1848 a poměrů na panství Mnichovo Hradiště je rozdělení práce do pěti kapitol. V první kapitole je nastíněna historie a základní parametry mnichovohradištského panství. Tématem druhé kapitoly je stručný nástin názorů a životních osudů významných osobností, které ovlivnili události jak na regionální, tak celostátní úrovni.

Stěžejní částí práce k pochopení problematiky revolučních událostí jsou následující tři kapitoly. Chronologicky bude vysvětlena celková atmosféra období bezprostředně předcházející revoluci 1848. Další kapitola je zaměřená na samotné propuknutí revoluce. Podkapitoly se věnují jednotlivým aspektům revoluce, jako bylo zřizování národních gard,

vysvětlení politických událostí a s nimi související postoje obyvatelů. V poslední kapitole nebude chybět ani vysvětlení porevolučních událostí zahrnující především výkup z roboty a s tím spojené ustanovení vyvazovacích komisí či zřízení nové státní správy.

2. PRAMENY A LITERATURA

Revoluci 1848 si lze představit jako mnohvrstevnaté téma, které přináší různé možnosti pohledu právě na události roku 1848.

Revoluce byla především velkým tématem pro marxistickou historiografii. V revoluci viděli počátek boje lidu za svobodu a sociální spravedlnost, který vyvrcholil „vítězstvím lidu“ o sto let později roku 1948 podle hesla „Naše naděje, naše síla spočívá v lidu.“²

Většina autorů zabývajících se revolucí 1848 vydala svoje monografie právě okolo stého výročí revoluce³, to je na přelomu 40. - 50. let 20. století. Příkladem takovéto publikace může být kniha Jana Kazimoura *Ohlas roku 1848*.

V duchu doby byla revoluce 1848 pojímána podle Karla Marxe za vyvrcholení třídního boje a je možno se v těchto publikacích setkat s pojmy, jako je např.: „pokroková mládež, dělnická třída, sociální otázka, konečné vítězství proletariátu“.

Velmi užitečná kniha pro poznání vzniku a působení Národních gard je především kniha Jaroslava Křížka, *Národní gardy v roce 1848*, ve které označuje národní gardu jako „protilidovou ozbrojenou moc buržoazie“.⁴

Mezi další ideové vlivy patřily myšlenky národního obrození a rozšiřování vlasteneckých myšlenek mezi širší vrstvy obyvatelstva, které si začaly uvědomovat svou národní svébytnost a snažily se vlastenecké myšlenky podporovat.

Jistý vliv na revoluční požadavky mohla mít také hesla, proklamovaná v rámci předchozích revolucí viz Velká francouzská revoluce = volnost, rovnost, bratrství, postupná snaha uvádět do praxe liberální a osvícenecké myšlenky.

Pro většinovou vrstvu obyvatelstva, tedy poddané žijících na vesnicích, chudiny či dělnickou vrstvu, byly důležité spíše otázky pragmatické, týkající se každodenního života. Politické národnostní nebo pokrokové ideje jim byly nesrozumitelné a tím pro ně byly velmi vzdálené a nepotřebné. Dalším faktorem byly sociálně-hospodářské změny ve společnosti, kterými byla např. probíhající industrializace, společenské změny spojené s urbanizací, hladomor, období neúrody a následné sociální nepokoje.

² KRÍŽEK, J., *Národní gardy v roce 1848*. FRIČ, J., *Projev „Slavné měšťanstvo!“*, Praha, 16. června 1848, s. 142

³ Došlo k propojení událostí roku 1848 s konečným vítězstvím lidu – tím byl chápán „Vítězný únor“

⁴ KRÍŽEK, J., *Národní gardy v roce 1848*, s. 51

Obecně lze říci, že skutečný stav společnosti neodpovídal politickému nastavení země, což vedlo k nespokojenosti obyvatelstva.

Pramennou základnu týkající se panství Mnichova Hradiště lze nalézt především v rámci Státního oblastního archivu v Praze, kde se nachází fond Rodinný archiv Valdštejnů či fond Velkostatek Mnichovo Hradiště. Informace k jednotlivým městům na panství přináší městské kroniky a to kronika města Mnichovo Hradiště vedena od roku 1893 a kronika města Bakov nad Jizerou.

K bližšímu pochopení ducha doby je možno využít i zdroje v podobě dobových knih či brožur. Příkladem může být kniha znalce selské problematiky Františka Braunera s názvem O robotě vykoupení z roboty, nejrůznější novinové články zveřejněné hlavně v Národních novinách, v Havlíčkových národních listech či v oblíbeném časopise Česká včela. Na vesnicích byly také hojně rozšířeny nejrůznější agitační letáky z části anonymní.

Prameny osobní povahy jako paměti, částečně i městské kroniky, umožňují přiblížení názorů a postojů současníků. Ve svých zápiscích se o revolučních událostech zmiňují i lidoví písmáci, příkladem může být Josef Dlask z nedalekého Turnova.

Další pamětníci jako Josef Frič, Karel Mattuš či Antal Stašek píší o událostech retrospektivně s velkým časovým odstupem v rámci svých pamětí či vzpomínek. Oba dva způsoby přinášejí výhody i nevýhody. Bezprostřední zachycení událostí přináší autentické svědectví, zatímco větší časový odstup umožňuje autorovi shrnout si myšlenky a sdělit čtenáři podstatné a důležité informace, byť z části již zkrácené jeho pamětí.

Názory současníků z mnoha koutů země či nejrůznějšího politického přesvědčení přináší kniha od Jana Kazimoura Hlas roku 1848, kniha České lidové kronikářství dílem Antonína Robka, Rok 1848 v projevech současníků od Karla Josefa Beneše či ve shrnutí revolučních letáků v díle Karla Krejčího Letáky roku 1848. Celkové vyznění doby mohou doplnit rovněž obrazové ilustrace, které lze nalézt v knize Rok 1848 v obrazech od Josefa Tichého nebo v knize Rok 1848 v obrázcích a karikaturách od Františka Roubíka.

K celkovému nadnesení událostí na přelomu 19. století poslouží velká souhrnná díla věnující se českým dějinám v obecném měřítku. Mezi základní literaturu je nutno uvést ediční řadu Velké dějiny zemí Koruny české, v tomto případě se jedná o svazek IX., sepsaný pod vedením Pavla Bělíny a svazek IX.b v týmu Milana Hlavačky. Předbřeznovou dobou se zabývá i kniha České země v letech 1792 – 1848 od Romana Vondry. Mezi další syntézy lze

zařadit i České dějiny v dokumentech od Jana Kvirence či spíše populárně naučnou knihu od Hany Kneblkové s názvem Život v českých zemích za Františka Josefa.

K tomuto tématu se pojí i další knihy obecného charakteru týkající se životopisů osobností jako Osobnosti české historie od Romana Vondry či Český bibliografický slovník. K pochopení podmínek zřizování veřejné správy po roce 1848 byla využita kniha Kapitoly z dějin české veřejné správy od Marka Starého a další knihy obdobného obsahu.

K panství Mnichovo Hradiště se vztahuje místní regionální literatura zabývající se všeobecně městem Mnichovo Hradiště jako je kniha Dějinné paměti okresu mnichovohradištského od Vítězslava Šimáka, 700 let Mnichova Hradiště od Vladimíra Budila, Město Mnichovo Hradiště od Jany Dumkové či kniha Můj dům, můj hrad od Lenky Procházkové atd. K okolním obcím vyšly monografie zabývající se městy Bakov nad Jizerou či Klášter Hradiště nad Jizerou a významnějšími drobnými obcemi. Zásadní knihou pro dějiny Bakova nad Jizerou byla třídílná edice Paměti Bakova nad Jizerou od Vladimíra Bednáře, konkrétně první díl mapující události do roku 1848 a díl druhý navazující bezprostředně na porevoluční události. Dílčí informace doplňující dějiny regionu se nacházejí také v knize Klášter Hradiště na Jizerou napsané kolektivem autorů či v Pamětech města Bělá pod Bezdězem⁵ od Ferdinanda Šimáčka.

Prínosem pro regionální dějiny je i vlastivědný sborník Od Ještěda k Troskám, který vycházel v letech 1922 – 1938. Ve spojitosti s Mnichovým Hradištěm lze vyzdvihnout především učitele Aloise Šimona a jeho články s širokým regionálním záběrem.

Události ve městě Mnichovo Hradiště lze částečně porovnat i s děním v nedaleké Nové Pace, jejíž dějiny popisuje kniha Rok 1848 v Podkrkonoší od Otakara Janů.

Nelze opomenout ani dva nejdůležitější aspekty spojené s revolucí na panství Mnichovo Hradiště. Revoluční ruch v Mnichově Hradišti byl spojen se založením místní národní gardy. Národním gardám se široce věnuje knížka od Jaroslava Křížka Národní gardy v roce 1848, která je doplněna i častými citacemi z dobového tisku, nařízeními či svědectvími tehdejších členů národních gard.

Nejvíce očekávanou změnou venkovského lidu bylo zrušení robotních povinností. Významným zdrojem k pochopení poměrů na českých vesnicích a jejich zemědělského zázemí je kniha od Vladimíra Klimeše s názvem Česká vesnice roku 1848. Tématem selství se zabývá i František Roubík v díle Revoluční rok 1848 a rolnictvo.

⁵ Bělské panství bylo součástí alodiálního majetku Kristiána z Valdštejna.

3. PANSTVÍ MNICHOVO HRADIŠTĚ

Z hlediska geografického vymezení se v současné době město Mnichovo Hradiště nachází zhruba 70 km severovýchodně od Prahy a přibližně 15 kilometrů severně od Mladé Boleslavi směrem na Liberec. Při posledním sčítání obyvatel žilo ve městě a jeho okolí přibližně 17 901 obyvatel.⁶

Okolí Mnichova Hradiště obklopuje krásná příroda, téměř na dohled se nachází Drábské světničky. Mnichovo Hradiště je také označováno jako brána do Českého ráje.⁷

Město bylo založeno na pravém břehu řeky Jizery mnichy pocházejícími z nedalekého cisterciáckého kláštera⁸, který leží cca 4 kilometry od Mnichova Hradiště. První zmínka o Mnichově Hradišti pochází až z roku 1279, kdy ve městě nocovala královna Kunhuta Uherská (vdova po Přemyslu Otakarovi II.) při svém útěku z Bezdězu, kde byl vězněn její syn, budoucí český a polský král Václav II. V průběhu času se měnila nejen rozloha města a vlastníci, ale také jeho název z původního Hradiště nad Jizerou, přes Hradiště Mnichové, než se v průběhu 19. století název nakonec ustálil na současné Mnichovo Hradiště. Na mnoha starších rytinách, které jsou k vidění na zámku v Mnichově Hradišti, je možno vidět také původní německé jméno, tedy Münchengrätz.⁹

Panství Mnichovo Hradiště v době, kdy ho po svém otci přebíral Kristián z Valdštejna¹⁰, sousedilo s panstvími Bělá pod Bezdězem (rovněž v držení Kristiána z Valdštejna), Svijany (do roku 1820 bylo panství v držení rodu Valdštejnů, později panství odkoupili Rohanové), Kost (vlastníci Borgo-Netoličtí), Kosmonosy (rod Leitenbergů) Český Dub (Rohanové) a s královským městem Mladá Boleslav.

Celková výměra panství dosahovala 27 512 jiter 492 sáhů. Z toho panská půda byla vyměřena na 13 605 jiter 272 sáhů, na půdu rustikální, tedy poddanskou, připadla o pár jiter větší polovina čítající 13 907 492 sáhů. Výpočet orné půdy do dnešních jednotek pro lepší představu o skutečných pozemkových poměrech je ztížený nejednotností udávaných přepočtů.¹¹

⁶ *Počet obyvatel v obcích - k 1.1.2020*. Praha: Český statistický úřad, 2020. Dostupné on-line na <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112019>. [cit. 2020-05-01]

⁷ Brána do Českého ráje je častěji označováno město Turnov.

⁸ Bývalý cisterciácký klášter se nyní nachází v obci Klášter Hradiště nad Jizerou a jeho prostory slouží jako pivovar.

⁹ ŠIMÁK, J., V., *Dějinné paměti okresu mnichovohradištského*, s. 30

¹⁰ Kristián přebírá panství v roce 1832 a vlastního ho do své smrti roku 1858.

¹¹ SOMMER, G., *Das Königreich Böhmen*, str. 198

Dle tradice je jitro plošná míra, která udává rozlohu, kterou orač s koněm zorá za jedno jitro, tedy od rána do poledne. Velikost jednoho jitra se v mnoha zemích lišila a pohybovala se od 0,33 – 1,07 hektaru. V Čechách se ustálila velikost kolem 0,6 hektaru. Po zavedení jednotných dolnorakouských měr v roce 1764 bylo jitro stanoveno na 5 755 m². Podle dolnorakouského jitra a vídeňského sáhu, který je definován rozpětím lidských paží okolo 1,8 m, byla celková výměra orné půdy na panství 15 833,156 m².¹²

Panská orná půda byla rozdělena do několika menších dvorců, a to celkem do patnácti = Klášter, Bukovina, Chocnějovice, Hněvousice, Lhotice, Soleček, Malobratřice, Násedlnice, Studénka, Pachouň, Zásadka, Arnoštice, Přestavlky a Valečov.

Další část panství zabíraly lesy a rybníky, neboť na lov a výlov rybníků měla šlechta výsadní právo, o které přišla během revoluce. Na panství bylo zřízeno šest velkých revírů na chov divoké zvěře a to Vord'anský, Příbyslavský, Mukařovský, Kurpský, Bílá Hlína, Rečkovský a také tři velké bažantnice na Káčově, u Veselé a u Studénky. Není proto divu, že z celkových 8 118 jiter 836 sáhů připadajících na plochy lesů a rybníků připadlo poddaným pouze 1 361 jiter 1 502 sáhů.¹³

Podle jazykového rozložení obyvatelstva se jednalo o převážně český region. Celkový počet obyvatelstva k roku 1830 byl ustálen na čísle 15 601 obyvatel. Největším městem bylo Mnichovo Hradiště, kde roku 1834 žilo 2 883 obyvatel v 345 domech. Podle majetku a zaměstnání se jednalo převážně o průměrnou střední vrstvu bez větších či výraznějších sociálních rozdílů. Z toho ve městě působilo 443 živnostníků z toho 183 mistrů, 72 tovaryšů a 188 učňů. Do roku 1848 se počet obyvatel téměř zdvojnásobil a při sčítání roku 1848 mělo město 4 074 obyvatel z toho 135 Židů.¹⁴

Mnichovo Hradiště bylo nejen největší, ale také nejvýznamnější město panství, neboť na tamějším zámku sídlila vrchnost – tj. hraběcí rodina. Správa Kristiánova panství a většina vrchnostenských kanceláří však sídlila v nedalekém Klášteře Hradišti nad Jizerou v budovách bývalého zámku, který byl přestavěn z původního cisterciáckého kláštera. Vrchnostenské kanceláře tam zůstaly až do roku 1852 a poté bylo místo využito na výstavbu pivovaru.¹⁵

¹² CHVOJKA, M., SKÁLA, J., *Malý slovník jednotek měření*, s. 51

¹³ SOMMER, G., *Das Königreich Böhmen*, s. 195

¹⁴ PALACKÝ, F., *Popis Království českého*, str. 90

¹⁵ *Národní listy, ročník 9, číslo výtisku 211*. Praha, 2. srpna 1869. [on-line]. Dostupné z <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/9408121> [cit. 7.10.2020]

V současné době význam Kláštera Hradiště nad Jizerou poklesl a s ním také počet jeho obyvatel na 958 osob. Podle sčítání obyvatel z roku 1932 mělo město 1 150 obyvatel¹⁶. Dalším významným městem je Bakov nad Jizerou, který svým konzervativním založením vytvářel protiklad vlasteneckému Mnichovu Hradišti. V roce 1848 mělo město Bakov nad Jizerou 1 393 obyvatel. Ostatní obce byly především malé zemědělské vesnice, jejichž počet se vyšplhal na číslo 68. U obce Zvířetice se dodnes nachází zřícenina zámku Zvířetice, na kterém Valdštejnové rovněž pobývali a to až do roku 1720 než zámek podruhé vyhořel a bez nákladných oprav se ponechal svému osudu.

¹⁶ *Adresář republiky Československé pro průmysl, živnosti, obchod a zemědělství*, Praha 1932, svazek I, strany 851-852. (česky a německy)

4. OSOBNOST

Revoluce byla ovlivněna buď přímo či nepřímo mnoha osobnostmi z různých prostředí a rozdílných názorových skupin. V první řadě bychom neměli opomenout představitele panovnického rodu. V mysli běžných lidí byl pojem státu spojen hlavně s osobou panovníka Ferdinanda V. a jeho porevolučního nástupce na trůně Františka Josefa I.

Život běžných obyvatel byl úzce ovlivňován především povahou vrchnosti, neboť i v době po zrušení poddanství zůstávaly některé oblasti běžného života pod jejich pravomocí.

Během revoluce pak do popředí vystupují i některé osobnosti z řad měšťanů, obchodníků, řemeslníků či rolníků. Z jejich pamětí si můžeme udělat lepší obrázek o atmosféře, která v té době panovala. Pohled na osobnosti z různých prostředí a s odlišnými životními názory pomáhá nahlédnout na celkovou problematiku revoluce z mnoha úhlů a nechat se inspirovat novými skutečnostmi.

4.1. František I. A Klements Metternich

Počátek vlády Františka I.¹⁷ je spojený hlavně s historickými událostmi počínaje Velkou francouzskou revolucí a napoleonskými válkami konče. Kvůli definitivnímu zániku Svaté říše římské přešel císařský titul na hlavu právě Františka I. Jeho životní postoje byly do jisté míry ovlivněny výchovou v dětství, které se mu dostalo od strýce Josefa II¹⁸, jehož snaha byla vychovat z něho „osvíceného přítele lidu“. Josefova snaha se však minula účinkem, neboť se jeho povaha vyznačovala spíše nedůvěrou ke svému okolí bez schopnosti rychlého improvizovaného rozhodování. Veřejnosti se jevil spíše jako první úředník státu, ale i tak dokázal aktivně zasahovat do politiky. Konzervativní přístup uplatňoval k nebezpečným novotám, které podle jeho názoru potřebují hlavně čas. Jeho obavy z tajných spolků a zároveň zavedení všeobecné cenzury bylo podmíněno jeho životními zkušenostmi. Boj proti možné revoluci chápal jako podmínku nutnou k zachování vlastní existence, jakožto císaře.¹⁹

Jeho nejbližším pomocníkem byl domácí dvorský a státní kancléř Klements Metternich. Metternich ačkoli neseděl na trůně, řídil dějiny po celých 40 let a byl pravou rukou nejen Františka, ale hlavně jeho syna Ferdinanda, který nebyl sice slabomyslný, ale z důvodu vážné epilepsie nebyl pro panování vhodným kandidátem. Kníže Metternich byl obratným diplomatem s jasně vymezenými názory a postoji na tehdejší politiku. Byl proti nacionalismu,

¹⁷ KRÍŽOVÁ, K., DOLÍNEK, V., CICHROVÁ, K., *Setkání panovníků roku 1833 na zámku v Mnichově Hradišti*, s. 11

¹⁸ RYANTOVÁ, M., VOREL, P., *Čeští králové*, CERMAN, I., *Josef II*, s. 487 - 497

¹⁹ RYANTOVÁ, M., VOREL, P., *Čeští králové*, UHLÍŘ, D., *František I. (II.)*, s. 509 - 517

byl zastáncem přísné cenzury a absolutní kontroly státní moci nad univerzitami, aby se tak zamezilo možným povstáním a revolucím, které by mohly ohrozit tradiční uspořádání společnosti. Jeho vrcholným snažením v této oblasti byl vznik tzv. Svaté aliance²⁰, ale také uskutečnění sňatkové aliance mezi Francií a Rakouskem, když zprostředkoval sňatek dcery Františka I. Marie Luisy s císařem Napoleonem. Během revoluce nebyl za špatného považován císař, ale naopak Metternich²¹ se stal nenáviděným symbolem všeho zla disponující neomezenou mocí. Uprchl proto do Spojeného království, kde měl blízké styky s rodinou Rotschildů. Nakonec zemřel přece jen v Rakousku ve věku 86 let.

4.2. František Josef I.

Novým mladým panovníkem, který nastoupil po abdikaci Ferdinanda, byl Františkův vnuk teprve osmnáctiletý František Josef I. Již jeho samotné jméno mělo symbolizovat spojení dvou celkem protikladných panovníků a to konzervativního Františka I. a pokrokového Josefa II., i když se již tehdy posměšně říkalo, že je víc Františkem než Josefem. Jako nejdéle vládnoucí panovník se stal symbolem stability pro obyvatelstvo, přestože ho někteří obyvatelé viděli jako překážku k národně-emanipačním snahám. Jednalo se o velmi disciplinovaného, pořádkumilovného a pracovitého člověka, který byl ke své roli budoucího císaře vychováván od dětství a bral to jako poslání z boží milosti.

Ústupky proti obyvatelům konal hlavně pod nátlakem způsobené buď revolucí či porážkou rakouských vojsk v bitvě u Magnety a Solferina. Nelibě totiž nesl, když se musel dělit o svou neomezenou moc s prostým lidem. František Josef I. chápe svojí monarchii jako středoevropský dům, kde je nutné zajistit společenství srozuměných a snášenlivých národů. Revoluci chápe jako nemoc živého organismu podle teorie Edmunda Burkeho. Celý život projevuje svou lásku k armádě a ve svých názorech je stálý, ačkoli je jeho život poznamenán řadou osobních neúspěchů či rodinných tragédií.

Hlavní oporou byla Františku Josefovi od narození jeho matka Žofie Bavorská. Již v době jejího života se jednalo o osobnost velmi rozporuplnou. Byla označována pochvalně jako „jediný muž u dvora“ pro své věcné, praktické a rozumné uvažování, ale také byla hlavně v kontextu sporů se svojí snachou Alžbětou považována za „zlého ducha dvora“ či za „tajnou císařovnu“. K revoluci zaujímala velmi skeptický postoj a toužila nikoli po změnách, ale

²⁰ KRÍŽOVÁ, K., DOLÍNEK, V., CICHROVÁ, K., *Setkání panovníků roku 1833 na zámku v Mnichově Hradišti*, s. 13

²¹ NOVOTNÝ, M. (ed.), *Letáky z roku 1848, Metternichovské otčenáše*, s. 22 – 23

Všeobecná nenávist vůči Metternichovi se projevovala také vytvářením nejrůznějších karikatur (viz příloha č. 9.3) či šířením posměšných říkánek.

po restauraci a rehabilitaci absolutního vládnutí pro svého syna a to bez přítomnosti Metternicha.

Její klíčová role v revoluci byla především v tom, že se vzdala možného postavení císařovny ve prospěch svého syna, který byl vždy středobodem jejího života. Její syn pak představoval novou krev člověka nezkorumpovaného, když by bylo nepřesné tvrdit, že veřejnost ho přijala bez výhrad a s bezpodmínečným nadšením.

Tato revoluce byla tzv. revolucí ze shora, neboť změny byly projednány v těch nejvyšších kruzích vlády a v panovnickém domě bez přičinění či konzultace s širšími vrstvami obyvatelstva. Revoluce však ovlivnila i životy prostých lidí, kteří se do revoluce buď přímo či nepřímo zapojili. Kromě významných osobností z pražského okruhu vzdělavců je dobré zmínit rovněž i několik významných rodáků z Mnichovohradištského panství.

4.3. Kristián z Valdštejna

Kristián z Valdštejna a Vartemberka, celým jménem Kristián Vincenc Arnošt, se narodil 2. ledna roku 1794 v Praze. Byl synem a jediným dědicem svého otce Arnošta Filipa z Valdštejna a jeho první manželky Marie Antonie Desfours – Walderode. Roku 1817 se oženil s o rok starší hraběnkou Marií Františkou, rozenou Thun-Hohenstein, rovněž pocházející z významného šlechtického hraběcího rodu. Manželé spolu strávili 41 let trvajících manželství, které bylo požehnáno celkem osmi potomky. Dospělosti se dožili dva synové a šest dcer. Kristián z Valdštejna zemřel na Štědrý den 1858, jeho manželka ho následovala na věčnost o tři roky později. Správy rodových statků se ujal Kristiánův prvorozený třiceti sedmiletý syn Arnošt Valdštejn, který nejen navázal na počínání svého otce, ale pak v mnohém překročil jeho stín. Na rozdíl od svého otce totiž pochopil zákonitosti tehdejší doby a výrazně se zapojil do podnikatelské činnosti.²²

Většina šlechtických rodů byla velmi hrdá na svou rodovou linii a slavnou minulost. Nastupující obliba romantismu a historismu, pak tuto hrdost povyšuje na novou úroveň a proto je potřeba ve zkratce zmínit i počátky rodu Valdštejnů. Posloupná mužská linie Kristiánových předků sahá až do 12. století. Původně český šlechtický rod Markvarticů se postupně začal štěpit do dalších linií a dal tak vzniknout dalším významným rodům jako byly Lemberkové, Vartemberkové či Valdštejnové. Svě jméno získali Valdštejnové (v překladu: kámen v lese či lesní kámen) podle stejnojmenného hradu, který se nachází

²² PILNÁ, V., KASL, F., JÍCHOVÁ, V., *Valdštejnové a počátky archeologie na štáhlavském panství*, Plzeň: Národní památkový ústav, ÚOP v Plzni, Západočeské muzeum v Plzni, 2020, nečíslováno. Vydáno u příležitosti výstavy Národního památkového ústavu ve Štáhlavech.

v srdci Českého ráje přibližně 5 kilometrů pěšky od Městského úřadu v Turnově. Údajným zakladatelem tohoto hradu byl člen rodu Markvarticů Jaroslav z Hruštic žijící okolo poloviny 13. století.

Jeho čtyři synové se stali zakladateli dalších větví rodu Markvarticů a titulovali se dle místa svého sídla na pány z Rohozce, z Rotštejna, z Dětenic, ale také z Valdštejna. K zakladateli samotného rodu Valdštejnů a to Zdeňkovi z Valdštejna se váže následující pověst, která vypráví o tažení krále Přemysla Otakara II. do bitvy, kde mu stál po boku nejen Zdeněk z Valdštejna, ale také jeho 24 statečných synů. Tato událost měla rodu přinést náležitou prestiž a úctu v Českém království a také poukázat velkým počtem synů na silnou rodovou základnu. Výjev z této legendy je zobrazen na fresce v Salle Terreně v zahradě mnichovohradištského zámku, a proto nelze popřít její důležitost pro Valdštejny i po několika staletích. V roce 1758 si Valdštejnové připojují ke svému jméno ještě jedno rodové jméno a to Vartemberk. Chtěli tím poukázat na starobylost svého rodu a vzdát hold svým předkům, jejichž rodová linie již vymřela.²³

Významným členem rodu Valdštejnů, kontroverzní osobnost českých a evropských dějin byl Albrecht Václav Eusebius z Valdštejna. Zámek Mnichovo Hradiště i s přiléhajícím panstvím patřící k těm největším v Severních Čechách získal pro svůj rod výhodnou koupí čítající 216 tisíc zlatých od císaře Ferdinanda II. Původně se však jednalo o majetek rovněž významného představitele Českého království Václava Budovce z Budova. Z důvodu jeho zapojení do stavovského povstání byl však Václav Budovec z Budova popraven na Staroměstském náměstí a jeho majetek následně připadl do císařských rukou jako konfiskát. Albrecht z Valdštejna však mnichovohradištské panství přenechal svému bratranci Maxmiliánovi z Valdštejna. Jelikož Albrecht z Valdštejna nezanechal po sobě mužského dědice, přešlo rodové dědictví právě na Maxmiliána, jehož rodová větev se díky držbě Mnichova Hradiště začala označovat jako mnichovohradištská či hrádková.²⁴

Doba, do které se narodil Kristián z Valdštejna a ve které přebíral své rodové dědictví, však byla již značně odlišná od doby jeho předků. Přestože byly staré struktury společnosti zachovány a šlechtický titul měl stále značnou váhu, již od druhé poloviny 18. století přicházely změny, které postavení šlechtice i vrchnosti měnily. S ohledem na tereziánské a josefínské reformy ubyly vrchnostem jisté pravomoci kvůli úřadu justiciára, jehož povinností bylo dohlížet na správu panství. Navíc nespokojený poddaný mohl z panství svobodně odejít. Díky občanskému zákoníku z roku 1811 došlo také k částečnému právnímu

²³ *Lexikon české šlechty, Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti. Valdštejnové*, s. 169–171

²⁴ JANÁČEK, J., *Valdštejn a jeho doba*, s. 316

sblížení mezi vrchností a jejími poddanými. Rozdíly však nejenže přetrvávaly, ale také se prohlubovaly uvnitř samotné šlechty, a to mezi starou a novou šlechtou, kterou tvořili hlavně příslušníci nobilitované úřednické vrstvy.

Oproti okázalé reprezentaci šlechty v době baroka byl šlechtický život v první polovině 19. století spíše soukromý a rodinný, což můžeme klást i do souvislosti s probíhajícími společenskými změnami. Bližší kontakt šlechty s neurozenými měšťany už nebyl nemyslitelný a ani neobvyklý. Rozdíly mezi bohatými měšťany a šlechtici byly stále menší, neboť se obecně uznávalo upřednostnění šetrnosti než život na dluh či bezmyšlenkovité utrácení a mrhání rodinným majetkem. Aristokrat této doby nechtěl být spojován s marnotratným životem, ale upřednostňoval sám sebe hlavně jako dobrodince, podporovatele různých forem veřejného života zabírající široký zájem od průmyslu po umění. Životním cílem takového šlechtice pak bylo zajištění majetku rodu pro příští generaci a popřípadě jeho rozmnožení a zušlechtění.

Dalo by se říci, že Kristián z Valdštejna se svým chováním a vystupováním jinak nelišil od všeobecně přijímaného a očekávaného modelu tehdejší společnosti. Jako jediný přeživší dědic svého otce byl již od dětství připravován na svou budoucí roli.

Dědictvím po svém strýci získává roku 1816 Štáhlavské panství se zámek Kozel. Kromě tohoto panství získává také rodový seniorát a to panství v Třebíči. Jeho hlavním panstvím, kde i sídlil, bylo však panství Mnichovo Hradišti, které získal pod svou správu po smrti svého otce roku 1832. Hned následující rok byl pro něho poměrně těžkou zkouškou, neboť měl na svém sídle hostit schůzku představitelů Svaté aliance.²⁵ Velkým úspěchem pro něho bylo získání Komandérského kříže Leopoldova řádu roku 1836.

Celý život se snažil o získání potvrzení rodinného fideikomisu pro mladší odnož rodu, což bylo poměrně neobvyklé. Nakonec se to podařilo až jeho synovi Arnoštovi. Na rozdíl od předchozích generací se začal více zajímat o nejvýznamnějšího člena svého rodu a to o Albrechta z Valdštejna. Snažil se získat dávno ztracené vévodské tituly, avšak předem bylo jasné, že tento návrh nemá naději na úspěch. Tento krok byl nesmírně důležitý pro oživení zájmu o osobu Albrechta z Valdštejna, neboť se prakticky jednalo o první významnější přihlášení k této kontroverzní osobnosti z řad členů vlastního rodu. Rod a rodové dědictví bylo pro Kristiána bezesporu velmi důležité. Ve svém volném čase se zabýval nejen tříděním

²⁵ KRÍŽOVÁ, K., DOLÍNEK, V., CICHROVÁ, K., *Setkání panovníků roku 1833 na zámku v Mnichově Hradišti*, s. 9

Svatá aliance bylo společenství mezi Rakouskem, Ruskem a Pruskem sjednané na vídeňském kongresu (1814) a v konečnou platnost vešlo o rok později ve Francii. Cílem Svaté aliance bylo udržet „status quo“ po napoleonských válkách.

rodových archivů, ale hledal i další materiály k rozšíření pramenné základny rodu. V této činnosti pokračovali také jeho potomci. Jeho hrdost na vlastní rod nebylo možno popřít. Mezi členy rodu bylo mnoho významných osobností, které zastávaly významné role u dvora, v armádě, v církvi a ve společnosti obecně.

Již od Kristiánova dědečka Vincenta z Valdštejna, který byl velmi umělecky založený, se většina členů rodu zajímala o umění a kulturu²⁶. Roku 1852 byl Kristián valným shromážděním společnosti Národního muzea²⁷ zvolen do jejího čela. Funkci prezidenta společnosti zastával až do své smrti roku 1858.

Hodnotit jeho působení v čele společnosti je složité, neboť poměrně nestandardní bylo jeho samotné zvolení.²⁸ V lepším případě byl vybrán jako tzv. menší zlo či byl do funkce přímo dosazen, aby kontroloval a případně zabránil snahám tzv. ultračechů v činnostech neslučující se s věcí monarchie. Kristián byl německy smýšlející šlechtic, zcela loajální k vládnoucímu rodu Habsburků. K vlasteneckému cítění a k cílům společnosti „Národního muzea“, muzejním sbírkám či i k přidružené Matici české neměl zřejmě žádný vřelý či alespoň bližší vztah, což se projevovalo jeho nezájmem o činnost spolku. Z retrospektivního hodnocení bývá považován za jednoho z nejnetečnejších prezidentů společnosti vůbec.

Ve vztahu ke svému panství by se dalo říci, že projevoval vždy zájem o osudy svých poddaných. Po revoluci jeho iniciativa částečně mizí. Šlo by spekulovat i o jeho postoji k revolučním událostem. Byl vychován v době, kdy bylo jeho právo jako šlechtice výsostné a přechod na obecní samosprávu byl poměrně výrazný zásah do jeho privilegií. Posledním jeho výraznějším počinem bylo roku 1855 založení lesnické školy v Bělé pod Bezdězem, první svého druhu v Českém království. Kristián převzal nad školou záštitu jako předseda České lesnické společnosti a poskytl k jejímu zřízení nejen prostory původně bělského zámku, ale také materiál na opravu školních prostor. Tento Kristiánův počín byl v očích veřejnosti chápán jako znak jeho ušlechtilosti.

²⁶ Kristián se vyznačoval zájmem o starožitnosti, údajně o tom psal vlastní pojednání, která se nedochovala.

²⁷ Dopis Erazima Vocela Kristiánu Vincentovi z Valdštejna, kde ho žádá o přijetí úřadu prezident Českého muzea. 31. července 1852, - Státní oblastní archiv v Praze, Archivní fond Rodinný archiv Valdštejnů, Mnichovo Hradiště, inv. č. 3374, sign. II-6/I/1-8, kar. 34. f- 323

²⁸ KRÍŽOVÁ, K., DOLÍNEK, V., CICHROVÁ, K., *Setkání panovníků roku 1833 na zámku v Mnichově Hradišti*, s. 15

Do funkce ho prosadil policejní ředitel Sacher Masoch.

4.4. Emanuel Arnold

Emanuel Arnold byl slavným rodákem z Mnichova Hradiště a také jednou z výrazných osobností dění okolo revoluce 1848. Svým politickým zaměřením byl radikálně smýšlející republikán, který je v mnoha ohledech protikladem další významné osobnosti z Mnichova Hradiště a to Tomáše Hindla. Emanuel Arnold byl již za svého života považován za mučedníka.²⁹

Jeho otec Jan Arnold pracoval jako krejčí, později zastával práci v manufaktuře. Rodina vlastnila, jak bylo tehdy zvykem, také pole.

Malý Emanuel byl od narození popisován jako „slabounký neduživý a krátkozraký“.³⁰ Jeho zdravotní stav se zlepšil, když bylo Emanuelovi osm let. Emanuel se v tu dobu přestěhoval na Hrubou Skálu. Vzal si ho k sobě na výchovu jeho starší bratr Jan, aby ulehčil svým rodičům.

Vztah mezi oběma bratry byl velmi úzký a po celý život velmi vřelý. Jan Arnold působící na Hrubé Skále jako farář, se sám staral o výchovu a vzdělání svého mladšího bratra, tudíž Emanuel nemusel chodit do školy s ostatními dětmi a dostávalo se mu nadprůměrného vzdělání. Pod bratrovým vlivem se formovaly jeho budoucí životní názory. Emanuel vzpomínal na svého bratra jako na přísného, ale laskavého. Chvilé, kdy Jan Arnold nepřistupoval k Emanuelovi z pozice bratra, ale jako jeho učitel, byly pro Emanuela poněkud nepřirozené.³¹

Své dětství prožil Emanuel v období napoleonských válek, což mělo další vliv na formování jeho osobnosti. V roce 1823 nastoupil Emanuel na svijanském panství na pozici vrchnostenského úředníka a to na přímlovu svého bratra Jana. Později zastával také práci hospodářského praktikanta nejprve na statku Újezd a později pracoval jako písař v důchodovém úřadu v Turnově.

Po roce 1828 byl pověřen knížetem Rohanem, aby zaujal místo hospodářského správce na statku v Jesenné na Semilsku. V roce 1833 se rozhodl stát se vlastním pánem, proto si statek od knížete na 9 let pronajal pro sebe.

Vrchnostenská kariéra zpočátku nedávala mnoho předpokladů, aby se stal čestným opravdovým přítelem lidu. Ve skutečnosti mu jeho práce umožnila bezprostřední poznání „nespravedlivých poměrů.“

²⁹ KOLEKTIV, *Biografický slovník českých zemí*, s. 120 - 122

³⁰ KOČÍ, J., *Emanuel Arnold*, s. 7

³¹ KOČÍ, J., *Emanuel Arnold*, s. 8

Od třicátých let 19. století se začal Arnold projevovat také v rámci politiky. Jeho činnost byla spojena hlavně s „výbuchem revoluce“ roku 1830 ve Francii a také s následnými událostmi v Polsku. V této době poprvé projevil snahu rozšiřovat revoluční propagandu mezi sedláky, řemeslníky a tovaryše. Tyto skupiny obyvatel se snažil vzdělávat a vysvětlovat jim své myšlenky.

V roce 1832 na něho přišlo první anonymní udání, které se nakonec řešilo na krajském úřadě v Mladé Boleslavi. Emanuel Arnold se hájil tím, že se z pozice úředníků jednalo o osobní pomstu, neboť s některými měl osobní spory. Od té doby zůstal trvale pod policejním dohledem.³²

Po uplynutí nájemné doby na statku v Jesenné (1848) se Arnold usadil v Praze, kde si roku 1844 otevřel obchod se sušeným ovocem. Jeho živnost o pouhé dva roky později zkrachovala.

V Praze se Arnold rychle zapojil do národního hnutí. Mezi svými druhy byl oblíben, především pro svojí osobní nezištnost a smělost. Byl také úspěšný v osobním přesvědčování a získávání lidí pro svou věc. Mezi svými přáteli se stal známý jako úspěšný debater, přičemž velké sympatie si získal také mezi vysokoškoláky, mezi něž můžeme počítat například Josefa Friče.³³ Při pozdějším sepisování paměti vzpomínal Arnold rovněž na svou účast při zakládání měšťanské besedy.

Měšťanská beseda byla mimo jiné organizace, která se snažila o postupné šíření české věci a vlastenectví, aniž by v žádném případě překračovala zákon. Stará generace vlastenců, mezi něž patří například Josef Jungmann, se ztotožňovala s dlouholetou trpělivou prací z obavy, že by policejní exekuce mohla celé národní hnutí úplně zničit.

Radikálnímu Arnoldovi byla proto mnohem bližší skupina, která shromažďovala mladé příslušníky české a zčásti i německé inteligence, zvaná Repeal. Její příslušníci se pravidelně scházeli v hostinci U Zlaté váhy na Zeleném trhu.³⁴ Jedním z jejich nepřátel se stali jezuité.³⁵

Členové Repealu sepsali roku 1847 petici, která vyzývala vyhoštění „černých ptáků“ z Prahy. Jezuité byli pro ně symbolem temna a zpátečníky. Emanuel Arnold společně s Karlem Sabinou napsal protijezuitský leták „Držená řeč od jenerála jezuitů na tajném sněmu

³² KOČÍ, J., *Emanuel Arnold*, s. 10

³³ Společně s J. Fričem a K. Sabinou patřili k nejvýznamnějším představitelům české radikální demokracie.

³⁴ KOČÍ, J., *Emanuel Arnold*, s. 13

³⁵ Tovaryšstvo Ježíšovo (hovorově jezuité) je významný řeholní řád římskokatolické církve. Řád byl založen roku 1534 svatým Ignácem z Loyoly. V roce 1773 byl řád zrušen papežem Klementem XIV., ale již v roce 1814 byla působnost řádu celosvětově obnovena. V českých dějinách získal pojem „jezuité“ negativní konotaci.

v Římě.³⁶ Proti jezuitům se začaly šířit ilegální letáky, přičemž část z nich se dostala i mimo Prahu na venkov a to díky agitační činnosti Emanuela Arnolda.

Za svou činnost byl v té době Arnold opět zatčen. Ve vězení strávil čtrnáct dnů, během kterých napsal prohlášení „Čtenářům našim“.³⁷ To bylo vydáno dne 30.9.1848 v Pražských večerních listech.

Po propuštění z vězení byl Emanuel Arnold vykázán z Prahy. Podle paměti Josefa Friče se Emanuel Arnold zařídil po svém. „Emanuel Arnold, náš první politický mučedník, jenž potom byl z Prahy vypovězený, ubytoval se v Podbabě³⁸ a míval s tamté strany Vltavy, seděl při břehu na stráni, vlastenec. kázání k výletníkům, rozložených na protějším břehu k policejnímu rayonu pražského ještě náležející!“³⁹

Na počátku revoluce vydal Emanuel Arnold leták „Milí, drazí českoněmečtí bratři“⁴⁰, který byl původně vydán v němčině. Během revoluce se Arnold věnoval především agitační činnosti. Jeho hlavním působištěm bylo Mladoboleslavsko a okolí Mnichova Hradiště, jeho rodný kraj. Další agitace prováděl i na Rakovnicku, v Posázaví, na Benešovsku, na Českobrodsku a Nymbursku a nakonec po svatodušních bouřích dal dohromady skupinu několika ozbrojených osob, se kterými táhl do Prahy.⁴¹ Po těchto událostech byl opět vězněn a to od 26. června do 18. září 1848, kdy byl propuštěn na císařskou amnestii.⁴²

Pro venkov byl stěžejní Arnoldův leták⁴³ „Milí vesničané a bratři.“ ze dne 29.3.1848. Požaduje v něm propuštění sedláků z poddanství. Zároveň je vybízí, aby se cvičili ve zbraní. Předpokládal, že k rozhodujícím bojům dojde v Praze, tudíž by vesničané měli být schopni jít Praze na pomoc, což se nakonec úplně nevyplnilo.

Celkové své politické smýšlení, svoje požadavky a postoje shrnul Arnold ve spise ze dne 30. dubna 1848 s názvem „Upřímné slovo vzhledem na příští sněm ...“⁴⁴. Jeho názory byly na svou dobu velmi pokrokové až nemyslitelné či pobuřující.⁴⁵

³⁶ KOČÍ, J., Emanuel Arnold, s. 117 – 121

Protijeziuitský leták byl otištěn podle znění vydaného Josefem Volfem v revui *Knihy a knihovny*, roč. I. (1920) s. 159 - 162

³⁷ V prohlášení ukazuje nutnost součinnosti dělníků a venkovského lidu, aby se jim povedlo „porazit vše, co jest shnilé, co se přežilo.“

³⁸ Podbaba je dnes součástí Prahy.

³⁹ KLÍMA, A., *Rok 1848 v Čechách*, s. 70

⁴⁰ A KOČÍ, J., Emanuel Arnold, s. 30

Arnold přichází s myšlenkou, že když se čeští Němci narodili a žijí v Čechách, měli by mluvit česky.

⁴¹ KOLEKTIV, *Biografický slovník českých zemí*, s. 120 - 122

⁴² KOČÍ, J., *Emanuel Arnold*, s. 41

⁴³ Emanuel Arnold kromě politických spisů sepsal i historické statě. Věnoval se především období husitství jako revoluční době - viz *Děje husitů se zvláštním vzhledem na Jana Žižku, 1848*

⁴⁴ KOČÍ, J., *Emanuel Arnold*, s. 127

K poslednímu Arnoldovu zatčení došlo v roce 1854 v souvislosti s povstáním připravované anarchistou Bakuninem. Arnoldovi se nejprve podařilo uprchnout do Lipska, ale tam byl posléze dopaden a předán úřadům. Arnold byl dlouho vyšetřován a byl postaven před vojenský soud. První rozsudek ho odsoudil k trestu smrti oběšením.⁴⁶ Nakonec mu trest byl zmírněn na dvacetiletý žalář.⁴⁷ Propuštěn na svobodu byl Emanuel Arnold již roku 1857 na císařskou amnestii.⁴⁸ Byl však vyhoštěn z Čech a nuceně pobýval v rakouském Villachu, kde se věnoval práci v zemědělství.⁴⁹

Zpátky do Prahy se Arnold vrátil již těžce nemocný.⁵⁰ Dožil v chudobě v pražském chorobinci na Karlově. Zemřel dne 4. ledna 1869 na celkovou sešlost a slabost. Po celý život zůstal Emanuel Arnold svobodný, nejsou známy ani jeho potomci. Jeho pohřeb se v Praze stal velkou protirakouskou manifestací.⁵¹

4.5. Tomáš Hindl

Tomáš Hindl byl významnou osobností Mnichova Hradiště a to především díky své kronice, která dnes tvoří cenný historický pramen velmi osobní povahy, neboť Hindl na řadě míst projevuje svůj osobní názor či postřeh. Oproti Emanuelu Arnoldovi by jeho osobnost šla chápat jako částečný protiklad, přestože mají mnoho společného například literární talent, zaměstnání u vrchnosti.

Tomáš Hindl se narodil roku 1784 do staropražské rodiny manželům Františkovi a Žofii Hindlovým. Rodina Hindlových byla poměrně dobře finančně situována, neboť vlastnila na Karlově náměstí dům s menším pivovarem a rovněž ještě jeden skromný dům v Černé ulici. Nebyl proto problém již od mládí talentovaného Tomáše poslat na studie, které byly nejprve v němčině, neboť česky se doučil až v pozdějším věku. On sám sebe pokládal za Čecha, vlastence a také stoupence pokrokových zásad. Toto své předsvědčení získal nejspíše v letech 1813 - 1814, kdy se zúčastnil vojenského tažení v hodnosti Oberführera a navštívil tak mimo jiné i Francii. Svoje vojenské útrapy tehdy sepsal německy v deníkových

⁴⁵ Stručný přehled jeho požadavků: jednokomorová demokraticky zvolený sněm, zrušení všech stavovských výsad, aktivní i pasivní právo pro všechny muže bez ohledu na stav, zřízení zvláštního ministerstva pro Čechy, přísahu vojáků a úředníků na konstituci, zrušení roboty bez náhrady ...

⁴⁶ KOČÍ, J., *Emanuel Arnold*, s. 94

⁴⁷ Ve vězení napsal Emanuel Arnold dvě pojednání (Obširný návrh pro vystěhovalce české do Ameriky, O politických stranách ve Francii), která se nedochovala.

⁴⁸ Tři roky vězení si odseděl také ve věznicích v Lublani, ve Slovinsku.

⁴⁹ KOČÍ, J., *Emanuel Arnold*, s. 101

⁵⁰ Dne 6. října 1866 ranila Arnolda mrtvice. Ze záchvatu si odnesl trvalé následky v podobě ochrnutí pravé ruky a častých epileptických záchvatů.

⁵¹ KOČÍ, J., *Emanuel Arnold*, s. 105

zápiscích, z nichž byla nepatrná část vydána pod názvem *Reise Journal während des Feldzuges ein Jahre 1813 und 1814*.

V době svého válečného dobrodružství byl již ženatý, neboť v roce 1810 uzavřel sňatek s Ludmilou Ovesnou z Kladna, se kterou měl později jediného syna Eduarda. V roce svého sňatku s Ludmilou získal také své první stálé placené místo a to jako soudní akutor.

Díky svému příteli Josefu Svobodovi, který působí od roku 1817 jako justiciár na mnichovohradištském panství, získává také Tomáš Hindl roku 1812 místo jako vrchnostenský úředník. Stěhuje se tedy se svou rodinou z Prahy do Kláštera Hradiště nad Jizerou a postupně si buduje kariéru v rámci vrchnostenské správy. Nejprve působí jako akutor u soudního vrchnostenského úřadu, o sedm let později tedy roku 1829 je povýšen na vrchního úředníka listovny. V roce 1834 dosahuje funkce správce listovny vrchního úřadu. Tato funkce je rovna i pozici hospodářského správce a díky tomu může Hindl v případě nutnosti zastávat oba posty. Kariérní vzestup přinesl Tomáši Hindlovi i lepší finanční ohodnocení. Měl k dispozici služební byt a roční plat v částce 330 zlatých, 6 sáhů smrkového dřeva na podpal a navíc ještě dodatečný příjem ve výši $\frac{2}{3}$ z listovných poplatků.

Tomáš Hindl měl i čas věnovat se svým zájmům, mezi které patřila především literatura. Tento zájem ho sblížoval s jeho přítelem Karlem Hynkem Máchou, který rodinu při svých cestách často navštěvoval. Karel Hynek Mácha byl spolužákem z práv Tomášova syna Eduarda. Eduard Hindl byl jedním z finančních přispěvatelů na vydání Máchova *Máje*.

Se svými prvními literárními pokusy započal Tomáš Hindl již během svých studií, kdy roku 1822 překládal z francouzštiny hru „*Přinucený lékař*“ od Moliéra“. Později se pokoušel i o vlastní tvorbu a to nejen prozaickou, ale i básnickou v podobě drobných satyr.

Sám sebe považoval za českého vlastence, o čemž svědčí předmluva, kterou sepsal v předmluvě Viléma Tella. Píše o sobě velice skromně a básnickými obraty předkládá svůj obdiv k české zemi a řeči, jimž oběma skládá poklonu. V rámci studia českého jazyka se stále snažil o zdokonalení, neboť byl ve veškeré své práci svědomitý a poměrně houževnatý. Kromě literatury se Hindl zajímal i o české dějiny. Vytvořil dílo s názvem *Děje panství hradištského*, k čemuž přiřadil také svou kroniku, která byla psána od roku 1845 do roku 1848. Obě jeho díla zůstala vyvedena pouze v rukopise. V jeho dědictví byly zachovány také dva svazky rukopisné prózy i drobné žertovné básně a epigramy.

Svým kulturním založením a širokým rozhledem Tomáš Hindl představoval velkou oporu pro vznikající zájem o národní obrození. V roce 1837 koupil od manželů Weissových

hostinec “U Zlatého hroznu” společně i s oprávněním k pálení a výčepu kořalky. Již o pět let později získal Hindl v Mnichově Hradišti také domovské právo. V průběhu 40. let se pak právě hostinec “U Zlatého hroznu” stal hlavním centrem společenského a vlasteneckého života v Mnichově Hradišti.

Po revoluci došlo ke zrušení Hindlova úřadu, proto odešel Tomáš Hindl ve věku 66 let společně se svou manželkou do Prahy na odpočinek ke svému synovi a jeho rodině. Jejich finanční situace v té době nebyla pravděpodobně příliš příznivá, neboť Eduard Hindl musel ze svého platu uživit nejen oba své rodiče, ale také manželku s devíti dětmi. Tomáš Hindl zemřel ve vysokém věku roku 1869.

5. PŘED REVOLUCÍ

Předrevoluční dobou je zpravidla chápáno období od ukončení napoleonských válek a nového uspořádání Evropy na Vídeňském sněmu roku 1815, které bylo ukončené nástupem revolučních bouří. V historiografii je toto období označováno jako doba předbřeznová.

V českých dějinách je doba předbřeznová spojená s konzervativní vládou Františka I. a jeho syna Ferdinanda Dobrotivého zastřešená po politické stránce osobností Klemense Metternicha. Ve společnosti se postupně šířily myšlenky národního obrození, formuluje se měšťanské sebeuvědomění doprovázené i vznikem uměleckého stylu zvaného *biedermeier*. Následující podkapitoly mapují časové období přibližně od počátku 30. let 19. století až po konec roku 1847.

5.1. Obecné historicko-kulturní vymezení

Mnichovohradištské panství bylo v první polovině 19. století poměrně hospodářsky zaostalé. Většina obyvatelstva se stále i přes nastupující industrializaci živila zemědělstvím a byla tak pevně svázána s přírodními cykly. Vzhledem k růstu počtu obyvatel po zrušení nevolnictví byly kladeny i větší nároky na výživu a zásobování obyvatelstva. Nejrozšířenějšími plodinami byly s ohledem na geografické podmínky brambory, žito, pšenice a také len. Na zvýšení výnosů nebyly známé jiné formy hnojení než vápnění, takže bylo nutné nechat vyčerpanou půdu ležet ladem a nebylo proto možné využít veškerý potenciál půdy k produkci potravin.

Obyvatelstvo bylo poslední desetiletí před revolucí postihnuto spoustou neštěstí a katastrof. Velké sucho roku 1842 a následné povodně z rozvodněné Jizery měly dopad na lid. K hladomoru způsobeného neúrodou obilí a brambor kvůli rozšíření hnilobné nákazy z let 1845 – 1847 se přidaly také infekční nemoci ze znečištěné vody jako je tyfus či úplavice, doprovázené již od počátku 30. let epidemií cholery a cholery⁵².

⁵² Často se objevují i v různých zdrojích i pojmy jako úplavice či úhlavice. Ve všech případech se jedná o průjmovité onemocnění.

5.2. Hospodářsko-sociální pozadí

Ve společnosti panoval přechod od řemeslné výroby k manufakturám. Rozvoj průmyslu je nutné klást až do porevolučního období, především do 60. let 19. století. V tomto ohledu je vidět rozdíl mezi dvěma generacemi, otcem a synem, konzervativním Kristiánem a poměrně pokrokovým Arnoštem.

Panství Mnichovo Hradiště bylo zasaženo nejrůznějšími pohromami.

Dne 7. srpna 1846 přišla náhlá průtrž mračen s návalem přívalové vody, která způsobila finanční ztrátu bakovským obyvatelům, neboť jim pobrala jejich plátno. Mnohem horší byly škody na protržených hrázích Krupského a Bělského rybníka, kdy byly také zničené nové venkovní lázně a po zaplavení klokočského údolí byl zničen kostel sv. Stapina. Situace byla téměř neúnosná, i lidé práce schopní museli čelit chudobě a navíc ceny za brambory stouply až na dvojnásobek, ceny obilí na trojnásobek.

Dle dobových záznamů byl rok 1847 obzvláště studený a hladový. Chudý lid měl k jídlu pouze „koňské maso, placky z otrub, trávu, zkažené švestky a kořínky.“⁵³

Nebyly to jen přírodní pohromy a nemoci zužující obyvatelstvo. Další rána, která zastihla region, byl dobytčí mor, který propukl roku 1844. Za epicentrum byla pokládána Mladá Boleslav. Aby se zamezilo šíření nákazy, byly zakázány trhy a pečlivě se střežily hranice panství. Tato bezesporu rozumná opatření představovala velkou újmu pro obchod, neboť obchodníci ztráceli tržbu. Nadále byla prohlubována krize a nespokojenost obyvatelstva.

Otakar Janů ve své knize *Rok 1848 v Podkrkonoší* přibližuje platové podmínky lidí pracujících za mzdu, tedy lidí nevlastnících žádnou živnost ani pole. „Práce nebývala lehká ani dobře honorovaná. Obecní nádeník měl např. v roce 1842 denního platu 36 – 42 krejcarů. Za méně ceněnou byla považována práce žen, kterým se platilo denně kolem 25 krejcarů.“⁵⁴

Oproti tomu ceny, za které bylo možné pořídit si základní potraviny, byly velmi vysoké⁵⁵.

Zemědělská krize a chudoba byla dlouhodobým problémem zhruba od 20. let 19. století. Paradoxně v průběhu 40. let 19. století již mělo docházet k postupnému zlepšení situace, neboť začaly mírně stoupat ceny zemědělských výrobků. Přes vyšší výkupní cenu zemědělských produktů nelze předpokládat, že by sedláci mohli při prodeji zbohatnout nebo si výrazněji přilepšit.⁵⁶ Část vyprodukovaných plodin často sotva stačila na pokrytí životních

⁵³ JANŮ, O., *Rok 1848 v Podkrkonoší*, s. 37

⁵⁴ JANŮ, O., *Rok 1848 v Podkrkonoší*, s. 19

⁵⁵ SEJBAL, J., *Základy peněžního vývoje*, s. 26

⁵⁶ KLIMEŠ, V., *Česká vesnice v roce 1848*, s. 74

potřeb daného sedláka a jeho rodiny. Z důvodu chudoby nebylo mezi lidmi dostatek financí na nákup potravin, častým problémem byl i nedostatečný odbyt mléka.

V robotě viděli sedláci dlouhodobou krivdu, kvůli robotování na panském, jim měla chybět pracovní síla na jejich vlastním poli.

Během revoluce se v rámci řešení otázky roboty objevily i tzv. Witlofovy letáky⁵⁷, které se snažily dokázat nutnost peněžitého výkupu z roboty. Objevila se v nich myšlenka, že „českému sedláku se daří lépe“. Tvrzení, že chudoba není mezi lidmi zlá, poukazovalo na nádheru selských oděvů hlavně na Tábořsku, ale i na Boleslavsku. Sedláci se proti těmto myšlenkám bránili jakožto velké nespravedlnosti, protože byli přesto chudí a neměli pořádně co jíst.

U vrchností vznikly snahy o řešení situace. Otázkou je, jak moc úspěšně. Důkazem velké nouze může být i skutečnost, že na zámku v Klášteře nad Jizerou se během běžného sobotního odpoledne vystříдалo až 70 žebráků přímo z města a více než 30 dalších z nejbližšího okolí. Také místní obyvatelé se snažili pomoci, jak se dalo. Příkladem může být počínání bakovského měšťana Václava Herbsta, který ve svém hostinci vydával v roce 1847 po dobu 100 dní tzv. silnou Rumfordskou polévku⁵⁸. Nasýtil tak 120 chudých občanů, kterým poskytl zdarma polévku v objemu 2 žejdlíků⁵⁹ na osobu. Podle soudobého svědka událostí Jana Koloce se však z důvodu vysokých cen potravin vyskytly další sociální problémy. Kromě vzrůstajícího alkoholismu se také častěji vyskytovaly výtržnosti a loupení.

Již v předrevoluční době panovaly obavy z budoucích sociálních nepokojů. Problémem již v té době byl falešný výběr almužen a nejrůznější podvody. Později proto pražský Národní výbor razil heslo: „Žádnou almužnu – poskytnout všem zaměstnání.“⁶⁰

Chudí lidé přepadávali a rabovali obchody s potravinami i cizí zahrady. Vrchnost se snažila násilností zabránit. Ve většině případů šlo pouze o to urovnat největší spory. Při obchodování s potravinami se začalo zneužívat zvýšení cen v jarních měsících z důvodu úbytků zásob po zimě. Tato praxe se stala osudná také nejmenovanému lhotickému Židovi.

Podle paměti Jana Koloce byl židovský obchod vyrabován místní chudinou, která si potom zboží rozdělila mezi sebe. Židova stížnost s požadavkem na zaplacení ukradeného

⁵⁷ KLIMEŠ, V., *Česká vesnice v roce 1848*, s. 184

⁵⁸ Rumfordská polévka je označována jako pokrm chudých a v základu obsahuje luštěniny, brambory a kořenovou zeleninu. Často byla doplňována zbytky vepřového nebo hovězího masa, s čímž původní recept nepočítal. Jméno získala podle hraběte Benjamina Rumforda na konci 18. století v Bavorsku.

⁵⁹ Žejdlík jako objemová míra je rovna necelému půl litru.

⁶⁰ JANŮ, O., *Rok 1848 v Podkrkonoší*, s. 62

zboží byla vyřešena “kompromisem”, neboť chudina za zboží později sice zaplatila, ale nikoli aktuální, tedy jarní ceny, ale ceny z podzimu, které byly mnohonásobně nižší.

O tom, že kolem roku 1845 nastaly zlé časy a to nejen na panství Mnichovo Hradiště, svědčí zápisky mnoha kronikářů z celé oblasti Čech i Moravy. Kronikářství bylo podle Antonína Robka typické hlavně do revoluce 1848, neboť později již nastupuje otevřený politický boj. Kronikářství zobrazuje subjektivní pohled na věc a je také dokladem lidového zájmu o historii.

Franc Sovka z Radonic píše: “Na podzim udělaly myši na polích velikou škodu, všecko popásly a požraly, že ani třetí díl zimního obilí nezůstalo”. Z těchto důvodů se muselo to málo, co zbylo zaorat a z toho vznikla bída i v následujících letech. I v roce 1847 zmiňuje Jan Špringar z Jeníkovíc velkou neúrodu obilí, které byla tak zlá, že mnoho lidí zemřelo hladem. V knize Rok 1848 v Podkrkonoší se můžeme dočíst, že roku 1848 již byla úroda poměrně hojná, každopádně zlepšit bídu a poměry chudiny již tato lepší úroda nic nezměnila. V časopisu Bohemia v dubnu roku 1848 vyšel článek s názvem „O stále panující hladové nouzi v severních pohraničních oblastech v roce 1847 a 1848“⁶¹

Hospodářskou krizi mohl způsobit mimo jiné i pokles domácího průmyslu, který byl způsoben i tlakem anglické konkurence. České země i další země habsburské monarchie se vyznačovaly malou mírou industrializace a trvalou nezaměstnaností.

Národní noviny vytýkají sedlákům jejich zaostalost, neboť používají stále stejné nástroje, postupy a jsou neochotní učit se novým věcem. Právě přílišná konzervativnost a nezavádění novinek neumožňovalo výraznější zvýšení zemědělské produkce, což by druhotně mohlo zmírnit hlad a chudobu.

Mezi sedláky se jen pomalu šířila osvěta, která nabízela výhody setby nových plodin jako brambor či píce pro zvířata. K oživení méně úrodné půdy mohla posloužit i nová umělá hnojiva.

„1827. Toho roku jsem časně zjara na jetel nad školku posypal na celý kus pro šest korců vysetý 16 saských kýblů aneb našich 13 korců sirkového uhlí aneb merkle ze Saska z Pelsdorfu. To tak dobrý oučinek měl, že bylo dešťů, že jsme před svatých Janem Nepomuckým na tejden měli dost koňům dát, co zřát, a jinde ještě nic neměli.“⁶²

⁶¹ NAHODIL, O., ROBEK, A., *České lidové kronikářství*, s. 41

⁶² KUTNAR, F. (ed.), *Paměti sedláka Josefa Dlaska*, s. 38

Z těchto důvodů patřilo zemědělství na území monarchie k nejzaostalejším v Evropě. Roku 1778 byla z původní Zemědělské společnosti založena i Hospodářská společnost⁶³ mající za úkol pomoci zlepšit osvětu a úroveň zemědělství.

Znalec selské problematiky a „selský mesiáš“ Dr. Brauner⁶⁴ poukazoval i na problém velké daňové zátěže⁶⁵ a problém zavedení kolkovného. V roce 1820 byla zavedena první státní daň, tzv. gruntovní (nebo pozemková) a na tuto daň navazovala daň domovní. Nelze opomenout ani daň potravní, tedy daň z dovozu zboží. Poddaný lid musel platit ještě dávky vrchnosti. Platy byly odváděny dvakrát ročně, a to na jaře na svatého Jiří a na podzim na svatého Havla.⁶⁶ Kromě chudoby se museli lidé vypořádat ještě s dvojitou daňovou zátěží, tedy platební povinností, jak pro stát, tak pro vrchnost. Navíc při změně držení i malého hospodářství platil lid až dvacetkrát vyšší poplatky než držitelé panství.

Těchto problémů si všímali i místní kronikáři, podobně jako jičínský písmák Ignác Hybner, který ke kolkovnému⁶⁷ uvedl následující: „Patent kolkový byl velikou obtíží, zvláště lidu nemajetného. Kdo například 50 zlatých dluhu dobývá na dlužníkovi měl, raději je ani nevymáhal, neboť poplatky kolkové, právníka a taxy částku tu skoro pohltily výlohy a výlohy musel věřitel platit hotově předem, a výsledek byl často nejistý.“⁶⁸

Mezi lidmi panovala velká nedůvěra ve stát, který nechával v oběhu peníze, označované jako „bezceenné mūrky“. Tyto peníze neměly z důvodu inflace reálně žádnou hodnotu.

Případná neúroda se netýkala pouze venkovského obyvatelstva, ale celé společnosti. Hlavním aspektem neúrody byl růst cen a následná dražota. I u měšťanů bylo běžné vlastnictví pole, o čemž pojednává i pořekadlo, které platilo především o žních: „Když jsou sedláci na poli, nejsou měšťané doma.“⁶⁹ Držení pole přinášelo měšťanům jistou možnost přivýdělku při neúspěchu v řemesle či obchodu, ale také vzbuzovalo i obecnou vážnost.

O tom jak byla beznaděj obyvatelstva zřejmá, svědčí i postěžování si faráře Peterky z Bakova nad Jizerou. Nelíbí se mu, že lidé přestože nemají peněz nazbyt a stěží uživí své

⁶³ 1788 | *Vznik c. k. Vlastenecko-hospodářské společnosti pro Království české* [on-line]. Dostupné z <https://www.statistikaamy.cz/pribeh-statistiky/1788-vznik-c-k-vlastenecko-hospodarske-spolocnosti-pro-kralovstvi-ceske/> [cit. 8.4.2021]

⁶⁴ KLÍMA, A., *Rok 1848 v Čechách*, str. 22

Dr. Brauner na vídeňském sněmu o dani potravní, zavedené roku 1840: „každodenní chléb a nápoj ubohého dělníka, vojáka, stůl zchudlého měšťana a s nouzí zápasícího nižšího úředníka hladově sežírá, zatímco lichvářových a mastným tabulím boháčů se vyhýbá.“

⁶⁵ Problematice daňové zátěže se věnuje i Karel Marx.

⁶⁶ JIRÁSEK, F. Bílý Újezd. Dějiny obce s připojenou osadou Roudné. [on-line] Bílý Újezd, vlastním nákladem, 1953 [cit. 2021-02-01] Dostupné z <https://www.bilyujezd.cz/bu/kronika/index.html>

⁶⁷ Kolek = cenina v podobě papíroví známky sloužící k úhradě správních poplatků.

⁶⁸ KLÍMA, A., *Rok 1848 v Čechách*, s. 22

⁶⁹ JANŮ, O., *Rok 1848 v Podkrkonoší*, s. 18

rodiny, ve velké míře holdují alkoholu a to do té míry, že působí na veřejnosti pohoršení. Pozastavoval se především nad opilými ženami. Bída a nedostatek financí se přitom dotkly také jeho samotného, protože město z důvodů všeobecného nedostatku nevyplácelo ani faráři roční poplatek za vykonané služby.

Ve svém boji proti alkoholismu Peterka vytýká svým současníkům přílišnou závislost na alkoholu a poukazuje na to, že alkohol není nejlepším řešením problémů, ale že naopak odvádí od řádného života a od péče o rodinu. Ze všech zapsaných případů nadměrného pití, které tenkrát Peterku pohoršily, stojí za zmínku události o Velikonocích, nejvýznamnějším křesťanském svátku, roku 1846. Tehdy byli koledníci, přicházející na faru již opilí natolik, že nebyli schopni ani říci koledu.

Největší rozhořčení Peterka pocíťoval při návštěvě ve veselské škole, kam pravidelně v neděli docházel vyučovat hodinu náboženství. Místního učitele našel ve stavu takové opilosti, že dotyčný nebyl schopen mluvit a téměř se nedokázal udržet na nohou. Lze si, proto domyslet, jakým příkladem mohl být pro velké množství přítomných dětí. Počty žáků se v tehdejších třídách obvykle pohybovaly v počtech okolo 70 - 140 dětí na jednoho učitele, a to ve věku od 6 do 12 let. V té době měl veselský učitel⁷⁰ k ruce také pomocníka, který se nenacházel ve třídě, ale rovněž se ve velmi pohrouženém stavu "válel" v příkopu u cesty vedoucí k Násedlnici.

Učitel měl jít příkladem a ostatní měl o nebezpečí alkoholismu poučovat, ne-li se jemu sám poddávat. Alkoholismus byl velmi rozšířený fenomén a ani školská správa opilost učitelům netrpěla. Snažila se situaci řešit, avšak spíše neúspěšně⁷¹. Ozývaly se také hlasy z řad učitelstva s projevy nesouhlasu. Argumentovaly tím, že finanční situace učitelů je natolik špatná, že si alkohol ani nemohou dovolit. Nebylo ani neobvyklé, že školní děti dostávaly k večeři či na školní svačiny společně s chlebem také vícestupňové pivo.⁷²

Na druhou stranu je třeba zmínit, že obecně ani situace učitele a to především jeho zabezpečení po finanční stránce nebyla nijak příznivé. Škol bylo velmi málo, a proto se ve třídách tísnilo velké množství dětí a to často v naprosto nevyhovujících podmínkách.

Příkladem by mohla být také tzv. pomocná štace na Budách, kdy jako školní budova sloužila "pastouška" pro 105 dětí. Byla navíc v tak špatném stavu, že hrozilo její sesunutí a zasypání dětí.

⁷⁰ Škola se nacházela v dnešní obci Veselá u Mnichova Hradiště.

⁷¹ Neúspěšné řešení spočívalo v nedostatku učitelů. Učitelské povolání nebylo vyhledáváno.

⁷² BEDNÁŘ, V., *Paměti města Bakova nad Jizerou, díl I.*, s. 345

S ohledem na zkaženou vodu způsobující nejrůznější nemoci bylo podání piva někdy bezpečnější.

Hlavním příjmem učitele měl být „základ služného“, který činil 100 zlatých. Velký rozdíl byl i mezi učitelem venkovských a učitelem ve městě. Městští učitelé byli bráni jako úřednický stav a z toho důvodu jim byla přiznána také penze. Vesnický učitel živořil a v případě pracovní neschopnosti byl odkázán na pobyt v chudobinci. Již v tehdejší literatuře odkazující na těžký život venkovského učitele bylo učitelům doporučeno, aby při své nespokojenosti nehleděli na pozemské statky, ale měli naději, že za veliké zásluhy, které prokazují během života, jim bude dopřána odměna na onom světě. Mnoho učitelů si proto k nízkému učitelskému platu přivydělávalo řadou dalších činností. Tento postoj učitelů byl často kritizován, neboť jim bylo zazlíváno, že se tak plně nevěnují péči o výchovu dětí. Již před revolucí začaly mezi učiteli vznikat snahy o zřízení vlastních spolků a zlepšení vzájemné spolupráce, která se naplno projevila až po revoluci.⁷³

Této problematice si na mnichovohradištském panství všimá i soudobý účastník Tomáš Hindl, který do své kroniky v srpnu roku 1847 poznamenal: “U nás v Mohelnici žije kdosi, čili jest krejčí, čili jest školní učitel? Nevím, on provozuje obojí. A v Násedlnici je člověk, který za plat ve stodole mlátí a jinak nádeničí, také ve škole však učí.” V zájmu obce bylo vymáhat sobotáles či získat další movité zajištění pro svého učitele, jinak hrozil jeho odchod z učitelské profese.

Vyvstává zde otázka o úrovni kvalifikovanosti učitelů, o čemž svědčí zpráva z roku 1852, která byla zaslána okresním hejtmanem Klusáčkem představitelům obce Malá Bělá. Zpráva pochází z období čtyř let po revoluci. Na jejím příkladu se dají dobře ukázat předrevoluční poměry.

“Obec bítouchovská jest přiškolená k Bakovu, jelikož se dle zákona nemohou pokoutní školy trpěti (...) a pan představený města bez odkladu zakáže Václavu Kočímu, jehož školní dozorce ani nezná, a nařídí občanům, aby pod následky trestu posílaly dítky do školy bakovské.”⁷⁴

Vrchnost měla zájem na zřizování nových škol a na podporu školství se angažoval i Kristián z Valdštejna, který založil nadaci po návštěvě Svaté aliance 1833, na pokrytí potřeb sirotků a chudých dětí).⁷⁵

⁷³ ŠIMON, A., *Počátky spolkového ruchu obyvatelstva na Mnichovohradištsku*. In: Od Ještědu k Troskám, roč. XI. 1932 č. ½, s. 39

⁷⁴ BEDNÁŘ, V., *Paměti města Bakova nad Jizerou, I. díl*, s. 327

⁷⁵ KRÍŽOVÁ, K., DOLÍNEK, V., CICHROVÁ, K., *Setkání panovníků roku 1833 na zámku v Mnichově Hradišti*, s. 33

Nešlo však o pouhé snahy vrchnosti, ale podle nařízení gubernia se měly také obce samy ze svých prostředků podílet na výstavbě škol. Výstavba školy pro obce představovala velké finanční náklady a často ani samotní představitelé obce nepřikládali škole velkou důležitost, což se v průběhu revoluce ukázalo jako mylný předpoklad. Děti při cestě do školy musely většinou překonávat poměrně velké vzdálenosti, a jelikož byla řada obcí příliš vzdálena od farní nebo obecní školy, byly zřizovány také školy pokoutní či pomocné štace. V těchto zařízeních se vyučovaly pouze triviální základy. V případě nepříznivých podmínek mohla i farní škola klesnout na úroveň školy pokoutní. Můžeme si zde uvést příklad o tom, jak neslavně probíhala výstavba školy v Libni. Došlo k ní z popudu vikáře Jelínka, který se i postaral o zajištění finančních i materiálních prostředků na stavbu. První problém nastal již při projednávání plánů, jak bude škola vypadat. Nejprve se mělo jednat o velkou dvoupatrovou budovu, která byla později vyhodnocena jako zbytečná a postupně se její velikost zmenšovala a odkládal se začátek výstavby. Bylo poukazováno na velkou finanční náročnost stavby. Se stavbou se nezačalo včas, neboť část materiálu na stavbu nebyla ani dodána a zbytek nevyužitého materiálu byl z části zničen a z části rozkraden.

Industrializace postupovala velmi pomalu. K průmyslovým podnikům lze přiřadit pouze dvě tiskárny kartounu⁷⁶ a to v Mnichově Hradišti a pivovar v Klášteře Hradišti nad Jizerou.⁷⁷ Vlastníky kartounek byli Siegmund Hank a Heřman Henke, nejednalo se o příliš velké podniky, dohromady zaměstnávaly okolo 104 osob. Přesto se však i v Mnichově Hradišti začala objevovat dělnická třída, která si pozvolna začala uvědomovat svoje zájmy. Dělníci si pro své soukromé účely založili podpůrnou kasu, ze které byly vypláceny příspěvky nemocným dělníkům a pozůstalým rodinám po zemřelých dělnících.⁷⁸

Postupný neklid u dělníků vyvrcholil dne 5. 7. 1844, kdy se dělníci přímo postavili za své požadavky. Žádali především zvýšení mezd a vyplácení mzdy v penězích nikoli v naturáliích, protože při prodeji či následné směně zboží výrazně prodělávali. O pár dní později vznikly nové spory mezi dělníky a „továrníkem“ Henkem o podpůrnou kasu, která byla v Henkeho držení. Dělníci obvinili továrníka ze špatného hospodaření s penězi a dožadovali se navrácení kasy pod svoji správu. Vrchnost se rozhodla vzít kasu pod svoji správu, aby se zamezilo dalším nepokojům. Tento krok se setkal s nelibostí, a to především u dělníků, kteří to chápali jako porušení jejich práv. Během revoluce bylo na dělníky veřejností rozporuplně nahlíženo. Bylo jim vyčítáno, že se zajímají spíš o vlastní životní poměry, které byly mnohdy

⁷⁶ Kartoun je jemná bavlněná látka v plátňové vazbě. Může být bělený, jednobarevný nebo s potiskem.

Je vhodným materiálem na šaty, pracovní pláště či zástěry.

⁷⁷ KOLEKTIV, *Klášteř Hradiště nad Jizerou, včera dnes*

⁷⁸ DUMKOVÁ, J., *Město Mnichovo Hradiště*

lepší než život nádeníků bez stálého zaměstnání a finanční jistoty, než o národnostní a konstituční boj.⁷⁹

Největší stávka dělníků proběhla v blízkosti Bakova nad Jizerou roku 1844 v Josefově dole. Málo početná skupina dělníků v Bakově nad Jizerou se na rozdíl od dělníků v okolních obcích nechápala jako revoluční skupina. Bakov nad Jizerou byl velmi nábožensky orientované město, především katolické. Dělníci se ztotožňovali s poslušností k Bohu a k císaři. V místním kostele si nechali v roce 1845 vymalovat obraz od neznámého autora s názvem Seslání ducha svatého. Obraz byl o dva roky později slavnostně vysvěcen. Díky tomuto činu byla zachována jména všech dělníků.

5.3. Městský život

Odkazem probíhajícího národního hnutí bylo i oživení městského života a vzestup městské inteligence. Na celém panství ve spojitosti s městským životem je možno zmínit pouze město Mnichovo Hradiště a také přibližně o polovinu menší Bakov nad Jizerou.

Ve 40. letech v Mnichově Hradišti došlo k rozmachu vlasteneckého života⁸⁰, přičemž vlastenci se scházeli především v hostinci U Zlatého hroznu a pořádali zábavné večery pro své sousedy. Jen dva roky po založení Měšťanské besedy v Praze došlo k založení tohoto spolku i v Mnichově Hradišti. Jedná se o zásluhu především kněze Jana Arnolda, ale také Josefa Červinky, který stál v roce 1847 v čele města⁸¹.

Hlavním plánem nově zřízeného spolku bylo vybudování vlastního divadla, což bylo příznivě hodnoceno nejen obyvateli města, ale také vrchností, která na jeho zřízení poskytla finanční příspěvek. Nově vznikajícímu divadelnímu spolku byla kladně vyřízena žádost na secvičení a následné provedení dvanácti představení. Podmínkou byl policejní dohled. Sám Kristián byl pokládán za milovníka divadla. Na zámku nechal u příležitosti schůzky panovníků Svaté aliance roku 1833 zřídit klasicistní divadlo. Divadlo bylo využíváno až do doby jeho smrti, kdy v rodině zájem o divadlo poklesl.

Počátky českého národního obrození se obecně pokládají už do poslední třetiny 18. století. Skutečný rozmach národního hnutí v širším měřítku, tedy mezi většinou společností, proběhl až v průběhu první poloviny 19. století. Pomyslným vrcholem

⁷⁹ ŠIMÁK, V., *Dějinné paměti okresu mnichovohradištského*

⁸⁰ V roce 1822 vytýká neznámý autor v Čechoslavu obyvatelům Mnichova Hradiště velký zájem o plesy a tanec a doporučuje jim více české četby.

⁸¹ BUDIL, V., ČERVINKA, J., HNÍZDIL, S., *700 let Mnichova Hradiště*, s. 28

obrozeneckých snah byla právě revoluce 1848, kdy se současně rozvíjí i vlastenecký život Mnichova Hradiště.

Z historického vývoje nebyla pro lid důležitá příslušnost k národu, ale spíše k zemi, k provincii či k regionu, kde žili nebo odkud pocházeli (zemská šlechta, Chodsko, Haná) nebo také příslušnost k určitému stavu.

Vlastenecký život se nejen v Mnichově Hradišti musel potýkat s mnohými překážkami. Jedním významným znakem „češství“ bylo používání češtiny. Přestože v rámci Českého království bylo nejvíce obyvatel „české národnosti“, je nutno podotknout, že „jediné velké české město byla Praha a ta byla ještě dvojjazyčná.“⁸² Němčina byla na rozdíl od češtiny úředním jazykem, jazykem vyučovacím a pro většinu lidí i nejpoužívanějším jazykem v běžném životě, proto byla její znalost pro obyvatele potřebná a žádoucí. Učitel František Václav Karlík ve svých Pamětech píše 1. dubna 1848: „Stranjmüllerová, žákyně 2. třídy, která teprve od nového roku do třídy vstoupila opět se dnes poděkovala, že vystoupiti musí, poněvadž prý se u nás také česky přednášeti má (mimo němčinu), a z té příčiny, že prý jinou školu vyhlédnout ti musí, kde by se jazyku německému naučila.“⁸³

Na druhou stranu i řada Němců žijících v českém prostředí, podobně jako Karel Mattuš starší, uměla alespoň základy češtiny v rámci udržování dobrých sousedských vztahů.

K šíření české národní myšlenky sloužily nejrůznější tiskoviny, jako noviny či časopisy, které zároveň představovaly i zdroj informací pro obyvatele. V době předbřeznové i po revoluci 1848 byla velkým problémem pro noviny především cenzura. V novinách se nesmělo psát o vnitropolitických záležitostech monarchie a zahraniční zprávy byly většinou velmi strohé a stručné.⁸⁴

Před rokem 1848 si čtenáři mohli zakoupit pouze jedny české noviny a to Pražské noviny. S příchodem revoluce k nim přibyly například i Havlíčkovy Národní noviny vydávané od 5. dubna 1848 do 19. ledna 1850. Kromě národních listů byly mezi lidmi rozšířeny také časopisy.⁸⁵ Mezi nejznámější patřil časopis Česká včela⁸⁶, příloha Pražských novin. O čistě

⁸² BENEŠ, K., J., *Rok 1848 v projevech současníků*, s. 25

⁸³ MARŠAN, R. (ed.), *Rok 1848 dle deníků vlasteneckého učitele Františka Václava Karlíka v Rokycanech (2. díl)*, nečíslováno

⁸⁴ BENEŠ, K., J., *Rok 1848 v projevech současníků*, s. 25

⁸⁵ František Roubík se v knize *Časopisectvo v Čechách v letech 1848 – 1862* zabývá problematikou českých časopisů, jejich vzniku, distribuce v daných letech.

⁸⁶ Časopis *Česká včela* vycházel v letech 1834 – 1847 a od roku 1848 byl nahrazen časopisem *Včela*.

zábavný časopis se pak jednalo v případě časopisu Květy pod vedením Josefa Kajetána Tyla⁸⁷.

K šíření knih a tiskovin docházelo pomocí zakládání čtenářských spolků nebo si je lidé navzájem četli a diskutovali nad nimi v hospodách či podobných zařízeních. Tento způsob byl výhodný pro většinu čtenářů, neboť náklady na pořízení knih byly poměrně vysoké. Zároveň umožňoval snadnější rozšiřování informací a také přispíval k utužení spolkového a vlasteneckého života.

K založení čtenářského spolku s názvem „Slovanská lípa“ došlo i v blízké Mladé Boleslavi dílem kovánského faráře a spisovatele Karla Vinařického. On sám hrál i poměrně významnou úlohu v pozdějších revolučních událostech.

Vzhled města Mnichovo Hradiště nám přibližuje kniha *Můj dům, můj Hrad* od Heleny Průškové. Centrem města Mnichovo Hradiště je po staletí čtvercové náměstí, dnes nazývané jako Masarykovo náměstí. V jeho středu byla v průběhu 16. století vystavěna dřevěná stavba radnice, která byla v letech 1770 - 1771 přestavěna na kamennou pozdě barokní stavbu s hodinovou věží. V roce 1842 byla provedena jedna z posledních větších úprav, kdy “se flekovala střecha, trhaly se podlahy a vysekávala se futra.”⁸⁸

Vzhled města neměl být ve 40. letech příliš přívětivý. Na radnici se stahovaly stížnosti na rozbahněné náměstí ve znění: “kal ten proti policejnímu pořádku na zdraví škodlivý jest, když se ale zaveze, město se okrášlí.”⁸⁹ Tímto úkolem byl pověřen měšťan Jan Nepomuk a po usnesení mu bylo sděleno, že tak má učinit bezplatně, “jelikož při svém novém stavení mnoho rumu má!”⁹⁰

Boleslavský a Bydžovský kraj byly považovány za nejuvědomělejší kraje v Čechách. Mezi městy vynikala především města Nová Paka a Polička.

Z této oblasti pocházela řada osobností, až na svou dobu, radikálně smýšlejících. Kromě mnichovohradištského rodáka Emanuela Arnolda, tam můžeme zařadit i jeho spolupracovníka mšenského lékaře dr. Háka, který byl známý pro své styky s Arnoldem.

Ke srovnáním vývoje vlasteneckého života Mnichova Hradiště na základě mnoha podobností se nabízí právě město Nová Paka v sousedním Bydžovském kraji.

⁸⁷ Časopis Květy (původním názvem Jindy a nyní) vycházel v letech 1833 – 1848. K obnovení výtisku došlo v roce 1865.

⁸⁸ PRŮŠKOVÁ, H., *Můj dům, můj hrad*, s.23

⁸⁹ PRŮŠKOVÁ, H., *Můj dům, můj hrad*, s 87

⁹⁰ PRŮŠKOVÁ, H., *Můj dům, můj hrad*, s 87

Město Nová Paka se nachází zhruba 50 kilometrů východně od Mnichova Hradiště směrem na Trutnov. Kolem roku 1848 měla Nová Paka 2 958 českých obyvatel ve 384 domech.⁹¹

Centrem vlasteneckého života v Nové Pace byl jako ve většině měst hostinec, kde se scházela vzdělaná elita obce a místní vlastenci. Podstatný byl i vliv svobodomyšlných kněží. Podobně jako v Mnichově Hradišti se tyto skupiny snažily o sdružování do besed, čtenářských spolků a organizování českých divadelních představení.⁹²

Josef Pravoslav Kordina⁹³, katolický kaplan, představoval nejvýraznější osobnost dění v Nové Pace, podobně jako byl v Mnichově Hradišti Emanuel Arnold. Kordina byl často označován jako „miláček podhorské lidu“. Lidé ho často označovali za svého Havlíčka.

Ve městě Bakov nad Jizerou nedošlo k tak velkému rozmachu společenského života, jako to bylo ve větším městě Mnichovo Hradišti. Rozdíly mezi oběma městy byly značné, neboť na rozdíl od Mnichova Hradiště byl Bakov nad Jizerou převážně německým prostředím. Hlavní slovo měl v Bakově nad Jizerou Václav Herbst, který byl na rozdíl od představitelů města Mnichovo Hradiště konzervativní. Většina obyvatel města byla velmi chudá. Tito lidé mají dle dobového názoru zájem hlavně o vlastní přežití a vyšší vlastenecké ideály je nezajímají.⁹⁴

K oživení městského života v Bakově nad Jizerou přispěli především intelektuálové z řad duchovenstva jako libuňský vikář Antonín Marek, který se společně se svým spolupracovníkem páterem Vinařickým zúčastňoval zábav a besed pořádaných v Mnichově Hradišti v hospodě U Hroznu. Vinařický se dále zajímal o ochotnické divadlo a lidovou slovesnost. V průběhu 40. let 19. století napsal Karel Vinařický společně se svým švagrem Janem Krouským, písmákem z Katusic, píseň pro děti s názvem „Hra na vojáky“. Později se píseň vžil pod názvem podle prvního verše „Tluče bubeníček, tluče na buben.“⁹⁵ Tato píseň je dnes pokládána víceméně za zlidovělou.

Roku 1845 se k Matici české⁹⁶ přidal bakovský farář Peterka společně s kaplanem Josefem Červinkou z Mnichova Hradiště a s Františkem Nečasákem z Bosni. Pánové se

⁹¹ PALACKÝ, F., *Popis království českého*, s. 121

⁹² JANŮ, O., *Rok 1848 v Podkrkonoší*, s. 30

⁹³ Josef Kordina pocházel z Chvalkovic. V mládí se znal s Boženou Němcovou, která o něm zanechala zmínku ve svém díle *Babička*

⁹⁴ BEDNÁŘ, V., *Paměti města Bakova nad Jizerou, I. díl*

⁹⁵ Vinařický, K., A. *Drobné verše. Hra na vojáky*. In Kamenický, Ř. S. *Obrázková knihovna pro mládež*. s. 22 - 23

⁹⁶ Matice česká je osvětová organizace a nakladatelský podnik vydávající české knihy. Počátek jejího veřejného působení se datuje k 1. lednu 1831. Mezi iniciátory jejího vzniku patří i historik František Palacký.

ve velké míře zasloužili o místní osvětu, vzdělanost a rozšíření českých knih. František Nečasák, původně kaplan v Bosni, byl místními úřady vyhodnocen jako podezřelá osoba a byl přesunut do poklidného Bakova nad Jizerou.

V Bakově nad Jizerou působil jako učitel Augustin Fibinger, který nejevil sebemenší zájem o osvětové aktivity. Jeho protikladem byl jeho mladší kolega, učitel v Mnichově Hradišti, Josef Tondr. Josef Tondr založil společně s místním malířem Václavem Nigrem oblíbenou čtenářskou besedu.

V téže době, tedy roku 1847, získali poddaní od vrchnosti povolení vydávat úřední nařízení v češtině, což vedlo v očích úředníků k nemalým problémům. Němčina používala k psaní novogotické psací písmo zvané „kurent“, naopak čeština je psána humanistickou latinkou. Němečtí úředníci česky většinou rozuměli, ale nebyli schopni listiny psané česky kvůli jinému písmu přečíst.

Kristián z Valdštejna žádným způsobem nebránil české věci, právě naopak navštívil řadu českých besed a dokonce dne 14. května 1846 souhlasil přijmout blahopřání v češtině. Kristián z Valdštejna neviděl na rozdíl od mnohých současníků v českém vlastenectví hrozbu, přestože on sám sebe za Čecha nepokládal. Během jeho narozeninové oslavy bylo možno slyšet i české písně, česky se konverzovalo i deklamovalo. Většina obyvatel v Mnichově Hradišti mluvila česky, proto lze předpokládat, že Kristián česky minimálně rozuměl, ikdyž zcela jistě čeština nebyla jeho obcovací řečí.

5.4. Vrchnost a její poddaní

Základem patrimoniální správy bylo panství neboli dominium. Panství lze definovat jako uzavřený majetkový komplex nacházející se ve vlastnictví feudála.⁹⁷ Období mezi lety 1790 až 1848 je nazýváno jako poslední fáze feudalismu. Po roce 1848 byla provedena změna z vrchnostenské správy na správu státu. Z poddaných se tím stali občané.

Na větších panstvích docházelo při jejich správě k vnitřní specializaci a to až na tři samostatné úřady. Prvním byl vrchní úřad zabývající se správou politických otázek. K němu se přidávají hospodářský úřad a úřad soudní v čele s justiciárem.⁹⁸

Kristián z Valdštejna měl jako představitel vrchnosti nejen jistá práva, ale také povinnosti vůči svému panství. Snažil se o hospodářské pozvednutí panství. Jeho snahy nebyly příliš

⁹⁷ STARÝ, M., *Vývoj veřejné správy v českých zemích do roku 1848*, s. 29

⁹⁸ Úřad justiciára byl zaveden v rámci právních reforem Josefa II.

úspěšně. Roku 1837 nechal Kristián z Valdštejna na místě bývalé panské ovčárny zřídit cukrovar, který byl napájen z Olšovského rybníka. Druhý rybník Velký studenecký rybník byl vypuštěn a nově získaná půda měla sloužit k pěstování cukrovky. V roce 1842 cukrovar vyhořel a jeho provoz již nebyl obnoven. Kristián z Valdštejna se v Bakově nad Jizerou také zavázal pečovat o masné krámy, proto nechal roku 1841 zbourat starou budovu. Ještě téhož roku byla pod vedením stavebního mistra Vondry vystavěna nová budova. Pomohl také sedlákům v souvislosti s jejich stížností ze dne 23. listopadu 1847, která se týkala rozvodněné řeky Jizery, “řeka byla vejš na druhý straně od nás”⁹⁹. Problém se sedláky na protější straně Jizery byl po zásahu vrchnosti poměrně rychle vyřešen a to díky jejího finančního příspěví. Kvůli regulacím toku řeky Jizery se některé louky ztratily a následné změny byly zaznamenány do původního katastru z roku 1842.

Obyvatelstvo žijící na vesnicích nezajímalo vlastenecký a kulturní život do takové míry jako obyvatelé měst. Jejich život byl od nepaměti pevně připoután k půdě a jejich úspěch či neúspěch závisel především na přírodních podmínkách, které odrážely výnosnost polí. Lze obecně říci, že selský stav byl spojován se zachováváním tradic, s „živým“ českým jazykem a byla mu přisuzována funkce “živitele státu”.

Vesnice byla poměrně sociálně diferencovaná, neboť existovaly velké rozdíly mezi jednotlivými vesnickými obyvateli, což bylo častou záminkou pro nejrůznější šarvátky či sociální nepokoje. Hlavní rozdělení obyvatel bylo podle vlastnictví půdy. Majitelé půdy byli rozděleni podle velikosti svých pozemků, přičemž nejmovitější byli gruntovníci či kontribuenti a následovali je sedláci a chalupníci. Vrstva domkářů či baráčníků mohla disponovat alespoň vlastním obydlím, na rozdíl od vesnické chudiny, podruhů či čeledě.

Vesničané viděli v revoluci hlavně zrušení roboty, neboť tento problém se jich bezprostředně dotýkal. Nenávisť k robotě byla v mysli vesnického lidu hluboce zakořeněna. Počátky poddanství jsou zřetelné již během 14. století, které bylo právně zakotveno až o sto let později. Rozvíjením poddanství byla posilována moc šlechty a duchovenstva na úkor centrální panovnické moci. Správu nad daným územím postupně začala přebírat vrchnostenská správa. Vrchnost pověřovala nižší správou, především na vesnicích, rychtáře, šoltyse, fojty, kterým byla svěřena nejen správní moc, ale i částečná soudní pravomoc.

Průběh 18. století přinesl jistou úlevu pro poddaný lid. S ohledem na rostoucí nespokojenost lidu a časté selské rebelie bylo v rámci „josefínských reforem“ zrušeno nevolnictví. Zároveň bylo poddaným přiznáno právo stěžovat si na vrchnost bez jistého

⁹⁹ BEDNÁŘ, V., *Paměti města Bakova nad Jizerou*, s. 341

výsledku. Pohled poddaných na vrchnost byl ve skrze negativní, neboť poddaní měli pocit upírání práv a celkové újmy ze strany vrchnosti až do konečného zrušení poddanství a vrchnostenské správy.

Václav Joura z Berkovic ve svých pamětech uvádí: “Roku 1824. Robotovat se mělo první tři dny v týdnu, ale pokud bylo špatné počasí, tak nás nepřijali a přesunulo se to na druhý týden.”¹⁰⁰

Robota se dělila na potažní (jezdeční, vejjezdni) a ruční (čmejracká). Postupně však většina panství přecházela pro obě strany na výhodnější robotu peněžní. Ta se vypočítávala z odhadů průměrného výnosu konkrétního gruntu. Neplnění roboty bylo trestáno nejrůznějšími postihy od pokut až po fyzické tresty, to je bití. Mnohem horší úkoly pro vesničany představovaly nejrůznější úkoly či obsílky od vrchnosti jako například: mimořádné roboty o senosečích, opravování far a kostelů, dovoz materiálů do vrchnosteckých pivovarů, či povinnosti přeprahů u silnic (firpony), lifreniky a magacíny pro dopravu vojenských jednotek. Velmi náročná byla povinná účast venkovského obyvatelstva při výstavbě vrchnostenských a státních silnic a rovněž povinnost ubytovat a zabezpečit vojsko během zimy, někdy i léta. Dále museli majitelé statků platit tzv. „laudemium“, což představovalo poplatek z prodeje statků nebo z převodu majetku v rodině. Dále se museli starat o tzv. „povinnosti při škole“, která spočívala v pravidelném placení sobotálesu. Nutno podotknout, že většina vesnických obyvatel se k otázkám nutnosti vzdělávání stavěla poněkud liknavě.

Jejich vědomosti o společenském dění nebyly rozsáhlé, o čem svědčí i vzpomínka Františka Dědiny, rodáka z Dobrovice. Často se začalo vyslovovat slovo „konstituce“, ale nikdo z přítomných sedláků toto cizí slovo nedokázal vysvětlit. Františku Dědinovi a ostatním sousedům to vysvětlili lidé vzdělanější, co do vesnice nově přicházeli a to tak, že již nebude roboty a že pán i kmán bude moci chodit střilet zajíce a koroptve jako pán.¹⁰¹ U lidí tyto novinky vyvolávaly všeobecné nadšení a těšili se na nové pořádky. Zpočátku jen málo sedláků dostalo odvalu se proti vrchnosti bouřit, neboť nebyl nikdo, kdo by se jich před pány zastal. Hlavně staří lidé často vzpomínali na staré zlé časy, kdy byli sužováni robotou a zůstávala jim pouze víra na novou a lepší budoucnost. Společně s ostatními provolávali slávu „Císaři Ferdinandu Dobrotivému – který nás osvobodí!“ Podobná nálada jako panovala

¹⁰⁰ ŠIMON, A., *Ohlasy revoluce*. Od Ještědu k Troskám, roč. I., 1922 - 1923

¹⁰¹ „„A co je ta konstituce?“ a zase na to. A milý Václavík ohnivě vykládal: „Robota se zruší a budeme svobodni. Páni nám nebudou mít co poroučet ani víckrát nás holí bít. Budeme moc zajíce a koroptve střilet, a pánům se přitom báti nemusíme. A tomu se říká konstituce.““

SEDLÁČEK, T., MULAČOVÁ, B., (ed.). *Bejvalo, Paměti Františka Dědiny* (1834 – 1914), s. 53

na dobrovickém panství, které bylo pod správou rodu Turn-Taxisů, byla i na panství Mnichovo Hradiště.

Již 14. prosince 1846 vešlo ve známost nařízení Ferdinanda V. o dobrovolném výkupu z roboty.¹⁰² První instrukce pro obyvatelé panství Mnichovo Hradiště byly vyhlášeny více než půl roku po vydání. Dne 19. června 1847 se k problematice osobně vyjádřil hrabě Kristián z Valdštejna.

Sedlákům byla nabídnuta možnost vykoupení se z roboty, avšak jen málo sedláků mělo dostatek peněz a jiných prostředků, aby mohli vydat jednorázově tak velký obnos. Většina venkovanů navíc věřila, že časem dojde ke zrušení roboty bez náhrady a vyplatí se proto počkat. Podle místního kronikáře Tomáše Hindla využilo tuto možnost pouze 80 sedláků a majitelů půdy na panství. První ze sedláků, který sebe a svou rodinu vykoupil z roboty, byl bukovinský mlynář Josef Herfurt, který patřil k nejzámožnějším na celém panství.

Místní úředníci se pokusili vypočítat, jaký celkový finanční obnos by hrabě získal, kdyby se vykoupili najednou všichni poddaní. Jejich odhad byl poměrně přesný ve srovnání s porevoluční částkou vybranou vyvazovacími komisemi.

Alice Velková ve své knize *Krutá vrchnost, ubozí poddaní?* nabízí jiný pohled na tradovaný názor o kruté vrchnosti škodící lidu. Na šťáhlavském panství, které rovněž patřilo pod správu Kristiána z Valdštejna, ukazuje vrchnostenské povinnosti. Podle jejího názoru nebylo v zájmu vrchnosti škodit svým poddaným. Naopak vrchnost projevovala snahu jim pomoci a usilovala o zvelebení panství. Prosperita poddaných byla úzce propojena s úspěšností vrchnosti a s výnosností panství jako celku.

5.5. Politická situace

Předzvěst blížících se změn byla vnímána také u vládnoucích vrstev. Významnou osobností regionu byl hejtman Kristián Kotze von Dobrz, který po revoluci zastával i další významné funkce a to funkci poslance v Říšské radě a funkci poslance v Zemském sněmu. Dne 5. dubna 1848 zaslal zemskému prezidiu zprávu pojednávající o poměrech a náladě v kraji. Mnichovo Hradiště bylo řazeno k místům ohroženým revolucí. Následuje volný překlad výňatku z německého originálu.

¹⁰² Radimský, J. *Anketa moravských stavů o zrušení roboty roku 1847*. [on-line] In ČESKÝ LID, roč.35, č. 5/6, 1848, s. 99 - 102. Dostupné z https://www.jstor.org/stable/42695025?seq=1&fbclid=IwAR2sbd56yENJqBV_HZ61qFb2dx2of9FGVtBA1JVCT2PqIrBm_8FMYguYA_8. [cit. 30.4.2021].

„V Mnichově Hradišti jest vůdcem revoluce loterní kolektant a setník národní gard Červinka, po delší dobu intimní přítel bratří Arnoldů, který umí obratně agitovat v okolí Turnova až k Sobotce. Snažil se spolu s tamním poštmistrem Tuvorou opíraje se o vliv dělníků, strhnouti na sebe příliš mnoho autority proti městskému soudu a slabému vrchnímu Svobodovi. Dal jsem ho proto, i když má četné přívržence zatknout policií a předvést je sem a v jeho vyšetřování pokračuju na svobodě, proto mám jeho papíry v rukou a protože jako majitel domu není podezřelý, že by uprchl. Zatčení se podařilo uskutečnit, bez poplachu a působilo na celé okolí silným morálním dojmem, který byl vystupňován jeho propuštěním z vazby, neboť jsem ukázal, že nám jeho svoboda není pro vládu nebezpečnou.“¹⁰³

¹⁰³ Bednář, V., *Paměti města Bakova nad Jizerou, 1. díl*, s. 355

6. REVOLUCE

11. březen 1848 byl významným dnem pro revoluci v Čechách roku 1848. Z iniciativy Repealu byl svolán sněm do Svatováclavských lázní v Praze, který přijal návrh na zrušení cenzury a zavedení občanské samosprávy. V rámci revolučních událostí byl zřízen Svatováclavský sbor, který byl později přejmenován na Národní výbor a stal se tak vůdčí silou českého národního hnutí.

Dne 20. července 1848 došlo k vyvrcholení revolučních událostí, které trvaly od 12. června 1848 v Praze označovaných jako červnové povstání či svatodušní bouře. Následně došlo k uklidnění situace. Povstání, při kterém se v ulicích Prahy bojovalo na barikádách, muselo být zastaveno až vojenským zásahem pod vedením knížete Windischgrätze. Celá událost byla spojena s radikalizací nálady obyvatel v průběhu mše na Koňském trhu¹⁰⁴ slouženou vlasteneckým knězem Emanuelem Arnoldem.

6.1. Národní garda

Po vypuknutí revolučních událostí se nejen v Praze, ale i ve větších venkovských městech začaly zřizovat národní gardy. Na zřízení národní gardy dosáhlo každé město, které mělo nad tisíc obyvatel.¹⁰⁵

Obecně se očekávalo, že budou gardy povolány k důležitým úkolům a s jejich pomocí se případně rozhodne o nějaké významné historické události.

V duchu marxistické historiografie Jaroslav Křížek určuje národním gardám tuto úlohu. „Národní gardy byly orgánem, jímž si buržoazie zajišťovala a upevňovala svůj vítězný kapitalistický řád, budovaný na troskách feudálního režimu.“¹⁰⁶

Pro většinu obyvatel zřízení národních gard bylo prvním signálem, že se začíná dít něco „mimořádného“. Ke vstupování do gard vyzývalo obyvatele také heslo: „Kdo není zrádce vlasti své, stav se rychle v řady národní obrany!“¹⁰⁷

Národní gardy hrály důležitou úlohu ve Francii při revoluci roku 1830, která byla i v Čechách stále v živé paměti. Velkým vzorem pro mnohé bylo polské povstání¹⁰⁸, které

¹⁰⁴ Koňský trh je v současné době Karlovo náměstí.

¹⁰⁵ PINKAVA, J., *Jevíčko v letech 1848 – 1948*, str. 4

¹⁰⁶ KŘÍŽEK, J., *Národní gardy v roce 1848*, s. 7

¹⁰⁷ KŘÍŽEK, J., *Národní gardy v roce 1848*, s. 233

¹⁰⁸ Povstání v Polsku označované jako „Listopadové povstání“ proběhlo v letech 1830 – 1831. Skončilo porážkou a upevněním ruské nadvlády nad částí Polska, které Ruské imperium získalo roku 1795 v rámci „Třetího dělení Polska“.

přinášelo Čechům odvahu bojovat za vlast, národ a svobodu. Francouzské národní gardy byly, co se týče organizace, oproti místním národním gardám odlišné. Tento rozdíl se plně projevil v pozdějších revolučních událostech v Praze. Francouzské národní gardy byly v rámci revolučního dění vyňaty z pravomocí krále a jeho úředníků a podléhaly přímo místní správě nebo Národnímu shromáždění.¹⁰⁹

Národní gardy byly především vlastenecky založené, proto se v příhraničních oblastech s převahou německého obyvatelstva můžeme setkat i s gardami čistě německými. Příkladem gardy vytvořené v pohraničí může být blízká garda liberecká. V jejím čele stál Jan Liebig, který gardu vedl především k zachování pokoje, pořádku a k ochraně vlastnictví. I tato garda vyznávala hesla spojená obecně s národními gardami „svornost, klid, pořádek, úcta před úřady, jmění, krev pro krále a vlast.“¹¹⁰

Propojení gard společně s českým vlastenectvím můžeme vidět i v rámci článků v novinách či pomocí rozšířených agitačních letáků. Emanuel Arnold ve svém letáku s názvem „Drazí přátelé, milí bratři!“¹¹¹ pobízí měšťany, aby sobě pořídili zbraně, cvičili se ve zbrani, aby tak mohli chránit konstituci.

Národní noviny přednesly i vlastenecké heslo: český stav - český mrav, český voj – český kroj. Karel Havlíček sepsal do Národních novin pojednání o organizaci národních gard.

Povinnosti národních gard byly poprvé představeny v německém časopise Bohemia dne 29. 3. 1848 ve znění „Udržení vnitřního klidu a pořádku, necht' je první devízou, kterou jste povinni připnout si na své prapory. Musíme se zaručiti za to, aby bezuzdé masy a loupeživé hordy nerušily spánek našich spoluobčanů, neohrožovaly majetek a životy, aby surové násilí neprolomilo hranici jistoty a nerozšířilo se, pustošíc vše jako rostoucí lavina.“¹¹²

Obecně panovaly obavy ze sociálních nepokojů, z postupu „nepřátel“ i z vlivu příhraničních oblastí. Týkalo se to především velkých gard v pohraničí, jako byla garda v Liberci, Hradci Králové, Litoměřicích či v Turnově.

Národní gardy byly organizovány podle vojenského způsobu, jak můžeme vidět i na příkladu Mnichova Hradiště. Pochopitelné bylo, že v českých gardách se očekávalo české vedení, ale ani působení vrchnosti nebylo neobvyklé.¹¹³ Při udělování hodností byly

¹⁰⁹ KŘÍŽEK, J., *Národní gardy v roce 1848*, s. 49

¹¹⁰ KŘÍŽEK, J., *Národní gardy v roce 1848*, s. 40

¹¹¹ KOČÍ, J., *Emanuel Arnold*, s. 31

¹¹² KŘÍŽEK, J., *Národní gardy v roce 1848*, s. 34

¹¹³ JANŮ, O., *Rok 1848 v Podkrkonoší*, s. 65

gardistům příkladem vojenské hodnosti. Při dělení velkých gard se používaly názvy jako Regiment – pluk, či Obrist – plukovník.

Národní garda zformovaná v Mnichově Hradišti se skládala ze tří setin, k nimž byly připojeny také oddíly z Kláštera Hradiště nad Jizerou, z Kněžmostu a z Bakova nad Jizerou. Podle dobového hodnocení garda v Mnichově Hradišti byla po spojení s gardou bělskou, kuřivodskou a dokskou dobře vycvičeným plukem ve vojenském řemesle.

Velení se ujal samotný hrabě Kristián z Valdštejna, který poskytl přizemí bývalého kapucínského kláštera, postaveného na severním konci zámecké zahrady, k ubytování gardistů a k uskladnění zbraní. Podpořil rovněž vytvoření gardové hudby a z vlastní kapsy je vybavil stejnokrojem. Po tomto vzoru se všichni gardisté ozdobili stejnými klobouky s červeno-bílými kokardami.

Mezi gardisty se objevovalo i velké množství nemajetných občanů, bez nichž by nebylo možné, aby počet členů gardy dosáhl takového vysokého počtu. Kritiky nadšení pro národní gardy si můžeme všimnout i v místních kronikách.¹¹⁴ Hlavní problém při zřizování národních gard viděli někteří kronikáři ve volání gardistů po nákupu zbraní. Pokračování tohoto jednání přivede městský rozpočet na mizinu. V konečném důsledku žila na dluh nejen města, ale i mnozí měšťané, kteří se neváhali zadlužit při nákupu zbraní. Svým chováním přímo či nepřímo ohrožovali samotnou rodinu, většinou závislou na otci jako živiteli.

Národní gardy se již při svém vzniku potýkaly s nedostatkem zbraní. Někteří gardisté často cvičili pouze s dřevěnými zbraněmi. Velké gardy, proto žádaly příslušné úřady o vydání pušek a zbraní, avšak zpravidla neúspěšně. Garda v Mnichově Hradišti jako garda malá, spíše bezvýznamná, neměla na vydání pušek žádný nárok. V celkovém souhrnu 113 955 členů národních gard byla vyzbrojena střelnou zbraní pouhá menšina, tedy asi jen 40 tisíc mužů.¹¹⁵

Gardisté v Mnichově Hradišti vyzbrojeni lacinými kopími se cvičili v boji o nedělích, svátcích a v jiných dnech volna na břehu řeky Jizery pod zámek. Po každém větším cvičení Kristián z Valdštejna zaplatil několik sudů piva ze svého pivovaru. Hostil jím v hospodách méně majetné gardisty k jejich velikému veselí.

Dne 10. října 1848 byla uspořádána slavnostní přehlídka národní gardy, při níž byla hraběti předána zástava národní gardy. Přehlídka musela být předčasně ukončena kvůli deštivému počasí. Místní přijali Kristiánovo pozvání do místních hostinců, důstojníci pak byli

¹¹⁴ BEDNÁŘ, V., Paměti města Bakova nad Jizerou, I. díl

¹¹⁵ KLIMEŠ, V., *Česká vesnice 1848*, s. 302

pozvání přímo na zámek. Národní gardy se staly v průběhu revoluce velkou podívanou pro veřejnost.

6.2. Postoje obyvatelů

Z vnějšího pohledu nemůžeme posoudit, jaké postoje zaujímali jednotliví občané a představitelé města k revoluci samostatné a k doprovodným jevům.

Významný vliv na místní obyvatelstvo měli tzv. emisaři¹¹⁶, jako byl Emanuel Arnold, cestující od obce k obci a provolávající revoluční myšlenky. Emisaři šířili pro stát nebezpečné myšlenky. „Provolávali republiku a rozšiřovali anarchii, nakvašovali poddané, nabádali ke spiknutí, vzbouření a zemězradě.“ Mezi nejradikálnější postoje patřily myšlenky na celkové zrušení šlechty.

Mezi další agitátory patřil i jistý Tapek, Reichenbach nebo Benoni.¹¹⁷

Ze vzpomínek Karla Mattuše mladšího se můžeme podívat na revoluci očima desetiletého školáka. Děti měly spojenou revoluci s předčasným zakončením školního roku a užívaly si čtyři měsíce prázdnin. I ve školách, konkrétně na gymnáziu v Mladé Boleslavi¹¹⁸, se projevovaly u žactva „vlastenecké zájmy“. Žáci se navzájem rozlišovali podle národnostní příslušnosti. Nejdříve pomocí čepic, posléze obšitou knoflíkovou dírkou v národních barvách. Českou barvou byla červená a bílá, německou barvu charakterizovala červená, žlutá a černá. Mezi mladými docházelo v důsledku dané situace k mnoha hádkám i „k rvačkám“.

Otec Karla Mattuše mladšího, Karel Mattuš starší¹¹⁹ nahlížel na nastalou situaci poměrně pragmaticky. Sám sebe pokládal za Němce, přesto uznával užitečnost znalosti češtiny a při výchově svých dětí kladl důraz na výuku obou jazyků. V národní gardě zastával funkci velitele jedné setiny, v běžném životě byl osobním lékařem hraběte Kristiána z Valdštejna. Právě hrabě se následně postavil na jeho stranu, když se proti Mattušově velení postavili jeho podřízení. Mattušova rodina měla v rámci panství významné postavení. Dědeček Karla Mattuše ml., Josef Svoboda, byl panských úředníkem, vrchním správcem panství. Na příkladu Karla Mattuše st. lze ukázat i vztah mezi Čechy a Němci především po svatodušních bouřích

¹¹⁶ Slovo emisař, ve starém pravopise emisař, pochází z latinského slova emissarius = výzvědný. Emisařem je označován vyslanec, který „bývá vyslán od cizí vlády do jiných zemí, aby nenápadným vyzvídáním poznal smýšlení obyvatelstva, aneb tajným jednáním, rozšiřováním nepravdivým, pobuřujících zpráv vzbudil v zemi nespokojenost s panující soustavou vládní a způsobil tak vládě nesnáze.“ – Ottův slovník naučný, 8. díl, s. 583

¹¹⁷ KRÍŽEK, J., *Národní gardy v roce 1848*, s.

¹¹⁸ Gymnázium v Mladé Boleslavi je současné Gymnázium Dr. Josefa Pekaře.

¹¹⁹ Karel Mattuš st. nebyl u místního obyvatelstva příliš oblíben, neboť ho většina považovala za udavače a spolupracovníka státní správy.

v Praze. Přestože mezi Čechy a Němci panovalo národnostní napětí, v té době nastala mezi nimi „krátká chvíle míru“ neboť „Češi i Němci chtěli chránit ideál svobody.“

Karel Mattuš starší byl přímým protikladem Emanuela Arnolda a jeho bratra Jana. Emanuel Arnold měl být dokonce během svého zatčení před revolucí vyslýchán samotným Mattušem. Emanuel Arnold byl rozený lidový řečník a agitátor. V otázkách revoluce byl velmi radikální, a proto byl zaměřený spíše na šíření idejí, než na vytváření zázemí, rodinného života a budování kariéry. Již v roce 1828, ve svých 28 letech, kdy pracoval jako vrchnostenský úředník, se přátelil se sedláky a šířil mezi nimi soudobý tisk včetně novin a časopisů. O dva roky později byl již pod trvalým policejním dozorem. Během revoluce mohl naplno projevit své schopnosti. Podle zprávy o jeho zatčení, měl posílat balíky novin Červinkovi, který je měl během mší šířit dál mezi lid.

Během svých agitací na venkově se pokoušel vzbouřit venkovský lid proti stávajícím pořádkům. Josef Wolf jeho revoluční myšlenky a postoje dále rozvíjí. Poukazuje i na možnost Arnoldova cíle vyvolat státní převrat a vyhlásit republiku. V rámci nastolení sociální spravedlnosti měla být veškerá šlechtická půda rozdělena mezi chudý lid. V době, kdy Emanuel Arnold pracoval na svijanském panství, kde se dostal do kontaktu rovněž s dalšími podobně smýšlejícími lidmi. V obci Loukov pobýval také Čeněk Buriánek, který byl pokládán za důvěrníka rolníků. I ten se během revoluce vydal do okolí agitovat a šířit osvětu o politickém dění. Na cestě do Proseče na Ještědě se stal jeho pomocníkem Václav Lang, který byl později obviněn a odsouzen za velezradu.

Emanuelův bratr Jan Arnold byl knězem. Na svého o 25 let mladšího bratra měl velký vliv, neboť ho víceméně vychoval. Celý život se projevoval jako uvědomělý vlastenec. Roku 1848 sloužil na Václavském náměstí mši k programu Slovanského sjezdu, což bylo chápáno jako „symbol tichého odporu a sbratření obyvatel“. Část svého života oba bratři strávili v žaláři kvůli „vroucímu“ vlastenectví.

Mezi další zastánce pokrokových myšlenek v Mnichově Hradišti patřili Josef Červinka a Josef Tuvora.

Nejsložitější je posoudit vztah Kristiána z Valdštejna k samotné revoluci. Podporoval sice revoluční dění na svém panství, stal se velitelem gardy, ale když přišel rozhodující okamžik, kdy měla garda vyrazit na pomoc ku Praze a prokázat své bojové schopnosti se svého velení vzdal. Dle dobového úzu lze předpokládat, že sám sebe vnímal jako šlechtice povzneseného nad národnostní třenice, který vymezuje svou příslušnost k rodu, panovnickému domu či rodné zemi.

Poměrně zajímavou informaci můžeme získat také ze zprávy datované dne 1. 10. 1848, která říká, že vrchní Vilém Svoboda daroval za vyhotovení robotních kontraktu částku 500 zlatých (!) na zřízení nemocnice v Mnichově Hradišti. Z jeho strany to mělo být na počest a oslavu zrušení roboty, přestože se jednalo o vrchnostenského úředníka, kterého se tato problematika zřejmě nedotýkala tak blízko jako lidí na vesnicích. Obecně bylo vrchnostem doporučováno ukazovat svým poddaným vlídnou a přístupnou tvář.

Podobně jako v Mnichově Hradišti oslavoval zrušení roboty Vilém Svoboda, tak na orlickém panství si počínal ještě usilovněji Josef Perwolf¹²⁰. Ten zastával na schwarzenberském panství pozici vrchního a právního správce. Chodil mezi lid, snažil se jim vysvětlit události ohledně roboty a konstituci a rozdával kokardy.¹²¹ Byl zároveň členem Svornosti, a pravděpodobně i pro svou revoluční činnost byl 10. července 1848 propuštěn z vrchnostenské služby. Všeobecná nenávisť lidu vůči vrchnostenským úředníkům byla zpravidla slepá, nezohledňovala osobní povahu a postoje jednotlivců. Revoluční události nakonec dohnaly Josefa Perwolfa ke spáchání sebevraždy den po propuštění z funkce a to dne 11. července 1848.

V knize Františka Roubíka *Revoluční rok 1848 a rolnictvo* je zachyceno několik ukázek sociálních nepokojů na vesnicích, které byly spojeny s probíhající revolucí a pokračovaly i následně po uklidnění poměrů.

Postoj vesničanů na panství Mnichovo Hradiště představoval jakýsi střed mezi oběma extrémami od násilných nepokojů či strachu z jakéhokoli projevu nesouhlasu. Důležitý vliv na postoj obyvatelů panství vůči vrchnosti během revoluce a následně i v rámci porevolučních událostí, měl především předchozí vztah mezi vrchností a poddanými. Lidé si často po několik generací pamatovali křivdy, které se jim událi. Dokázali si vážit „dobré vrchnosti“, obzvláště při srovnání obyvatel na sousedních panstvích. Ti mohli zažívat nejrůznější ústrky a zdaleka se jim nevedlo příliš dobře.¹²²

Typickým příkladem dobrých vztahů je rod Defours spravující turnovské panství. „1785. Na Velkou neděli jeli lidé a šli po ledě do Turnova do kostela. Pan hrabě Defura maloskalský přijel k nám na dvůr proto, aby s ním otec jel po ledě do Turnova do kostela, a který zůstane

¹²⁰ V roce 1848 napsal Josef Perwolf knihu s názvem *Řeč pojednávající výklad konstituce* držená na Orlicku dne 28. března 1848.

¹²¹ Kokarda se používá podobně jako česká trikolora. Stala se známá především během Velké francouzské revoluce. Je to růžice ze stužek, zpravidla v národních barvách a na rozdíl od trikolory se nosí na klobouk nebo čapce.

¹²² KRÍŽEK, J., *Národní gardy v roce 1848*, s. 209

pozadu, že jedno vědro vína zaplatí. Však platil pan hrabě, neboť náš kuň se žádnému předject nedal: šlo s ním o život. Já jsem dostal dvacetník a sestra Anna taky.“¹²³

Jisté rozdíly v chápání revoluce je možné vidět i mezi mladší a starší generací. Starší generace nahlíží na revoluci s rozdílnými životními zkušenostmi. Mladí lidé byli většinou pro revoluci nadšení, plní ideálů a očekávání pozitivních změn, přičemž nejradikálnější byli ve většině případů studenti.

Starší lidé již měli své obchody, statky, něco v životě získali, měli rodiny, o které se museli postarat, proto nahlíželi na revoluci spíše s obavami a s jistou dávkou skepse.

„1853. Dne 18. února byl císař pán František Josef od jednoho Uhra krejčovského popíchaný nožem na špacíru, ale hrabě, jeho pobočník, ho chytil a hned křičel na patrolu. Uher byl hned za týden nato oběšen a ve všech městech velká sláva a modlení.“¹²⁴ Dlask se pozastavoval nad tím, jestli by na takovou věc jako stáhnout ruku na císaře, za jeho mladých let vůbec někdo pomyslel.

6.3. Politické události

Revoluce se v řadách obyvatelstva se neprojevovalo pouze cvičením Národní gardy. Naopak si místní inteligence uvědomovala nutnost zapojit se do revolučního dění také po stránce politické a pozorně proto sledovala události nejen v Praze.

Hlavními tématy k řešení během revoluce byla otázka roboty a sociální nespravedlnosti. Velkým tématem pro široké vrstvy obyvatelstva byla konstituce a s ní spojené ostatní politické otázky. Vše navíc komplikovalo i napětí mezi českým a německým národem.

Nejčastěji je s revolucí 1848 asociován především výkup z roboty jako jeden z nejvýznamnějších kroků, který vedl k pozdější proměně společnosti. Samotné zrušení roboty představovalo administrativní, ale především ideologický problém spojující v sobě různorodé a protichůdné názory či postoje.

Rozhodnutí o zrušení roboty přijaly „s jásotem“ obě zúčastněné strany, vrchnost i sedláci. Vrchnost viděla ve zrušení jednu z podmínek k navrácení země do klidu. Vydáním patentu dne 28. března 1848 se mělo předejít selským bouřím a nepokojům. Problém byl, že ke zrušení roboty mělo dojít až za rok od vynesení patentu.

¹²³ KUTNAR, F., PEKAŘ, J. (ed.), *Paměti sedláka Josefa Dlaska*, s. 20

¹²⁴ KUTNAR, F., PEKAŘ, J. (ed.), *Paměti sedláka Josefa Dlaska*, s. 98

Nejvýznamnější osobností, co se týče sociální otázky a výkupu z roboty, byl dr. F. A. Brauner.¹²⁵ V rámci své činnosti vydal i několik dílek právě k této otázce jako může být *Böhmische Bauernzustände (O záležitostech stavu selského)*¹²⁶. Mezi nejpopulárnější a nejrozšířenější spisek v češtině patřilo pojednání z roku 1847: „O robotě a vykoupení se z roboty“ jedno z nejvýznamnějších děl dr. Braunera.¹²⁷

Dr. Brauner, jakožto měšťan ctící zásady soukromého vlastnictví, byl pro výkup z roboty za náhradu, aby nebyla poškozena majetková práva šlechty. Podle jeho představy by měla být hospodářská usedlost plně soběstačnou jednotkou. Při výkupu z roboty bylo potřeba počítat i s početnou vrstvou bezzemků.¹²⁸

Uznával, že sedlákovi robota překáží. Kvůli robotování ztrácí potřebné síly a čas, aby se mohl věnovat svému hospodářství, což pro něho představuje „mavní zhoubu“. Brauner zároveň patřil mezi skupinu lidí usilujících o povznesení selského lidu. Nechtěl, aby se ukřivdilo ani druhé straně, tedy vrchnosti, proto nepovažoval zrušení roboty bez náhrady za spravedlivé. S ohledem na majetkové poměry sedláků přednesl Brauner návrh provést výkup z roboty po malých částech, zhruba ve čtyřiceti splátkách.

Bezpodmínečně nutný výkup z roboty podporovaly tzv. Weitlofovy letáky hájící zájmy šlechty a státu. Vcelku z pochopitelných důvodů vzbuzovaly mezi příslušníky selské stavu odpor a nepřijetí. Sedláci se hájili skutečností, že robota jim byla vnucena silou a je proto proti právu požadovat po nich jakékoli peníze. Z hlediska šlechty byla robota pouhý poplatek za poskytování ochrany a bezpečí poddaným.

Proti výkupu z roboty byly sepisovány i petice, např. rakovnická petice uvádí: „Velice se však mejlí, kdož si myslí, že sedlák si polepší, když z roboty vykoupit se přinucen bude.“¹²⁹ Pokazovali na zákon o dobrovolném výkupu roboty z nařízení Ferdinanda V. ze dne 14. 12. 1846, z čehož by mělo vyplývat, že ten kdo peníze na výkup z roboty měl, už tak dávno učinil. Lidé neměli dostatek peněz na výkup, přičemž pohraniční oblasti byly na tom

¹²⁵ Selskou otázkou se zabývali také František Palacký či Erazim Vocel.

¹²⁶ KLIMEŠ, V., *Česká vesnice v roce 1848*, s. 66

¹²⁷ BRAUNER, F., A., *O robotě a vykoupení se z roboty*, s. 5

„Robota jest zajisté nejdůležitějším článkem ve svazku, stav selský k vrchnostem vízícím. Robota jest ten závazek v poddanství, o němž to téměř každý člověk, nechť jakéhokoli stavu o vzdělání jest, buď sám přemejšlí a rozmlouval, aneb alespoň rozmlouvatí slyšel, a to pokaždé z hledišť jiného, jak se to toho nebo onoho právě týkalo. Pán totiž přemejšlí o robotě jakož to o právu svém, a obyčejně sobě na špatné a nedbalé odbývání roboty ztěžuje; sedlákovi pak zdá se zase robota býti jen břemenem a obtížnou povinností, již těžce nese, myslíte, že jinému, a to bohatějšímu nežli sám jest, zdarma pracuje.“

¹²⁸ KLIMEŠ, V., *Česká vesnice v roce 1848*, s. 94

¹²⁹ KLIMEŠ, V., *Česká vesnice v roce 1848*, s. 399

zpravidla nejhůře. Jediným způsobem, jak vylepšit situaci sedláků, bylo podle nich zrušení roboty bez náhrady.

Rozdílné postoje k otázce zrušení roboty zastávaly i samotné vrchnosti. V rámci zrušení roboty požadovaly uznání svých nároků a žádaly, aby odškodné (náhrada za robotu) bylo organizovaně vybíráno pod státním dohledem. Naturální hodnota roboty postupně klesala. Roboty byla zároveň zátěží i pro samotnou vrchnost kvůli sílícímu odporu poddaných, ale zároveň ji braly jako svoje nezcizitelné právo. Z výkupu z roboty měly samy vrchnosti největší prospěch. Získaly tak dostatečný kapitál k případnému podnikání či modernizaci svých zemědělských dvorů.

Ke zrušení roboty mělo dojít až po žních, šlo tedy o zbytečný odklad. Zhruba třicet českých šlechticů odeslalo českému Zemskému sněmu petici, ve které žádali okamžité zrušení roboty. Tento návrh jim byl zamítnut.

Většina vrchností, stejně jako i z části umírněný Kristián z Valdštejna, požadovala po svých poddaných, aby i poslední rok splnili svoje závazky. Drobné rozdíly byly i ve způsobu vymáhání roboty. Selské bouře a výtržnosti se později nejvýrazněji projevovaly právě na panstvích, kde vrchnost zasahovala vůči svým poddaným nejtvrději.¹³⁰

Na druhou stranu některé vrchnosti od roboty přímo upustily, jako Emauzský klášter, či poskytly svým poddaným nejrůznější výhody či úlevy. To se dělo například na libočanském panství pod správou Josefa Schreittera, rytíře ze Schwarzenfeldu. Hrabě Buquoy zbavil obyvatele Vršovic a Nuslí závazku odebírat pivo z jeho pivovarů či hrabě Kinský nechal snížit ceny dříví a nabídl všem „mírným a poslušným“ sedlákům odpuštění čtvrt roku roboty. V součtu byly tyto vrchnosti spíše výjimkou potvrzující pravidlo.¹³¹

Konečným řešením robotní otázky se stal tzv. Lasserův¹³² návrh ze dne 7. září 1848. Tento návrh upravoval zrušení roboty tak, že břemena založena na osobním a politickém závazku budou zrušena bezplatně. Odpuštění roboty bez náhrady se týkalo především poddruhů, baráčníků a domkářů, kteří neměli pozemek. Zároveň jim bylo uznáno osvobození od výkupu z roboty, pokud byli po roce 1775 usazeni na obecních, farních, kostelních, poddanských či svobodnických gruntech. Náhrady potom měly být vyměřovány sedlákům podle povinností.

¹³⁰ František Dědina ve svých vzpomínkách píše o posledních dnech roboty. Sedláci robotu odbývali, jak se dalo, ale vrchnost jim stále vyhrožovala lískovkou.

¹³¹ KLIMEŠ, V., *Česká vesnice v roce 1848*, s. 145

¹³² Josef Lasser von Zollheim, (1814 – 1879), státní úředník a politik

I samotný císař Ferdinand V. vydal vlastní prohlášení k robotní otázce při příležitosti své abdikace a předání trůnu svému synovci Františku Josefovi. Ferdinand V. vydal manifest „Rolníci mých států“, který svým obsahem nepřinesl nic nového. V úvodu tohoto dokumentu stojí: „Rolníci mých států. Důvěřujte ve svého císaře, císař důvěřuje ve vás! Svobody, které vám byly vydány již zákonem o bývalých břemenech poddaných, jako o robotě, desátku atd. pojistil, jsou vám zabezpečeny a opakuji vám své císařské slovo, jakož jsem to na své cestě častěji učinil.“¹³³

Hejtman Kotz byl v Konstitučních novinách konfrontován s názorem, že by měl být zbaven své funkce, neboť by to přineslo lidem užitek. Kristián Kotz byl natolik neoblíbený, že si vysloužil přezdívku malý Metternicht či Metternacht. Pokládal každé obrozené vyjádření češství za buřičství ohrožující monarchii. Vyzýval všechny své podřízené přednosty úřadů a magistrátů, aby vyhledávali emisary působící proti monarchii a tím zabránili nepokojům. Jeho nepřátelé si po něm pojmenovali také jeden ze symbolů odporu vůči „zkoznatělému rakouskému aparátu“ slovem kocovina¹³⁴ (koczovina).

Reagovali rovněž na sněm ve Frankfurtu, odvolávali se na otevřený list Palackého a s ohledem na neslavnou mši ze dne 2. května 1848.

Neslavnou mší byla mše na Koňském trhu sloužená Janem Arnoldem v pondělí 12. května 1848. V Praze následně vypukly velké nepokoje, byly stavěny barikády¹³⁵, do bojů se zapojili především studenti, ale i „ctihodní Pražané“. K potlačení bouří bylo pod vedením Windischgrätze nasazeno vojsko, které použilo kromě jiných prostředků i děla. Ve výsledku nebylo docíleno žádného významného pokroku v rámci revoluce. V Praze zůstalo velké množství raněných a více než čtyři sta mrtvých. Důsledkem těchto bouří byla později zrušena činnost všech národních gard a byl zrušen Národní výbor.

Sněm ve Frankfurtu¹³⁶ podnítil dlouhodobé napětí mezi českým a německým národem. Lidé se od sebe symbolicky „oddělovali“ pomocí stužek s typickými barvami svého národa.¹³⁷ V očích českých vlastenců bylo nutné držet česká města daleko od Frankfurtu. Sněm ve Frankfurtu se stal terčem výsměchu pomocí satiry, písní a lidových říkanek. Problémy mezi obyvateli nastávali především ve smíšených příhraničních oblastech.

¹³³ KLIMEŠ, V., *Česká vesnice v roce 1848*, s. 434

¹³⁴ Slovem kocovina dnes označujeme bolesti hlavy způsobené nadměrnou konzumací alkoholu. Původně kocovina či kočičí muzika sestávající se z nejrůznějšího ječení, pištění, kvílení či mňoukání „hrána“ v rámci „dostaveníček“ pod okny nepohodlných osob.

¹³⁵ Barikády byly vystavěny v počtu - Staré město 240, Nové město 75, Malá Strana 30

¹³⁶ Frankfurtský sněm nebo také Frankfurtský parlament byl první demokraticky zvolený sněm ze zástupců členských států Německého spolku. Zasedal v období od 18. května 1848 do 31. května 1849.

¹³⁷ MATTUŠ, K., *Paměti*, s. 11

Mnichovo Hradiště jako převážně české panství bylo proto ušetřeno větších projevů vzájemné nenávisti.

Národní výbor a obecně s tím spojená revoluční politika uznávala za správné udržet rovnost mezi Čechy a Němci tak, aby mezi oběma národy došlo ke vzájemné rovnováze. I tato rovnost měla v sobě několik trhlin, což dokládá myšlenka, že Čechové mají přednost, protože Čechů je víc, ale ať každý užívá veškerého národnostního pohodlí na úradech a ve školách.¹³⁸ Požadavek na zrovnoprávnění jazyků ve školách a na úradech byl zcela novým požadavkem. Tehdejší stav věcí a rozšíření jazyka však neumožňovalo jeho splnění.

Pokrokaři v Mnichově Hradišti přijali návrh na zřízení místní pobočky Národního výboru, které mělo pokrývat území celého panství. Veřejně tento úmysl oznámili svoláním v Konstitučních novinách dne 5. května 1848.

Bylo tohoto znění: „Veleslavný Národní výbore! Město Mnichovo Hradiště nad Jizerou uznávajíc nutnou potřebu, usneslo se, zaraziti filiální obvod po dvou mílích. Úkolem jeho bude rokování o národních věcech vůbec a o místních záležitostech a potřebách zvláště. Mínění žádosti a konečné usnesení bude oznamovati písemně veleslavnému Národnímu výboru k dobrotivému uvážení.“¹³⁹

Jejich veškerá snaha však ztroskotala, neboť Národní výbor jejich požadavek nepřijal.

Motivem i hlavní myšlenkou táhnoucí se přes veškeré revoluční události byly odkazy do minulosti.¹⁴⁰ „Národ se sebe nyní smyje ponížením z Bílé hory.“¹⁴¹ Právě Bílá hora byla jedním z hesel na počátku propuknutí revoluce dne 8. března 1848: Karel Sabina ve svém projevu z dubna 1848 po vyhlášení konstituce říká „Smazána jest hanba bělohorská, i jest nám možno prázdné listy dějepisu našeho opět vyplniti.“¹⁴² Častým tématem bylo také období Husitství. Tyto vlivy se projevují i v brožuře Emanuela Arnolda „Pláč a nářek koruny české.“¹⁴³

¹³⁸ KLIMEŠ, V., *Česká vesnice v roce 1848*, s. 219

¹³⁹ BEDNÁŘ, V., *Paměti města Bakova nad Jizerou, I. díl*, s. 354

¹⁴⁰ Částečně to mohlo být i dílo Františka Palackého, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě* = v první české vydání vyšlo 18. března 1848.

¹⁴¹ KLIMEŠ, V., *Česká vesnice v roce 1848*, s. 85

¹⁴² BENEŠ, K., J., *Rok 1848 v projevech současníků*, s. 68

¹⁴³ KAZIMOUR, J., *Hlas roku 1848*, ARNOLD, E., *Pláč a nářek koruny české*, s. 65

K vyhlášení konstituce došlo prostřednictvím telegrafické zprávy dne 15. března 1848 prostřednictvím hraběte Rudolfa Stadiona¹⁴⁴ ve znění: „Konstituce pro všechny země jest vyhlášena. Vídeň jásá.“¹⁴⁵

Velkého ohlasu se konstituce dostalo i na venkově, přestože se k venkovanům zpráva o vyhlášení konstituce dostala se značným zpožděním. Na počest konstituce byly pořádány oslavy s bohoslužbami. Města i vesnice byla zdobena prapory a všude se promítala revoluční nálada. Slovo konstituce se stalo pro všechny zázračným slovem.¹⁴⁶

Se zavedením konstituce se také zvýšil zájem lidu po zapojení do politiky. Obce, stejně jako Mnichovo Hradiště, psaly k Národnímu výboru, posílaly petice s vyjádřením radosti z konstituce a touhy po spolupráci. Hromadně byly vyjadřovány podpory pro „pražské akce.“

Po vyhlášení konstituce se mezi lidmi rozpoutaly na toto téma velké debaty. Je nutné počítat s tím, že většina lidí měla minimální vzdělání a netušila, co by si měla pod tímto slovem představit a čím jim konstituce bude prospěšná.

Představitelé intelektuálního života pokládali za potřebné šířit mezi lid osvětu, vysvětlovat jim pojem konstituce a s tím spojené svobody, kterých se podařilo dosáhnout. Příkladem může článek od Karla Havlíčka¹⁴⁷ uveřejněný v časopisu Včela č. 22 ze dne 17. 3. 1848 s poměrně přesnou předpovědí dalších událostí: „... než vzdělání to projde po rozličných cestách do veškerého národa, do té doby, vy, bratří, kterým osud poskytl lepšího poučení, sdělte se svými ostatními, méně vzdělanými bratry a spoluobčany o vědomosti své, vysvětlete lidu venkovskému všechno = co se stalo, co jest konstituce, co jest pravá svoboda, jakých svobod jsme nabyli a jakých nabudeme, aby se bylo zlomyslníkům zamezeno vzbouřiti lid, falešnými zprávami, aby se zamezily ve vlasti bouře a krveprolití, které bývají obyčejně následky politických převratů.“¹⁴⁸

V podobném duchu píše dne 23. 3. 1848 v Pražských novinách č. 24 Erazim Vocel¹⁴⁹. Na rozdíl od Havlíčka se zabývá také národnostní otázkou a prosazuje smírný postoj Čechů k Němcům, neboť píše „Mírně a svorně se chovejme k německým spoluobčanům svým.“ Dále je možno se dočíst: „Podle konstitučních zásad bude stejné a rovné užívání obou jazyků

¹⁴⁴ Rudolf Stadion (1808 – 1889) byl rakouský úředník, v letech 1847 – 1848 zastával pozici českého guvernéra. Podle něho byla pojmenovaná ústava vydaná v roce 1849.

¹⁴⁵ KRÍŽEK, J., *Národní gardy v roce 1848*, s. 22

¹⁴⁶ KLIMEŠ, V., *Česká vesnice 1848*, s. 118

¹⁴⁷ Karel Havlíček (1821 – 1856) byl český novinář, básník a politik. Svá literární díla podepisoval s přídomkem Borovský, který byl odvozen od jeho rodiště. Po revoluci byl za kritiku vlády poslán do vyhnanství do Brixenu.

¹⁴⁸ HAVLÍČEK, K., *Bratři!*, Včela č. 22 ze 17. 3. 1848

¹⁴⁹ Erazim Vocel (1802 -1871) byl český romantický básník, národní buditel a zakladatel české archeologie. Během let 1848 – 1849 byl poslancem říšského sněmu.

v úřadech i ve školách zavedeno (...) z úst neznámých provoláno, že Čech jako Němec jedno tělo jsou.“

Národní noviny k vysvětlení politický změn uvádějí toto: „Obec je spolek svobodných, rozumných lidí, kteří pospolitě blaho své vyhledávají.“¹⁵⁰

Ne každý byl z konstituce nadšen a pln důvěry v lepší budoucnost. Emanuel Arnold o vítězství ohledně konstituce pochyboval. Napsal: „Konstituce byla pouhé slovo a tak málo lidu vyhověla, jako kdybychom na kus papíru napsali slovo koláč a ten kus papíru na talíř hladovému k ukojení hladu podali.“¹⁵¹ Další Arnoldův leták s názvem „Za krejcar mast na oči našeho lidu.“ poukazuje na to, že konstitucí nebudou útrapy lidu odstraněny, proto se lidé nemají dát svést k nepředloženým bouřím. Tito „štváči“ totiž „dělají z mrvy muškát a z anděla čerta.“¹⁵²

Veškeré tyto politické spisky a brožury byly v očích vlády nebezpečné, považovalo se za nutné zatknout jejich distributory. Jeden z nejvýraznějších letáků byl leták od Františka Palackého s názvem „Co jest konstituce?“. Palackému bylo přesto vytýkáno, že si nepřipustil skutečnost, že konstituce byla lidem vnucená a nevycházela z jejich požadavků a potřeb.¹⁵³

Tyto letáky byly v převážné většině adresovány sedlákům, které bylo nutno poučovat o uplynulých událostech. Jednalo se o nejširší vrstvu obyvatel a tím už i o velkou politickou sílu.

6.4. Na pomoc ku Praze?

Informace o událostech v Praze, o svatodušních bouřích a bojích na barikádách, se rychle rozšířily mimo Prahu a dostaly se i k mnoha venkovským gardám. Většina gard se rozhodla vytáhnout Praze na pomoc. Mezi významné zastávce patřil i dr. Brauner. Rozšířený anonymní agitační leták nesl sdělení: „Čechové“ Vezměte si příklad z toho, co zmůže národ, chce-li!“¹⁵⁴

Během 13. června 1848 se v nedaleké Sobotce¹⁵⁵ objevil anonymní cirkulář, který vyzýval všechny národní gardy k vykonání jejich povinností vůči národu a k boji po boku revolucionářů. V knize Česká vesnice 1848 se můžeme setkat s tvrzením, že Národní gardy

¹⁵⁰ *Národní noviny číslo 13*. Praha: Hrabě Vojtěch Deym, 19. dubna 1848

¹⁵¹ KRÍŽEK, J., *Národní gardy v roce 1848*, s. 52

¹⁵² NOVOTNÝ, M., *Letáky z roku 1848*, s. 54

¹⁵³ NOVOTNÝ, M., *Letáky z roku 1848*, s. 66

¹⁵⁴ KLIMEŠ, V., *Česká vesnice v roce 1848*, s. 78

¹⁵⁵ Vzdálenost Sobotky od Mnichova Hradiště je přibližně 20 kilometrů

z Boleslavského a Bydžovského kraje žádaly od magistrátu povolení vydat se na pomoc Praze.¹⁵⁶

Pomoc Praze nebyla cíleně organizovaná. Pro členy národních gard bylo navíc velmi obtížné udělat si konkrétní názor na situaci v Praze. I do Mnichova Hradiště přicházely protichůdné informace, některé mluvily o velkých rebeliích a krveprolití v Praze. Druhé naopak sdělovaly, že je v Praze klid a pokoj.¹⁵⁷ Třetí typ zpráv varoval před nebezpečím ze severu, z Pruska, což byla i pro Mnichovo Hradiště velká hrozba.

Tyto okolnosti způsobovaly nejednotný postoj uvnitř národních gard, ale i rozpolcenost celkového veřejného mínění. Gardy, které se vydaly do Prahy, byly většinou zastaveny nebo dokonce zmasakrovány, což vyvolávalo znepokojení u jejich rodin. Na druhou stranu členové gard, kteří se rozhodli zůstat doma a chránit si své rodiny a obchody, se stali terčem výsměchu.¹⁵⁸

Pokud bychom si dnes dali dohromady všechny informace, které měl lid k dispozici, pravděpodobně by vzniklé nevýhody převýšily výhody tažení do Prahy. Osvětlo by nám to tehdejší rozhodnutí obyvatelů Mnichova Hradiště, kteří od tažení raději upustili a zůstali ve svých domovech.

Výhodou pro národní gardy byla bezprostřední blízkost Prahy či dobré dopravní spojení pomocí železnice, umožňující rychlý přesun z místa na místo. Mnichovo Hradiště čelilo další nevýhodě. Od Prahy je již město notně vzdáleno a to přibližně 70 kilometrů. V případě, že by se garda vydala do Prahy pěšky, dorazila by tam nejdříve po dvou dnech vyčerpávajícího pochodu. V Praze by gardu čekala nejistá situace.

Nelze opomenout ani starost o vlastní živobytí, péči o rodiny. Ženy pochopitelně nechtěly své manžely, otce, bratry a syny nikam pustit v obavách o jejich zdraví. Navíc ze strany úřední moci docházelo k výhrůzkám ztráty již získaných privilegií a k hrozbám vojenského zásahu.

Antal Stašek¹⁵⁹ na tyto události vzpomíná následovně: „Jen jedenkrát se ve mně zavrtila dětská pochybnost o té nové svobodě. Bylo to, když naše vesnická garda s otcem na čele pospíchala do Vysokého nad Jizerou, aby se svým tam bydlícím velitelem, tíhla bránit Prahu proti Windischgrätzovi. Matka opírajíc se tomu, hořce plakala, a já byl při ní. Ale šli přece.

¹⁵⁶ KLIMEŠ, V., *Česká vesnice v roce 1848*, s. 304

¹⁵⁷ KLÍMA, A., *Rok 1848 v Čechách*, s. 111 - 112

¹⁵⁸ KAZBUDA, K., *České hnutí roku 1848*, s. 274

¹⁵⁹ Antal Stašek (1843 – 1931), vlastním jménem Antonín Zeman, byl český spisovatel a právník

Jenže to špatně skončilo. Vysoký komandant se před svým mužstvem někam do sklepa skryl, a zeměbranci nemajíce vůdce, vrátili se domů.¹⁶⁰

Příkladem jím byl i osud národních gard, které se vydaly mezi prvními na pomoc Praze. Uvést můžeme masakr Běchovické národní gardy¹⁶¹, který měl sloužit jako odstrašující případ pro ostatní národní gardy a měl je odradit od podobných kroků. Následně po masakru, a to 3. října 1848, byly Běchovické národní gardě státní mocí zabaveny i veškeré zbylé zbraně.

Ať se ta či ta národní garda zachovala jakkoli, ať vytáhla na pomoc ku Praze nebo zůstala v klidu ve své obci, beztak si vysloužila všeobecný posměch znázorněný pomocí písniček, říkanek nebo jiných forem lidové slovesnosti.¹⁶²

Iniciativa táhnout do Prahy nepocházela v Mnichově Hradišti přímo z řad místní národní gardy, ale přišla z nedalekého města Turnova. Tamější garda se vydala na pomoc do Prahy přes Mnichovo Hradiště, aby se posílila o místní gardu. O tom svědčí zápis i písmáka Josefa Dlaska z Dolánek u Trunova: „1848. Též dne 12. Juni strhla se bitva v Praze se studenty a kranatýry. Také byl zabítý ten komandant toho knížete Vindiškrete a také jeho milenku zastřelili ve vokně. Dne 12. Juni právě ve svátek v pondělí s. Ducha šly dítky s kostela a spívali písně národní. Hned je dal ten pán granatýrů mordovat a pošlo jich (...). Dne 14 Juni šla národní garda turnovská, ale došli jen do Hradiště a zase vrátili spátky. (...) Mnoho strachu a lží a žádné bázně: neb jak lidé jen o konštituci, o svobodě zaslechli a knížky s patentem sobě koupili, tak hned od té doby nikdo na roboty nejel.“¹⁶³

Začal se šířit strach z německých gard, které by mohly napadnout panství ze severní strany od Liberce. Kristián z Valdštejna se rozhodl stáhnout všechny své lesníky k obraně panství, ti proto začali hlídkovat u Mohelnice. Většina měšťanů upustila ze svého prorevolučního nadšení a přiklonila se na stranu hraběte, tedy zůstat doma. Někteří gardisté požadovali žold a zaopatření jejich rodin. Podle sdělení pokladníka gardy lékárníka Sekery byla pokladna prázdná a peníze nebylo možno z čeho vyplatit.

Garda z Turnova naléhala na Mnichovohradišťany, aby vyrazili do boje a přišla je podpořit až na místní náměstí. Komisaři Krajského úřadu Merklovi, proto nedalo ani velkou práci přesvědčit občany, aby se v klidu rozešli a zamezilo se tak zbytečným násilnostem.

¹⁶⁰ STAŠEK, A., *Vzpomínky*, str. 36

¹⁶¹ KAZBUDA, K., *České hnutí roku 1848*, s. 274

¹⁶² JANŮ, O., *Rok 1848 v Podkrkonoší*, s. 96

„Novopacká garda, to je nějaká banda, když měla jít Prahu bránit, vlezla si za kamna.“ – tato píseň se zpívala v různých obměnách s ohledem na místní gardu

¹⁶³ KUTNAR, F., PEKAŘ, J., (ed.), *Paměti sedláka Josefa Dlaska*, s. 89

Následně se v Mnichově Hradišti objevily dvě setiny vojska, které zde pátraly po účastnících pražského povstání. Měšťané se dostali do těžké situace, museli vojáky nejen ubytovat ve svých domech a živit je, ale také jim platit pravidelný žold a poplatek 6 krejcarů stříbra denně. Došlo k zatčení dvou členů gardy a dalších lidí byli vyšetřováni včetně vlasteneckého kaplana z Bakova nad Jizerou. O náladě obyvatelstva svědčí i toto prohlášení: „Vojáci šli proti lidem s nabitými zbraněmi, jako kdyby šli na nepřítele.“¹⁶⁴

Jako ústupek ze strany úřední moci nebylo tažení národních gard vyšetřováno, obzvláště pokud od svého úmyslu později upustily. V případě Turnovské gardy bylo konstatováno, že garda „se dala úmyslně zmýlit nepravdivými zprávami o stavu věcí v hlavním městě.“¹⁶⁵

Již v průběhu 15. - 16. června 1848 byl v Mladé Boleslavi umístěn vojenský oddíl¹⁶⁶, který byl připraven v případě potřeby zasáhnout, což se nakonec i v mírné formě stalo. Při zvážení všech okolností bylo rozhodnutí Mnichovohradišťské i Turnovské gardy upustit od dalších akcí vcelku pragmatické. Celkově se v tu dobu v Mnichově Hradišti nacházelo okolo 900 členů gard.

K přiblížení pohnutek národních gard může přispět i soudobý svědek událostí. Ignác Hladina vysvětluje počínání a cíle národních gard následovně: „Dozajista, ale měšťané s tím úmyslem ku Praze, aby snad proti císaři, neb proti vládě, nejeli. My dozajista všichni dobře smýšleli. Žádný v tom jednání nic zlého nenahlížel, my to považovali za svoji povinnost.“¹⁶⁷

Slova bydžovského krajského hejtmana Hunsgirga vyjadřující se k událostem z pohledu císařského úředníka ze dne 20. června 1848 jsou „Gardy si daly vzájemné slovo, že se nebudou podílet na stranických záležitostech v Praze, ale že budou působit jen k udržení konstitučních svobod a k obnovení pokoje a pořádku.“¹⁶⁸

K uklidnění situace a k přispění smírného řešení se snažila přispět i města, která posílala „uklidňující“ prohlášení z důvodu obav dalších nepokojů a anarchie. Ve stejném duchu postupovala i Mladá Boleslav. Deputace měšťanstva sdělovala, že chtějí „vyprositi pokojné vyřešení boje v hlavním městě.“¹⁶⁹

Kromě prohlášení z Mladé Boleslavi, se ještě za Bydžovský a Boleslavský kraj dne 16. června 1848 vydala do Prahy šestičlenná skupina. Tato delegace vedená vlasteneckým

¹⁶⁴ BEDNÁŘ, V., *Paměti města Bakova nad Jizerou, I. díl*, s. 364

¹⁶⁵ KRÍŽEK, J., *Národní gardy v roce 1848*, s. 195 - 196

¹⁶⁶ JANŮ, O., *Rok 1848 v Podkrkonoší*, s. 95

¹⁶⁷ KRÍŽEK, J., *Národní gardy v roce 1848*, s. 177

¹⁶⁸ KRÍŽEK, J., *Národní gardy v roce 1848*, s. 194

¹⁶⁹ KRÍŽEK, J., *Národní gardy v roce 1848*, s. 198

knězem Vinařickým¹⁷⁰, po jehož boku stál i rolník Jan Krouzský měla za cíl přimluvit se u Windischsgrätze v rámci jeho postoje ohledně Prahy.¹⁷¹

K uklidnění situace však příliš nedošlo. Mezi lidem byla i nadále velká nenávisť mířená především proti krajským komisařům. Docházelo k napadání komisařů, jako k tomu došlo dne 21. 5. 1849 v okolí Litomyšle. Obětí se stal komisař Buchtele, který z pověření krajského komisaře Merkla pátral po zbraních.

Krajský hejtmán Kotz musel při těchto událostech postupovat mimořádně opatrně. Neměl dostatek vojska na to, aby mohl potlačit případné povstání obyvatel, proto se je snažil přesvědčit o nutnosti ochraňovat své obchody. Nakonec došlo i k zastavení národních gard¹⁷², avšak největší nebezpečí pro stát představovali radikální agitátoři působící mezi lidmi. Jeden z nejznámějších agitátorů „šířící nebezpečné myšlenky“ byl Emanuel Arnold, který shrnul své názory v programovém prohlášení s názvem „Upřímné slovo na příští sněm ...“¹⁷³

Národní gardy byly v konečném výsledku stejně perzekuovány a následně rozpuštěny. Z nařízení zemského prezidenta Lva Thuna bylo zakázáno shromažďování obyvatel v počtu více než pěti osob.

Hrabě Thun již v průběhu nepokojů v Praze vydal prohlášení, ve kterém nabádal venkovské gardy, aby zůstaly doma.¹⁷⁴ Na podporu národních gard se vyjádřil v Národních novinách i Karel Havlíček ve znění: „jestli tedy venkovské gardy chtěly v Praze, ve svém hlavním městě, pořádek způsobiti, učinili jen svou povinností“.¹⁷⁵ Za tento svůj postoj byl

¹⁷⁰ KLÍMA, A., *Rok 1848 v Čechách*, s. 36

Karel Vinařický byl „šlechtný lidumil, bodrý a veselý společník a především vroucí přítel mládeže.“

¹⁷¹ JANŮ, O., *Rok 1848 v Podkrkonoší*, s. 94

¹⁷² KLIMEŠ, V., *Česká vesnice v roce 1848*, s. 304 - 305

Vzhledem k okolnostem změny rozhodnutí gard Mnichova Hradiště a Turnova táhnout do Prahy se i původně nejdohodlanější sobotecká garda rozhodla od tažení do Prahy ustoupit z obav střetu s vojskem a před Mladou Boleslaví se vrátila zpět domů. Svůj pochod pak vydávali za pouhé cvičení, aby se vyhnuli případnému postihu.

¹⁷³ KOČÍ, J., *Emanuel Arnold*, s. 127

Stručný přehled jeho požadavků: jednokomorová demokraticky zvolený sněm, zrušení všech stavovských výsad, aktivní i pasivní právo pro všechny muže bez ohledu na stav, zřízení zvláštního ministerstva pro Čechy, přísahu vojáků a úředníků na konstituci, zrušení roboty bez náhrady ...

¹⁷⁴ KLÍMA, A., *Rok 1848 v Čechách*, s. 95

„Milí venkované! Byliť jste všelijakými osobami vybidnuti, spěchati obyvatelům pražských k pomoci, aneb se domníváte snad z vlastního pudu, že zde Vaší pomoci zapotřebí jest. Musím vás přísně varovati před každým pokusem, chtít do města vraziti. Vaší pomoci není zde zapotřebí, ježto pokoj a pořádek od obyvatelů samých zjednan bude, a opovážili-li byste se, chtít sobě průchod opatřiti, upotřebilo by se k vaší vlastní veliké škodě zákonní moci proti vám. Uposlechněte tedy mé otcovské rady, navraťte se zpět pokojně do svého obydlí do svého obydlí a pečujte o to, aby u Vás doma pokoj a pořádek rušen nebyl. V Praze 13. června 1848 večír.“

¹⁷⁵ KLÍMA, A., *Rok 1848 v Čechách*, s. 30

Havlíček později zatčen. Pro Windischgräze a Thuna představovali členové venkovských gard pouhé buřiče, kteří se nechali ovlivnit „zločinnými“ názory pražských vzbouřenců.¹⁷⁶

6.5. Co přinesla revoluce?

Podle zápisu v Bakovské farní kronice se obyvatelstvo během revoluce dělilo na dva tábory, a to na pokrokáře, kteří ctili osvětu, svobodu, rovnost a bratrství, oproti druhým zpátečníkům. K těmto rozdílným skupinám lidí přiřazovali také rozdílné symboly: tma, podlézání, otroctví, žebrota, které tvoří protiklad k výsadám, pohodlí, cti, vážnosti, bohatství a nádheře. Paradoxně bylo Mnichovo Hradiště mnohem více národně a vlastenecky „probuzené město“ než konzervativní Bakov nad Jizerou. Představitelé města Bakova nad Jizerou byli hlavně prorakousky zaměřeni, neboť podle účetního Karla Špangla: „Pro člověka, který žije v bídě je nejdůležitějším posláním zůstat naživu.“¹⁷⁷ Ve stejném duchu zní i citace: „Než nešťastný člověk vyhladovělí, činí ho zoufalství schopným všeho.“¹⁷⁸

Prvním velkým vítězstvím revoluce bylo zrušení roboty, k čemuž došlo až 31. března 1849. Tento krok byl doprovázen také mnohými překážkami a to především pro vrchnostenské úředníky. Nespokojenost se projevuje na venkově odmítáním roboty. Kvůli liknavosti tamějších rychtářů docházelo k neplnění robotních povinností. Z těchto důvodů vzešlo z kanceláře, konkrétně od Viléma Svobody, dne 28. června 1848 napomenutí určené poddaným rolníkům. Upozorňuje je, aby nezapomínali na své povinnosti, že až následující rok budou vědět, zda budou zbaveni roboty a i pokud k tomu dojde, nesmaže se jim dluh. Právě naopak bude dluh, který si nyní udělají narůstat a bude obtížné ho zaplatit. Snaží se nejen apelovat na jejich svědomí a city, ale také hrozí, že v případě neuposlechnutí, budou oni (vrchnost) muset přistoupit k donucovacím a zákonným prostředkům u vyšších instancí. Nakonec došlo až k zatýkání, i když byla většina zadržených ihned propuštěna.

Obecně bylo vrchnostem doporučováno ukazovat svým téměř bývalým poddaným vlídnou tvář, což se projevovalo různými ústupky. Lidem na mnoha panstvích bylo nabídnuto odpuštění zbývajících dávek a robot, pokud se vyvarují nepokojů. Na některých panstvích bylo nutné k udržení pořádku přizvat i asistenci vojska. „Rozzuřený dav“ místy neváhal ani lynčovat vrchnostenské úředníky, což v několika případech vedlo také k sebevraždě pronásledovaných. Na mnichovohradištském panství nebyla situace příliš vážná, vše proběhlo na tehdejší dobu v klidu.

¹⁷⁶ KLÍMA, A., *Rok 1848 v Čechách*, s. 97

¹⁷⁷ BEDNÁŘ, V., *Paměti města Bakova nad Jizerou (1. díl)*, s.

¹⁷⁸ KRÍŽEK, J., *Národní gardy v roce 1848*, s. 53

V mladoboleslavském kraji podobně jako na jiných místech páchali lidé krádeže dřeva a pořádali „konstituční“ hony. Dr. Brauner poukazoval na nutnost upravit starý přežitý honební zákon. Poukazoval na nutnost zabránit plašení, vybijení zvěře a ochránit lesy a pole. „Jsou to naše lesy a osení, pro které navrhuji polní a mysliveckou hlídku. Staviti škody na polích a v lesích s dobrým prospěchem, nepodařilo se dosud žádné autoritě.“¹⁷⁹

“Otrocká robota” byla všeobecně chápána jako největší zlo, a k této problematice byly připojovány i další hospodářské a sociální problémy. Bezzemci žádali náhradu roboty bez náhrady, neboť nevlastnili žádnou půdu. Zároveň požadovali ustanovit zákaz účasti sedláků na veřejných dražbách obecných pozemků. K národnímu výboru bylo i z vesnic odesláno “600 petic z 1 200 obcí a 27 celých panství”. Z toho byla asi pětina obcí německých.¹⁸⁰

Samotný zákon o zrušení roboty ze dne 7. října 1848 vyvolal v obyvatelstvu nesmírné nadšení. Tato událost dala vzniknout také jedné lidové taškařici, která byla v následujících letech k vidění na mnohých vesnicích o posvícení. Při tzv. pochovávání roboty byl na vůz, k němuž byl zapřažen pár volů, naložen nepotřebný kus náradí, se kterým se dříve robotovalo. Povož byl následně provázen za přítomného veselí a hudby vesnicí až na nedaleké pole, kde byl vykopán hrob a do něho bylo náradí pohřbeno jako symbol roboty. V hospodě pak lidé radost nad skoncováním s robotou pořádně zapili.

Nové pořádky nepřinesly pouze radost, ale také počinání, které bylo z části obyvatel chápáno jako spravedlivé zadostiučinění, zatím co druzí nad tím jen nevěřičně kroutili hlavou. Již na jaře roku 1848 se ve Včele objevila tato varovná slova: „Svévole není svoboda!“¹⁸¹. S tím koresponduje i citát od Pavla Josefa Šafaříka: „Mravní smrt je nejhorší smrt, ale i mravní život je nejvyšší život.“¹⁸²

Venkovský i městský lid se chtěl po nově nabyté svobodě vyrovnat své vrchnosti a panstvu, jimž patřilo po staletí privilegium lovit divokou lesní zvěř. Nyní chtěl být každý jako pán, každý chtěl být myslivcem. Skupiny lovců titulující se mezi sebou po vzoru urozeného panstva a ozbrojené všemožným náčiním, co našli doma, se vydávaly na hon. Lovci si nevybrali příliš vhodnou dobu, bylo to po dlouhé zimě, na jaře, v době, kdy se rodí mláďata. Každý chtěl jíst zvěřinu jako pán, proto mnozí až nelidsky bili zvěř hlava nehlava.¹⁸³

¹⁷⁹ KLIMEŠ, V., *Česká vesnice 1848*, s. 158

¹⁸⁰ ROUBÍK, F. *Revoluční rok a rolnictvo*, s.

¹⁸¹ SKALSKÝ, P., *Svévole není svoboda!* Včela č. 45, 7. června 1848

¹⁸² BENEŠ, K., J., *Rok 1848 v projevech současníků*, s. 105

¹⁸³ SEDLÁČEK, T., MULAČOVA, B. (ed.). *Bejvávalo, Paměti Františka Dědiny (1834 – 1814)*, s. 59
„Honci se oslovovali: „Jasnosti!“ „Excelence!“ „Hrabě půjde nalevo, princ Osvald napravo, pan vrchní tam,

Hrozilo vyhynutí veškeré zvěře v okolí. Nikdo z nich totiž nedbal na odborný názor myslivců a zřejmě nebylo ani možné jim v jejich počínání nějak zabránit. Tyto „konstituční hony“ měly být projevem nově získaného selského sebevědomí, síly a zároveň jasným vymezením se vůči bývalé vrchnosti. Bylo by chybné domnívat se, že drancovali jenom sedláci.

Na panství Mnichovo Hradiště docházelo jen k mírnějším výtržnostem. Na mnohých jiných panstvích docházelo k horším případům. Nepokoje často korespondovaly s předchozím vztahem, který měli poddaní k vrchnosti. Mezi sedláky byly navíc hojně rozšířená nedůvěra k úřadům.

Již před vypuknutím revoluce se objevovaly hlasy, varující před možnými sociálními nepokoji a anarchií. Po revoluci se mezi lidmi rozšiřovalo heslo: „Co je panské – to je naše!“¹⁸⁴ K rabování docházelo často v chudých příhraničních oblastech. Na náhodském panství řádily lupičské tlupy. Běžné byly krádeže dříví z lesů a jeho následný prodej. Chudí lidé viděli v revoluci možnost jak zbohatnout a padaly návrhy na rozdělení majetku vrchnosti.

Na bystřickém panství na Klatovsku přepadli lidé zámek a pokusili se zničit pozemkové knihy, zápisy o robotách a o svých povinnostech. Na panství zaveklovském se zase poddaní domáhali rozdělení půdy a pastvin podle guberniálního nařízení ze dne 15. října 1846.¹⁸⁵ Při velkých nepokojích byla dokonce potřebná i asistence vojska podobně jako na panství Střelské Hoštice, kde bylo nasazeno 100 pěšáků a 24 dragounů, kteří pozatýkali místní buřiče. Důvodem nepokojů byla snaha o obnovení 15 let starého sporu mezi vrchností a poddanými.¹⁸⁶

Revoluce tak přinesla v očích lidu příležitost vypořádat se s bývalými nepřáteli a to i pomocí nezákonných soudů, kdy byli stanováni soudci z lidu a byly pronásledovány „nepřátelské“ osoby. Většinou se jednalo o bývalé vrchnostenské úředníky.

pan purkrabí sem ...“ Každý, kdo měl pušku, dostal jméno nějakého urozeného pána. Ostatní lovci ozbrojili se klacky. Zvěře bylo dost! Když se lež začala stahovati, kolo se zajíce se jen hemžilo. Mnoho ran vyšlo na prázdno, neboť mnohá ta puška nedonesla než na 30 kroků. Koroptve i bažanti byli vyplašeni ze svých hnízd, kde seděli na vejcích, nešetřilo se ničeho. Honci zabíjeli zajíce klacky. Neboží zajíce! Tu utíkala ramlice obtěžkaná mladými, v běhu potratila své plody, tam zas malé koroptvičky pobíhaly – lítat ještě neuměly. Když se lež zúžila, že zajíce se kupili v chomáčích, honci padali na břicha, škrtili zajíce, byli je za uši a jinak je utloukali. A takové honby se opakovaly tak dlouho, až v polích nebylo zajíčka ani koroptve nebo bažanta. Pak sedláci dělali honby v panských lesích a oborách, stříleli i vysokou zvěř. Bylo marno jim v tom zabraňovat, vy, i vaši psi.“ Když myslivec odvážil se šetrně je upozornit, „v polích svých snad mají právo střílet, ale v knížecí oboře snad přece ne,“ tu se mu vysmáli.“

¹⁸⁴ JANŮ, O., *Rok 1848 v Podkrkonoší*, s. 61

¹⁸⁵ KLIMEŠ, V., *Česká vesnice v roce 1848*, s. 149

¹⁸⁶ KLIMEŠ, V., *Česká vesnice v roce 1848*, s. 151

Dobu konce revoluce po prosazení některých důležitých požadavků nám mohou z části přiblížit také zápisy v místních kronikách. Kromě prostého záznamu o uskutečněných událostech z nich můžeme vyčíst také další informace o autorovi či jeho prostředí. Společně s politickými události, které jsou často podávány mylně či nepřesně, získáme rovněž poznatky o počasí, úrodě, lidových zvycích či míře vzdělanosti kronikáře a to podle počtu pravopisných chyb či špatně napsaných a zkomolených cizích jmen. Aby byl rámec získaných informací co nejbohatší, je zápis v kronice Mnichova Hradiště doplněn o kroniky z jiných, převážně okolních obcí, což umožní i porovnání různých regionů.

Kronika města Mnichovo Hradiště byla založena již v roce 1834, avšak první zápis v ní je datován roku 1893. Zmíněné zápisky v kronice zabývající se rokem 1848, proto jsou nepřímým dobovým svědectvím, ale vzpomínkou na minulé události.

Kronika města Mnichovo Hradiště vyzdvihuje úlohu národní gardy: „Žhavé protesty měšťanů pražských, četná vládní ujištění a konstituční sliby utvrzovaly občanstvo v mínění, že rodící se svobodu nutno všemi silami chrániti a že obrana podle výkladu konstitučního je povinností všeho občanstva. Překvapující rychlostí vznikla v Mnichově Hradišti národní stráž. Utvořily se tři silné setiny, které si vyvolily za svého velitele hraběte Kristiána z Valdštejna.“¹⁸⁷

Kronika dále zmiňuje i nevydařený pokus místní gardy pomoci Praze. Nutno podotknout, že ani místní gardisté nevyvíjeli žádné nadšení pro tuto věc. „Národní garda v Hradišti byla nemile vyrušena z dosavadního hravého života a ocitla se rázem před těžkou zkouškou. Turnovští gardisté vzkázali, že potáhnou na pomoc Praze, aby se tedy hradišští též připravili a že potáhnou společně. To bylo pláče a nářku v mnohých domech, kde se měl gardista rozloučiti s rodiči, manželkou nebo dětmi! Nadšení rozhodně v našich gardistech nebylo a každé odrazování od tažení bylo rádo slýcháno.“¹⁸⁸ Dědictvím národní gardy byl v Mnichově Hradišti zájem o střelbu, chodívalo se střílet na střelnici ve Studeném dole.

Kromě radosti z vyhlášení konstituce a zrušení roboty panovala v Mnichově Hradišti celkem ponurá nálada. Ve spojitosti s činností Emanuela Arnolda bylo na mnohém občany nahlíženo jako na jeho spolupracovníky. „Ve městě hledaly se nitky spiknutí; ba i někteří vlastenci nevinně zatknuti byli, ale zase záhy propuštěni. Čilá a národním duchem prodeknutá Beseda upadla do nemilosti úřadů byly udávány její oudové.“¹⁸⁹

¹⁸⁷ *Kronika města Mnichovo Hradiště*, uložena ve fondu Muzea Mnichovo Hradiště, nečíslováno

¹⁸⁸ *Kronika města Mnichovo Hradiště*, uložena ve fondu Muzea Mnichovo Hradiště, nečíslováno

¹⁸⁹ *Kronika města Mnichovo Hradiště*, uložena ve fondu Muzea Mnichovo Hradiště, nečíslováno

V kronice Bakova nad Jizerou je k tažení národních gard roku 1848 kromě jiného uvedeno: „Když tehdy již Gardy neb národní obrany od hranic táhlým a někteří z těch v městě Hradišti již ubytovali a k tomu pracovali, aby veškeré v zdějším vukolí zřízené Gardy sebou ku Praze táhli, a tak síla a moc občanská by táhnouc dal a dále se množila, došlo to také sem do Bakova. Nyní nastaly různice, tvořící se strany, jedni povzbuzovalim, aby se jen do Prahy tahlo a bouřícímu obecenstvu ku pomoci přispělo. (...) Druhá strana odrazovala od takového nerozvažlivého pokusu, uváděla na mysl zbouřenému obecenstvu, že s holou rukou těžko jest a nejiste, proti branemu vojsku vstříc se poztavitim a že jen jednoduche piky ktomu nestačeji by se s nimi proti ozbrojenému vojsku brániti mohli.“¹⁹⁰

Dále kronika uvádí i zmínku o pořádání kočičin: „V tom čase nastal običeji, protivnym osobam hráti kocovinu, neb kočičí muziku, zpusob tenzaležel otom, se všelijake, pišťalky, neladě nástroje, hvízdání, bečení, bručení, mňoučení, knučení ktomu potřebovali a takovéto zastaveničko, mnoho vznešeným vysoko posteveným mužům bylo uděláno.“¹⁹¹

Radost z výdobytků revoluce byla všeobecná a nezpochybnitelná. Zájem o aktuální události té doby se projevuje napříč sociálním spektrem. Tuto skutečnost zachycují i místní kronikáři. Jejich zápisky nenesou vypovídající hodnotu pouze po stránce obsahové, ale druhotně svědčí i o všeobecné míře informovanosti, schopnosti kritického myšlení i výběru témat dle důležitosti pro jednotlivé pisatele. Ti zpravidla pocházeli z lidového nikoli učeného prostředí. Tyto zprávy nám může přiblížit i kniha Františka Zumana *Ohlasy revoluce*.

V přímé blízkosti panství Mnichovo Hradiště se nacházelo panství Bělá pod Bezdězem, které spadalo rovněž pod vrchnostenský dohled Kristiána z Valdštejna. Revoluční události ve městě Bělá pod Bezdězem popisuje rukopisná kronika místního rodáka Tomáše Tieftrunka (1829 - 1879). Vyzvedává v ní především české vlastence, kteří jsou šlechtnými přáteli jazyka a národnosti české. Mezi ně počítá i šlechtický rod Thurn-Taxisů, svého přítele Jana Krouského a jeho ženu Aloisii, která je zároveň sestrou Karla Vinařického, faráře Eichlera s jeho rodinou a další.

Z panství svobodného pána Jana Bedřicha Erenthalu se zachovala i také poměrně obsáhlá městská kronika z Hrubé Skály. Můžeme se v ní dočíst především o nejrůznějších přírodních úkazech, o žních, velikosti úrody či povodních. Toto spektrum informací je běžné pro všechny lidové kroniky či zápisky lidových písmáků, neboť se jednalo o stěžejní body

¹⁹⁰ Kronika města z let 1847 – 1958 [on-line] Dostupná z <https://www.bakovnj.cz/cs/mestsky-urad-6/> *Kronika města z let 1847 – 1958* [cit. 2.4.2021]

¹⁹¹ Kronika města z let 1847 – 1958 [on-line] Dostupná z <https://www.bakovnj.cz/cs/mestsky-urad-6/> *Kronika města z let 1847 – 1958* [cit. 2.4.2021]

životů lidí na venkově pevně spjatých s půdou. Právě revoluce byla jednou z mála výjimek, kdy se politické události přímo dotýkaly i těchto lidí a zasahovaly do jejich životů. Kronika uvádí, že velké místní pozdvižení vzbudily informace o povstání v Praze a o jeho potlačení Windischgrätzem. Jméno Windrischgrätz je však v tomto převážně českém prostředí zkomoleno do podoby Windišgratz či Vindirkrete. Krátce jsou zmíněny i výdobytky revoluce jako zrušení cenzury, zavedení konstituce. Překvapivé je, že se tato kronika nezabývá podrobněji zrušením roboty, tedy nejvíce diskutovanou a oslavovanou změnou, kterou revoluce přinesla. Nalezneme pouze zmínku spojenou s “chorvatskými událostmi”, která naznačuje, že lid je nyní lid osvobozen od dávek, a proto musí hájit nejen právo své, ale i právo šlechty, vzorně odvádět daně a nepřisvojovat si cizí majetek.

7. PO REVOLUCI

Revoluční změny se projeví v Mnichově Hradišti hlavně ustanovením místní samosprávy, která se stala centrem okresní samosprávy na místo původního fungujícího patrimoniálního systému. Představovala protiváhu proti CK okresnímu hejtmanství, okresnímu soudu, bernímu a listovnímu úřadu. Celkově se tato centrální administrativa zřizovala po vzoru Francie. Pro státní rozpočet byla tato změna velmi nákladná, navíc stát byl trvale zadlužený a šlechta se z politického života hlavně po finanční stránce stáhla.

Po velkých změnách způsobených revolucí paradoxně přišel útlum městského života s nástupem „Bachova absolutismu“¹⁹². Z obav z dalších nepokojů bylo spolčování omezeno předpisy. Navíc i přes toleranci mezi křesťanskými vyznáními víry bylo uzavírání sňatků mezi katolíky a evangelíky značně komplikované. K úplnému zrovnoprávnění obou náboženských skupin došlo až roku 1865.

Provedení změn ve veřejné správě pařilo k nejdůležitějším a nejzásadnějším úkolům po revoluci. Dne 17. března 1848 byla nejvyšším rozhodnutím vyhlášena nová organizace ústředních orgánů. V tomto směru šlo o monokratické rozhodování, což je rozhodnutí jedné osoby¹⁹³. Velkým mezníkem bylo vydání oktrojované Stadionovy ústavy, která vešla v platnost prvního ledna 1850. Tato ústava byla definitivním ukončením revolučních snah, neboť došlo i k potlačení dříve vydobytých politických a občanských svobod.¹⁹⁴

Státní správa se rozdělila do tří úrovní. Nejvyšší správní jednotkou byla země, v jejímž čele stál místodržící¹⁹⁵. Země původně sloužila jako spojující instance mezi ministerstvem vnitra a krajskými vládami. Ke změně došlo za období vlády Alexandra Bacha, roku 1855 reorganizací, kdy klesl význam krajů a okresů. Místodržící zastupoval vládu na zemském sněmu, dohlížel na přesném provádění zákonů a další agendy.

Dalším stupněm státní správy byly kraje, které se dále dělily na nejnižší správní jednotky a těmi byly okresy. Okresy většinou kopírovaly svou rozlohou bývalé patrimoniální řízení. Tento systém státní správy soustředil rozhodující agendu do ústředních orgánů a byla posílena celková centralizace státu.

¹⁹² Bachův absolutismus je obdobím 50. let 19. století. Označuje období strachu, udavačství a propracovaným systémem tajné policie. Bachova byrokracie pracovala na úplném útlumu veřejného života. Toto pojmenování vzniklo podle rakouského ministra vnitra Alexandra Bacha.

¹⁹³ *Kolegiální orgány ve veřejné správě*. Dostupné on-line na https://www.ochrance.cz/uploads-import/Publikace/Kolegialni_organy.pdf [cit. 2021-03-31]

¹⁹⁴ MATES, P., *Historie české veřejné správy v letech 1848 – 1989*, s. 5

¹⁹⁵ KLEČACKÝ, M., *Slovník představitelů politické správy v Čechách v letech 1849 – 1918*, s. 887
Karl Mecséry (1850 – 1860); Anton Forgách (1860 – 1861); Ernst von Keller Sperg (1861 – 1863)

Během následujících let se organizace státní správy několikrát změnila, kupříkladu v roce 1860 byly zrušeny kraje jako těžkopádné byrokratické orgány.

V rámci okresu sídlilo okresní hejtmanství a podkrajské úřady. Po roce 1849 byla okresům odejmuta soudní pravomoc a zůstaly jim pouze správní funkce. V kompetenci okresů nadále zůstala celá agenda týkající se evidence obyvatel, matrik, vojenské bezpečnosti, církevních i fiskálních záležitostí, sociální péče, dohled nad tiskovou a spolkovou činností. Zároveň byl okres první instancí, co se týče odvádění některých daní.

Změny v uspořádání okresu byly pozměněny ještě v roce 1851 s vydáním silvestrovských patentů.¹⁹⁶ Roku 1855 byly zavedeny smíšené okresy, čímž došlo ke spojení okresních soudů a úřadů.

Počátkem 50. let 19. století nastává období tzv. Bachova absolutismu. Přesto se můžeme ještě ve Stadionově ústavě, která platila od roku 1849 do prosince 1851 dočíst, že „základem svobodného státu je svobodná obec“.¹⁹⁷ Významnou občanskou změnou bylo vytvoření samosprávných komor pro svobodná povolání (advokáti, notáři, lékaři) a to ve čtyřicátých a padesátých letech 19. století.

7.1. Ustanovení nové samosprávy

K reorganizaci státní správy docházelo postupně, až 1.1.1850 bylo oficiálně zrušeno vrchnostenské správní zřízení a byla ustanovena městská samospráva. V Mnichově Hradišti byl zrušen krajský úřad a byl nahrazen podkrajským čili okresním úřadem. Celé kláštersko-hradištské panství tak spadlo pod kraj Jičín.

Přípravy na fungování nové správy probíhaly v letech 1848 - 1849, přičemž města si zřídila magistrát a u obcí bylo nutné nejprve určit katastrální výměru a počet obyvatel z důvodu zřízení samostatného úřadu nebo přičlenění obce k nejbližšímu městu. Byly nutné především finance k udržení obecného úřadu, kam mířili především vzdělaní a schopní lidé. Platilo také, že čím bohatší, tím váženější.

Zámožným měšťanům se zvýšila politická moc a navíc úřednické místo bylo chápáno jako velice prestižní. Příjemným bonusem byl i poměrně vysoký plat. Z jejich řad pocházeli povětšinou horliví vlastenci i vůdci národního obrození. Některé osobnosti, které stály v čele

¹⁹⁶ Silvestrovské patenty ze dne 31. 12. 1851, jakožto základ budoucího neoabsolutismu, představovaly soubor dvou patentů a jednoho kabinetního listu.

¹⁹⁷ MAREČKOVÁ, M., *České právní ústavní dějiny. Stručný přehled a dokumenty*, s. 209

měst ještě před revolucí, se proto udržely na svých postech i v následujících letech. Jejich působení se mohlo potýkat však s nevolí a nechopením.

Příkladem by mohl být Václav Herbst, který stál v čele Bakova nad Jizerou od roku 1847, tedy ještě za vlády vrchnosti. Svými odpůrci byl kritizován pro své konzervativní postoje a byl podezříván ze zneužití svého postavení k výhradně sobeckým postojům. Dle jejich názoru měl stát v čele města někdo mladší, aby již nebylo město spravováno postaru. Václav Herbst se několikrát své funkce dobrovolně vzdal. První odstoupení proběhlo již ke konci revolučního roku 1848 a druhé nastalo v lednu 1850. Necelé tři měsíce po Herbstově druhé abdikaci byl Václav Herbst opět zvolen do funkce starosty a to dne 12. března 1850 většinou hlasů.

Do rady se mohl dostat každý řádný občan (muž) po dovršení dospělosti, tedy 24 let. Členství bylo dobrovolnou, bezplatnou, ale velmi prestižní záležitostí. Výjimku tvořil pouze úřad purkmistra, jemuž náležel drobný obnos. Zvolené zastupitelstvo mezi sebou vybíralo vlastní volbou radní a měšťanostu (purkmistra a starostu). Zastupitelstvo se scházelo pětkrát až šestkrát za rok, městská rada mnohem častěji a to většinou dvakrát až třikrát měsíčně. Městská správa přebírala většinu bývalých pravomocí od bývalé vrchnostenské správy.

Volební právo příslušelo muži, který vlastnil majetek a platil daně. Mohla však existovat i výjimka, kdy volební právo držela žena, pokud byla majitelkou domu, odváděla daně. Vlastních voleb se žena nemohla zúčastnit a musela být zastoupena mužem. Podle počtu voličů se odvíjel také počet volených zástupců, na 400 voličů připadlo 24 zástupců, přičemž na každých 200 voličů navíc, se připočítávalo navíc dalších 6 zástupců. Volba byla nepřímá, neboť se volilo podle kurií, tří různých sborů, které byly odstupňovány podle majetku a velikosti odváděných daní. Opět platí rovnice, čím zámožnější člověk, tím silnější hlas.

Každá z kurií volila své zástupce odděleně, přičemž zvolení zástupci byli rozděleni i v rámci sněmu. Typickým znakem tohoto volebního systému je skutečnost, že váha jednotlivých hlasů není stejná. Volební právo bylo přiznáno jenom malé skupině obyvatel.¹⁹⁸

Městská správa přebírala do své kompetence většinu úkolů z bývalé patrimoniální správy, neboť ji nahrazovala. Mezi její hlavní působnost spadalo několik nejdůležitějších oblastí. Nejzákladnějším úkolem byla péče o obecní majetek a zajišťování chodu veřejných institucí jako zřizování a chod školy a dalších veřejných budov, vydávání povolení o stavbě a další

¹⁹⁸ PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY. *Vývoj českého parlamentarismu* [on-line]. Praha: Kancelář Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, 2011. (pdf). [cit. 2021-04-10]. Dostupný z [www.https://www.psp.cz/kps/pi/gi/infocentrum/01_vyvoj_ceskeho_parlamentarismu_05_2011.pdf](https://www.psp.cz/kps/pi/gi/infocentrum/01_vyvoj_ceskeho_parlamentarismu_05_2011.pdf)

agenda. To přinášelo problémy především kvůli nedostatku finančních prostředků. Nastávaly sváry mezi obcí a místními sedláky například při opravách polních cest, kdy na jejich provedení vyžadovala obec finanční příspěvek.

Vedle veřejnosprávní činnosti jim připadla také oblast sociální, konkrétně péče o místní chudé a nemocné a také podpora sirotků do jejich čtrnácti let. Na dobročinné účely často přispívali kromě obce i movití občané či šlechtici. Jednalo se především o oblast angažovanosti žen, dobrodějek, které tak činily v souladu se “zásadami křesťanské lásky”. Během padesátých let 19. století poskytla hraběnka Marie z Valdštejna (manželka Kristiána z Valdštejna – viz příloha č. 1) peněžní dar ve výši 75 zlatých na rostoucí počet sirotků a chudých.

Městská správa dohlížela v rámci svých kompetencí zároveň na dodržování čeledních, požárních řádů a dalších předpisů. Dále udělovala nově příchozím občanům domovní právo popřípadě čestné občanství. Do běžného života lidí přispívala vyhlásováním snubních ohlášek a organizací státních i církevních oslav a svátků. Městská rada dále držela dohled na správnosti měř a vah. Společně s městským lékařem kontrolovali podmínky na jatkách a v masných krámech. Kvůli bezpečnosti měla být také garantem respektování policejního řádu.

Jedním z prvních úkolů, který byly městské rady pověřeny, byl příkaz nashromáždit a odevzdat zbraně od národních gard, které byly po revoluci rozpuštěny jako nepotřebné. Lidé za zbraně dostali odpovídající náhradu tak, jak bylo vládou přislíbeno.

Kromě nových správních institucí sloužících k přechodu z patrimoniální na obecní správu vznikaly v Mnichově Hradišti také další nové instituce. Hned roku 1849 byl zřízen okresní soud, na který přešla vrchnostenská soudní pravomoc. Hlavním soudcem byl jmenován Josef Mrázek, který měl k ruce dva příručí J. V. Dobeše a R. Jos. Rathouského. Veškeré projednávané soudní spory i vynesené rozsudky byly vedené německy. Výjimka mohla nastat pouze v případě, že u soudu vypovídal člověk, který neuměl německy a nemohl by se tak soudního jednání plnohodnotně zúčastnit. Při zřizování soudní soustavy se přihlíželo k francouzskému vzoru a to tedy k oddělení soudů od politické správy.

V následujícím roce byl dále zřízen i berniční úřad. Město se muselo vypořádat s problémem, který postihl i jiná města. Jednalo se o nově ustanovený úřad, pro jehož umístění neexistovaly žádné vhodné prostory. Nejideálnější řešením se jevila možnost vystavět novou odpovídající budovu, avšak toto řešení bylo příliš nákladné. Pro složení

poměrně velkého finančního obnosu proto potřebovalo město finanční příspěvek od okolních obcí, které se proti této možnosti ohrazovaly a nemínily nic přispívat.

K udržení všeobecného pořádku v porevoluční době bylo dne 8. června 1849 vydáno nařízení o zřízení četnických stanic. Organizační struktura měla být nápodobou italského vzoru.¹⁹⁹ V Mnichově Hradišti byla ustanovena četnická stanice v září 1850 a její pole působnosti zabíralo celý soudní okres. Mezi běžnými obyvateli tento krok nebyl zřejmě přijat nijak pozitivně. K četníkům či obecně k četnictvu zaujímalí lidé většinou nedůvěřivý postoj, neboť se obávali donašečů.

Tato změna poměrů se projevila také při sčítání lidu. Mízí způsob rozdělení obyvatelstva podle stavu, tedy rozdělení na poddané, měšťany a šlechtu. Místo toho jsou lidé členěni do skupin podle způsobu obživy, což je známka jistého zrovnoprávnění. K prvnímu porevolučnímu sčítání obyvatel došlo až roku 1857, neboť do té doby se jednalo o tzv. bilanční sčítání s počty narozených a zemřelých. Velký vliv na populační růst obyvatelstva měl také sňateční věk²⁰⁰ snoubenců, který ovlivňovala nejen ekonomická situace budoucích manželů a rodičů, ale také povinnost získat povolení ke sňatku od vrchnosti, následně od obecních a okresních úřadů a to až do roku 1869.

Muž se obecně nemohl oženit před dovršením dvaadvacátého roku života, protože byl vázán všeobecně brannou povinností. Musel být rovněž schopen zabezpečit rodinu po finanční stránce a mít proto stálé a výdělečné zaměstnání. Některé ženy především z nižších vrstev sice byly výdělečně činné, ale po vstupu do manželství zaměstnání ztrácely a věnovaly se především domácnosti a péči o potomky. U pracujících žen, matek, nastával problém s nedostatečnou výživou kojenců.

Další změnou ve vývoji populace byl díky revoluci zrušený „Numerus clausus“²⁰¹ a zrovnoprávnění Židů s křesťany.

7.2. Bývalá vrchnost

Kristián z Valdštejna cítil i po revoluci jistou povinnost či závazek pečovat o dění na svém panství, především o církevní záležitosti. Dne 11. června 1851 proběhlo mezi

¹⁹⁹ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K. a KNOLL, V., *České právní dějiny*, s. 267

Četnictvo bylo zřízeno císařským nařízením č. 272 v roce 1849 jako nový ozbrojený sbor spadající pod armádní vedení. Pro výkon četnické služby byly vydány služební instrukce s názvem „Poučení o službě pro zemské četnictvo“ z roku 1851.

²⁰⁰ Sňatečním věkem je chápán průměrný věk vstupu do manželství.

²⁰¹ Numerus clausus se vztahuje k familiantskému zákonu z roku 1726, který stanovoval omezený počet židovských rodin v zemi. V důsledku toho se mohl v každé rodině oženit pouze prvorozený syn.

Kristiánem z Valdštejna a Václavem Herbstem jednání. Kristián z Valdštejna pokládal za vhodné poradit se s představiteli města ohledně jmenování Jiřího Jana Dudka na místo faráře do Bakova nad Jizerou. Obyvatelé se na toto jednání dívali poněkud přezíravě, zřejmě to pokládali za nepatřičné vměšování bývalé vrchnosti do jejich soukromých záležitostí a znevažování výdobytků revoluce.

Po finanční stránce se bývalá vrchnost přestala do chodu panství angažovat. Také Kristián z Valdštejna se zaměřil hlavně na záležitost vlastního majetku a reorganizace správy svého velkostatku. Roku 1849 byl zničen most v Bakově nad Jizerou, sice se to stalo ještě za doby vrchnosti. Vrchnosti bylo jasné, že brzy přejde vrchnostenská správa do rukou občanů, proto se postarala pouze o provizorní opravu mostu. Tato provizorní oprava musela vydržet až do roku 1857, než byly získány dostatečné prostředky na konečnou opravu.

7.3. Venkov a vyvazovací komise

Zrušení roboty budilo mezi širokými vrstvami obyvatelstva velké nadšení, ale přinášelo i nemalé problémy s budoucí organizací příslušných změn. Největší politickou otázkou zůstala forma zrušení roboty, zda bez výkupu či za nějakou poměrnou částku, která by stanovovala jasná pravidla. Mezi politiky a výraznými představiteli doby se našli zastánci obou řešení.

Mezi radikálními zastánci zrušení roboty bez náhrady patřil především Emanuel Arnold, tento požadavek byl hned z počátku zamítnut jako nemožný. Bylo nutné si připustit, že na venkově je řada lidí, kteří by nebyli schopni zaplatit za náhradu ani sebemenší částku. Navíc již předchozí ustanovení o dobrovolném výkupu z roboty se neukázalo jako prospěšné. Z důvodu nedostatku kapitálu na venkově se z roboty hrstka lidí, kteří si to mohli dovolit, vykoupila. Pro většinu z nich žádná změna nenastala.

Mezi hlavními představiteli řešení robotní otázky patřil dr. František A. Brauner, lidově nazývaný jako "selský mesiáš". Brauner poukazoval na nutnost výkupu z roboty jako na respektování základních vlastnických práv vrchnosti. Velkým problémem se jevilo především plundrování lesů, což nebylo pouze ničení cizího majetku, ale představovalo to i problém obecně v ochraně lesního hospodářství a zdraví obyvatelstva. Bylo nutné vypracovat nové zákony, které by nově nastolený stav upravovaly a dávaly mu jasný řád.

K výkupu z roboty na mnichovohradištském panství se vyjádřil také Tomáš Hindl ve své kronice: „Však nepospíchají toho dobrodiní²⁰² využití. Nejprve hlasily se obce, že by rády na svobodu se vykoupily, ale, - ale – aby M. vrchnost jim aspoň 1/3 slevila. Vrchnost nemůže. A sedlák odkládá, myslí, že snad přece, škemrá i skuhrá. Ano jsouť, kteří patent ve své kotrbě tak si vykládají, jakoby vrchnost musela. Někteří také blouzní, že později se jim toho dostane zdarma.“²⁰³ Hindlova slova lze pokládat za sympatizující s vrchností. Na rozdíl od většiny svých současníků nevidí v robotování zásadní problém. „Jiná příčina, že se na svobodu nehrnou jest: že zde na panství skutečně nerobotují, totiž naturální robotu nekonají, poněvadž všecka selská i chalupnická robota na panstvím hradištském smlouvou uvedena jest v peněžité plat a to ne podle robotních dnů, nýbrž podle mnohosti a jakosti popluží a placení daně.“²⁰⁴

Problém se zrušením roboty byl zároveň i skutečností, že zákon o zrušení roboty měl vejít v platnost až následující roku. To přinášelo otázku, jak je možné zrušit něco, co má ještě nejméně půl roku trvat. Tato situace podněcovala nedůvěru a podezřívavost obyvatel. Šířily se nejrůznější zvěsti o zatajování informací a sílící nervozita na venkově se přelévala do měst, která se obávala možného rabování sedláků. Zřetelně lepší situace se nacházela na Moravě, kde robota nebyla příliš rozšířená. Většina obyvatel se již z roboty vyplatila nebo přešla na výhodnější systém a to platbu dávek v penězích.

Pro řadu sedláků byla vidina vykoupení z roboty natolik lákavá, že neváhali získat potřebné finanční prostředky prodejem části ze svých polí nebo zadlužením. Výkup z roboty mohl proběhnout nejen jednorázovou formou, ale celková suma výkupu mohla být rozložena do postupných splátek s maximální dobou splatnosti dvaceti let. Podle historika Jaromíra Jermáře byly požadavky na výkup z robotní povinnosti následující: “za jeden den roboty s potahem 6 zl. a 40 krejcarů, za dny roboty s potahem v týdnu za celý rok 1040 zl. při jednom dni ruční roboty 2 zl. a 40 krejcarů, průměru 78 pracovních za rok pak 208.”²⁰⁵

Díky financím z náhrad získávaly velkostatky obrovský kapitál, který se začal výrazně projevovat až v 60. letech 19. století. Vzhledem ke zvýšení zemědělské produkce se začínají uvolňovat i další pracovní síly do průmyslu. Tyto tendence se ve společnosti projevují také urbanizací a zprůmyslněním výroby.

²⁰² Dobrodiním je označován výkup z roboty.

²⁰³ Znění Hindlovy kroniky bylo převzato z Kroniky města Mnichovo Hradiště, nečíslováno

²⁰⁴ Znění Hindlovy kroniky bylo převzato z Kroniky města Mnichovo Hradiště, nečíslováno

²⁰⁵ BEDNÁŘ, V., *Paměti města Bakova nad Jizerou*, s. 342

K výkupu z roboty byly zřízeny tzv. vyvazovací komise, které fungovaly v letech 1849 - 1853. Na panství Mnichovo Hradiště bylo dne 20. listopadu 1850 vydáno první nařízení ohledně vyvazovací komise, které mělo pouze informativní charakter. Skutečný výkup začal probíhat až od zimy následujícího roku, 1851. Výkup z roboty probíhal z “ouroku” jiřského a havelského, z honby, hrabání luk a česání chmele.

Po zvážení všech okolností bylo vydáno konečné rozhodnutí o výši výkupné částky. Do této částky byl započítán celkový majetek včetně velikosti polností či počtu hospodářských zvířat a následně byl výsledek zapsán do vyvazovací listiny. Místní vyvazovací listiny se dále posílaly ke konečnému schválení do Prahy Zemské vyvazovací komisi. Závazky občanů bez vlastnictví půdy byly zrušeny bez náhrady, ale byla jim uložena povinnost vykoupit se od obce za používání obecních pozemků.

8. ZÁVĚR

Ozvěny revoluce roku 1848 se projeví také na panství Mnichovo Hradiště. Revoluční události zasáhly v různé intenzitě všechny vrstvy obyvatelstva od vesnické chudiny, přes městskou inteligenci, šlechtu až po členy panovnického domu.

Předrevoluční doba byla pro většinu obyvatel na panství Mnichovo Hradiště ve znamení přírodních katastrof. Zápavy se střídaly s obdobími sucha, neúroda na polích zapříčinila hlad a následnou drahotu. Ze zkažené vody se mezi lidmi šířily epidemie cholery či cholery. Nemoci se nevyhýbaly ani dobytku. Všeobecně panovala nedůvěra ve stát a vrchnost. Peníze neměly téměř žádnou hodnotu. Lidé byli navíc zatěžováni státními daněmi, robotními povinnostmi, dávkami vůči vrchnosti a řadou dalších povinností.

Neúnosná situace vedla druhotně i k sociálním nepokojům jako k drancování, loupení či k podvodům ve vybírání falešných almužen. Tím nejběžnějším problémem byl hojně rozšířený alkoholismus. Ze strany vrchnosti i řady měšťanů byly podnikány kroky, které měly pomoci obyvatelstvu zmírnit jejich útrapy. Z dlouhodobého hlediska se, ale jednalo jen o krátkodobá řešení.

Konzervativní venkov nebyl příliš přístupný ke změnám. Sedláci se většinou drželi tradice. Nové věci u nich vyvolávaly nejistotu. Novinky v podobě umělého hnojení či pěstování nových plodin se na venkově objevovaly postupně. Naše zemědělství tudíž patřilo k nejzaostalejším v Evropě.

Dění v regionu nejvíce ovlivňovaly výrazné osobnosti z řad inteligence i z vlasteneckého života. Mezi jejich představitele na panství Mnichovo Hradiště můžeme řadit vrchnostenského úředníka Tomáše Hindla, radikálního demokrata Emanuela Arnolda, řadu vlasteneckých kněží jako například Antonín Marek či Karel Vinařický a mnoho dalších.

Centrem vlasteneckého života panství se stalo město Mnichovo Hradiště. V hostinci U Zlatého hroznu byla v průběhu 40. let 19. století založena měšťanská beseda. Byl rozvíjen český vlastenecký život, kterému se mu dostalo podpory i ze strany Kristiána z Valdštejna. Kristián z Valdštejna nijak nebránil vlastencům k prosazování českých myšlenek, naopak byl ochoten přispět finanční částkou i na rozvíjení kulturního života. Zajímal se a pečoval o své panství a v rámci svých pravomocí se ujímal rovněž řešení nejrůznějších sporů.

Panství bylo panství převážně jazykově české, proto se nemuselo potýkat s národnostním napětím mezi Čechy a Němci, které během revoluce eskalovalo.

Opakem „probuzeného“ Mnichova Hradiště bylo zhruba o polovinu menší město Bakov nad Jizerou. Bakov nad Jizerou byl konzervativně založený, většina jeho obyvatel byla chudá. Jejich hlavním zájmem bylo zajistit si alespoň základní živobytí, proto neměli čas zabývat se vlasteneckými idejemi.

Revoluční dění bylo pro obyvatele panství spojeno se založením místní národní gardy, jejíchž velení se ujal hrabě Kristián z Valdštejna. Cvičení národních gard bylo oblíbenou podívanou pro místní občany, často zakončené také veselím v hospodách. Řada nemajetných lidí se neváhala zadlužit nákupem zbraní v rámci svého vstupu do národní gardy.

Obecně se očekávalo, že národní gardy budou povolány k důležitým a k rozhodujícím úkolům v rámci revoluce. Po svatodušních bouřích, kdy se rozšířily snahy venkovských gard o tažení na pomoc Praze, se však většina gard přiklonila k pragmatickému řešení a to nepodniknout žádné kroky. Rovněž členové gardy v Mnichově Hradišti nakonec s úlevou zůstali doma u svých rodin a živností. Raději než naléhání turnovské gardy po tažení vyslyšeli doporučení úřadů nabádající k zachování klidu. Následné vyšetřování revolučních událostí a pátrání po buřičích vyvolávalo v lidu velký pocit krivdy.

Ve vzrušené revoluční náladě se brzy začalo objevovat nové slovo „konstituce“ pro většinu lidí neznámé a nic neříkající. Nejdůležitějším mezníkem revolučního vývoje bylo zrušení roboty. Sedláci volali po zrušení roboty bez náhrady. S ohledem na majetková práva vrchnosti jim nebylo vyhověno. Byl učiněn jen vstřícný krok směrem k bezzemkům a venkovské chudině.

Robota byla v očích venkovanů chápána jako velká nespravedlnost. Radost ze zrušení roboty byla zakalena sociálními nepokoji. Nenávisť k vrchnosti a touha po odplatě se objevila téměř po celých Čechách. Typickým příkladem bylo pořádání „konstitučních honů“, při kterých došlo téměř k vybití divoké zvěře či ke krádežím dřeva z vrchnostenských lesů. Na některých panstvích docházelo i k lynčování vrchnostenských úředníků a tamější nepokoje musely být potlačeny až s pomocí vojska.

Porevoluční události částečně refletovaly i vztahy mezi vrchností a jejími poddanými. Panství Mnichovo Hradiště v rámci porevolučních událostí představovalo jakýsi střed mezi oběma extrémami, to je mezi velkými nepokoji či úplným klidem. Vztahy mezi místní vrchností a poddanými byly sice založené na vzájemné toleranci, ale také na častém nepochopení.

Po revoluci dochází k nástupu Bachova absolutismu a k celkovému útlumu veřejného života. Pro většinu obyvatel bylo toto období spojeno i s uklidněním poměrů

a k navrácením běžného života. Nadšení pro revoluci bylo typické především pro mladou generaci. U starších lidí a lidí s rodinami a majetkem vyvolávala revoluce spíše obavy do budoucna.

Po revoluci se objevily další otázky: „Byla revoluce úspěšná? Bylo dosaženo vytyčených cílů? Byly zlepšeny životní podmínky obyvatel na venkově? Byla zmírněna sociální nespravedlnost?“

Mnozí sedláci neměli dostatek finančních prostředků k výkupu z roboty, i přesto se neváhali pro nově nabytou svobodu zadlužit. Finanční kapitál získaný z náhrad se soustředil v rukou šlechty, která jej začala od 60. let investovat do podnikatelských aktivit. Vytoužená konstituce byla nakonec lidu vnucena. S nástupem Františka Josefa I. na trůn byla ve velké míře obnovena tradice absolutistické vlády panovníka. Změny, které nastaly revolucí roku 1848, se postupně projevovaly v delším časovém úseku.

CITOVANÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

- Adresář republiky Československé pro průmysl, živnosti, obchod a zemědělství*, Praha 1932, svazek I, 2 137 s.
- BEDNÁŘ, Vladimír. *Paměti města Bakova nad Jizerou (1. díl)*. Bakov nad Jizerou: PCT s. r. o. ve spolupráci s městem Bakov nad Jizerou, 2015, 391 s. ISBN 978-80-270-0985-5
- BEDNÁŘ, Vladimír. *Paměti města Bakova nad Jizerou (2. díl)*. Bakov nad Jizerou: PCT s. r. o. ve spolupráci s městem Bakov nad Jizerou, 2016, 383 s. ISBN 978-80-270-0986-2
- BĚLINA, Pavel a kol. *Velké dějiny zemí Koruny české. sv. XIa*. Praha: Nakladatelství Paseka, 2013, 466 s. ISBN 978-80-7432-347-8
- BENEŠ, Karel, Josef. *1848 v projevech současníků*. Praha: Aventinum: O. Štorch – Marien, 1932, 175 s.
- BRAUNER, František, Augustin. *O robotě a o vykoupení se z roboty*. Praha: Kronberg a Řivnáč, 1848, 85 s.
- BUDIL, Vladimír, HEROUT, Jaroslav. *Mnichovo Hradiště*. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1960. 44 s.
- BUDIL, Vladimír, ČERVINKA, Jozef, HNÍZDIL, Stanislav. *700 let Mnichova Hradiště*. Mnichovo Hradiště: Městský národní výbor, 1979. 118 s.
- BUMBA, Jan. *České katastry od 11. do 21. století*. Praha: Grada Publishing, 2017. 190 s. ISBN 978-80-247-2318-1
- DUMKOVÁ, Jana. *Město Mnichovo Hradiště*. Mnichovo Hradiště: Město Mnichovo Hradiště, 2017. 59 s. ISBN 978-80-260-5706-2
- HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty, Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti. Valdštejnové*. Praha: Akropolis, 1994, 685 s. ISBN: 80-85770-79-2
- HAVLÍČEK, Karel. *Bratři!*. In: VČELA č. 22 ze 17.3.1848
- HERČÍK, Karel. *Čtení o Mladé Boleslavi*. Mladá Boleslav: Kultura města Mladá Boleslav, 2010, 311 s. ISBN 978-80-254-8459-3

- HLAVAČKA, Milan a kol. *Velké dějiny zemí Koruny české. sv. XIb*. Praha: Nakladatelství Paseka, 2013, 523 s. ISBN 978-80-7432-348-5
- CHVOJKA, Miloš, SKÁLA, Jiří. *Malý slovník jednotek měření*. Praha: Mladá fronta, 1982. 280 s.
- JANÁČEK, Josef. *Valdštejn a jeho doba*. Praha: Svoboda, 1978. 590 s.
- JANŮ, Otakar. *Rok 1848 v Podkrkonoší*. Turnov: Jednota bratrská v Turnově, 1948. 154 s.
- KAZIMOUR, Jan. *Hlas roku 1848*. Praha: Mladá fronta, 1948. 25 s.
- KLEČACKÝ, Martin. *Slovník představitelů politické správy v Čechách v letech 1849-1918*. Brno: Masarykův ústav AV ČR, 2020. 974 s. ISBN 978-80-88304-18-0
- KLÍMA, Arnošt. *Revoluce 1848 v českých zemích*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974. 231 s.
- KLÍMA, Arnošt. *Rok 1848 v Čechách*. Praha: Svoboda, 1948. 146 s.
- KLIMEŠ, Vladimír. *Česká vesnice v roce 1848*. Praha: Brazda, 1949. 455 s.
- KNEBLOVÁ, Hana. *Život v českých zemích za Františka Josefa I*. Praha: Brána a. s., 2017. 156 s. ISBN 978-80-7584-01-0-3
- KOČÍ, Josef. *Emanuel Arnold*. Praha: Svobodné slovo, 1964. 202 s.
- KOLEKTIV. *Klášter Hradiště nad Jizerou včera a dnes*. Klášter Hradiště nad Jizerou: Klášter Hradiště nad Jizerou, 2014. 127 s. ISBN 978-80-270-1309-8
- KOLEKTIV. *Ottův slovník naučný. Díl osmý*. Praha: J. Otto, 1894. 1.039 s.
- KOŠTÁL, Vratislav, KOŠTÁLOVÁ, Renata. *Historická sídla Středočeského kraje. Díl první, Mělnicko, Mladoboleslavsko a Nymburska*. Brno: Barrister a Principal, 2012. 300 s. ISBN 978-80-87474-58-7
- KREJČÍ, Karel, NOVOTNÝ, Miloslav (ed.). *Letáky z roku 1848*. Praha: Evropský literární klub, 1948. 311 s.

- KVIRENC, Jan, KUNSTOVÁ, Eliška. *České dějiny do roku 1914: historie v dokumentech*.
Liberec: Dialog, 2006. 207 s. ISBN 80-86761-43-6
- KŘÍŽEK, Jaroslav. *Národní gardy v roce 1848*. Praha: Naše vojsko, 1954. 276 s.
- KŘÍŽOVÁ, Květa, DOLÍNEK, Vladimír, CICHROVÁ, Kateřina. *Setkání panovníků roku 1833 na zámku v Mnichově Hradišti*. Praha: Národní památkový ústav, 2015. 142 s.
ISBN 978-80-7480-043-6
- KUTNAR, František, PEKAŘ, Josef (ed.). *Paměti sedláka Josefa Dlaska*. Praha: Melantrich, 1941. 132 s.
- LNĚNIČKOVÁ, Jitka. *České země v době předbřeznové: 1792 – 1848*. Praha: Libri, 1999. 463 s. ISBN 80-85-983-27-3
- MACHAČOVÁ, Jana, MATĚJÍČEK, Jiří. *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781 – 1914*. Praha: Karolinum, 2010. 494 s. ISBN 978-80-246-1679-7
- MARŠAN, Robert (ed.). *Rok 1848 dle deníků vlasteneckého učitele Františka Karlíka v Rokycanech (2. díl)*. Ročník XXII. Praha: Český čtenář, 1931. 84 s.
- MATTUŠ, Karel. *Paměti*. Praha: Svatobor, 1921. 261 s.
- MAUR, Eduard a kol. *Dějiny obyvatelstva českých zemí*. Olomouc: Mladá fronta, 1996. 400 s. ISBN 80-204-0720-0
- Národní noviny číslo 13*. Praha: Hrabě Vojtěch Deym, 19. dubna 1848
- NERUDA, Jan. *Balady a romance. Zpěvy páteční*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956. 88 s.
- NOVOTNÝ, Miroslav (ed.). *Letáky z roku 1848*. Praha: Československý spisovatel, 1948. 311 s.
- PALACKÝ, František. *Popis Království českého*. Brno: PhDr. Ivo Sperát, 2019. 608 s. ISBN 978-80-87542-29-3
- PILNÁ, Veronika, KASL, Filip, JÍCHOVÁ, Veronika. *Valdštejnové a počátky archeologie na šňáhlavském panství*. Plzeň: Národní památkový ústav, ÚOP v Plzni, Západočeské muzeum v Plzni, 2020, nečíslováno.

- PINKAVA, Jaroslav. *Jevíčko v letech 1848 – 1918*. Jevíčko: Městský úřad, 1993. 268 s.
- PROCHÁZKOVÁ, Lenka. *Mnichovo Hradiště a okolí*. Praha: Nakladatelství Paseka, 2016. 172 s. ISBN 978-80-7432-686-8
- PRŮŠKOVÁ, Helena. *Můj dům, můj hrad*. Mnichovo Hradiště: Společnost přátel barokní kultury, 2006, 151 s. ISBN 80-239-8279-6
- ROBEK, Antonín, NAHODIL, Otakar. *České lidové kronikářství*. Praha: Orbis, 1960, 163 s.
- ROUBÍK, František. *Revoluční rok a rolnictvo*. Praha: Orbis, 1955. 30 s.
- ROUBÍK, František. *Rok 1848 v obrázcích a karikaturách*. Praha: Orbis, 1948. 42 s.
- RYANTOVÁ, Marie, VOREL, Petr. *Čeští králové*. Praha: Nakladatelství Paseka, 2009. 592 s. ISBN: 978-80-7185-940-6
- SEDLÁČEK, Tomáš, MULAČOVÁ, Blanka. (ed.). *Bejvávalo, Paměti Františka Dědiny (1834 – 1914)*. Dobruška: město Dobruška, 2016. 308 s. ISBN 978-80-7475-134-9
- SEJBAL, Jiří. *Základy peněžního vývoje*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 420 s.
- SKALSKÝ, Pavel. *Svévole není svoboda!* In: Včela č. 45, 7. června 1848
- STARÝ, Marek. *Vývoj veřejné správy v českých zemích do roku 1848*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2007. 100 s. ISBN 978-80-86754-79-6
- SVĚTLÁ, Karolína. *Ohlasy roku 1848*. Praha: L. Mazáč, 1932. 263 s.
- ŠIMÁK, Vítězslav. *Dějinné paměti okresu mnichovohradištského*. Mnichovo Hradiště: Okresní výbor (J. Fritch), 1917. 460 s.
- ŠIMÁČEK, Ferdinand. *Paměti města Bělé pod Bezdězem*. Bělá pod Bezdězem: Typ, 1937. 353 s.
- ŠIMÁKOVÁ, Marie, 1902. Selské paměti. In Časopis Společnost přátel starožitností českých v Praze. Praha: Společnost přátel starožitností českých v Praze
- ŠIMON, Alois. *Počátky spolkového ruchu obyvatelstva na Mnichovohradištsku*. In Od Ještědu k Troskám, roč. XI., 1932 č. ½.: Turnov: Český Dub : Učitelské jednoty

- ŠIMON, Alois. *Ohlasy revoluce*. In *Od Ještědu k Troskám, roč. I., 1922 – 1923*. Turnov: Český Dub : Učitelství jednoty
- ŠIMON, Alois. *Osobnosti: Tomáš Hindl*. In *Od Ještědu k Troskám, roč. I., 1922 – 1923*. Turnov: Český Dub : Učitelství jednoty
- TICHÝ, Josef. *Rok 1848 v obrazech*. Praha: Orbis, 1948. 37 s.
- URBAN, Otto. *František Josef I.* Praha: Argo, 1999. 297 s. ISBN 80-7203-203-8
- VELKOVÁ, Alice. *Krutá vrchnost, ubozí poddaní?*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2009. 586 s. ISBN 978-80-7286-151-4
- VINAŘICKÝ, Karel, Alois. *Drobné verše. Hra na vojáky*. In KAMENICKÝ, Řehák, St. *Obrázková knihovna pro mládež*. Nové Město nad Metují: Nákladem Bohdana Böhma, 1887. 48 s.
- VOCELA, Erazim. *Dopis Kristiánu Vincentovi z Valdštejna*. Státní oblastní archiv v Praze, Archivní fond Rodinný archiv Valdštejnů, Mnichovo Hradiště, inv. č. 3374, sign. II-6/I/1-8, kar. 34. f- 323
- VOLF, Josef. *Protijezuitský leták*. In ŘIVNÁČ, František. *Revui Knihy a knihovny*. Praha, 1920, roč. 1. 188 s.
- VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 704 s. ISBN 978-80-7380-257-8
- VONDRA, Roman. *Osobnosti české historie*. Praha: Skřivan, 2009. 757 s. ISBN 978-80-86493-24-4
- VONDRA, Roman. *České země v letech 1792: formování novodobého českého národa ve věku cylindru, krinolín a nástupu páry*. Praha: Libri, 2013. 397 s. ISBN 978-80-7277-503-3

INTERNETOVÉ ZDROJE

- FABIÁN, Petr, 2000. *VENUTO Johann. Mnichovo Hradiště a Valečov* [on-line]. Dostupné z https://www.hrady-zriceniny.cz/img/stare4/Johann_Venuto/hrady/Mnichovo_Hradiste_a_Valecov_Johann_Venuto_1823.jpg [cit. 10.3.2021]
- JIRÁSEK, František, 1953. *Bílý Újezd. Dějiny obce s připojenou osadou Roudné*. [on-line] Bílý Újezd, vlastním nákladem [cit. 2021-02-01]. Dostupné z <https://www.bilyujezd.cz/bu/kronika/index.html>
- KAČEROVÁ, Eva, MICHALEC, Libor, 2014.1788 | Vznik c. k. Vlastenecko-hospodářské společnosti pro Království české. *Příběh statistiky*. [on-line]. Praha: Český statistický úřad, s. 23 [cit. 8.4.2021] ISBN 978-80-250-2517-8. Dostupné z <https://www.czso.cz/documents/10180/20540505/32018414.pdf>
- Kolegiální orgány ve veřejné správě*. [on-line] Dostupné z https://www.ochrance.cz/uploads-import/Publikace/Kolegialni_organy.pdf [cit. 2021-03-31]
- Kronika města z let 1847 – 1958* [on-line]. Dostupné z <https://www.bakovnj.cz/cs/system-neautorizovat/hlavni-aktualita/kronika-mesta-z-let-1847-1958.html> [cit. 2.4.2021]
- Mnichovo Hradiště* [on-line]. Dostupné z <http://www.flyfoto.cz/2013/03/mnichovohradiste.html> [cit. 10.3.2021] – letecký záběr
- Mnichovo Hradiště, berní okres Mnichovo Hradiště, Münchengraetz* [on-line]. Dostupné z https://uazk.cuzk.cz/vademecum_mapy/permalink?xid=3d7fa7dc0a534755b4a117b50b5bb5ad1 [cit. 12.3.2021]
- Národní listy, ročník 9, číslo výtisku 211*. Praha, 2. srpna 1869. [on-line]. Dostupné z <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/9408121> [cit. 7.10.2020]
- PAVLÍK, Václav, 2020. *Habsburk, který mluvil česky. U nás zvaný dobrotivý, ve Vídni trotl*. [on-line] Dostupné z <https://nasregion.cz/galerie/161120/?image=2&back=https://nasregion.cz/habsburk-ktery-mluvil-cesky-u-nas-zvany-dobrotivy-ve-vidni-trotl-161121/>. [cit. 11.4.2021]

PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY. *Vývoj českého parlamentarismu* [on-line]. Praha: Kancelář Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, 2011. (pdf). Dostupné z www:

https://www.psp.cz/kps/pi/gi/infocentrum/01_vyvoj_ceskeho_parlamentarismu_05_2011.pdf [cit. 2021-04-10].

Počet obyvatel v obcích - k 1.1.2020. Praha: Český statistický úřad, 2020. [on-line]. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112019>. [cit. 2020-05-01]

RADIMSKÝ, Jiří. *Anketa moravských stavů o zrušení roboty roku 1847*. [on-line] In ČESKÝ LID, roč. 35, č. 5/6, 1848, s. 99 - 102. Dostupné z https://www.jstor.org/stable/42695025?seq=1&fbclid=IwAR2sbd56yENJqBV_HZ61qFb2dx2of9FGVtBA1JVCT2PqIrBm_8FMYguYA_8. [cit. 30.4.2021]

II. vojenské (Františkovo) mapování – Čechy, mapový list O_5_V [on-line]. Dostupné z http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=2vm&map_region=ce&map_list=O_5_V [cit. 12.3.2021] – výřez z mapy

PŘÍLOHY

Seznam příloh

Příloha č. 1	Oficiální portrét hraběte Kristiána z Valdštejna (1794 - 1858) a jeho manželky Marie roz. Thun - Hohenstein (1793 - 1861) od malíře Johanna Nepomuka Endera	88
Příloha č. 2	Císař a král Ferdinand V. Dobrotivý, osvoboditel lidu od roboty	89
Příloha č. 3	Klemens Metternich (1773 - 1859), rakouský ministr zahraničí, diplomat, symbol nenávisti v revoluci 1848 satira: Čert odnáší Metternicha do pekla	90
Příloha č. 4	Mladý císař František Josef I. (1830 – 1848), vládnoucí od roku 1848. Ministr vnitra Alexandr Bach (1813 - 1893), představitel neoabsolutismu v letech 1848 – 1859	91
Příloha č. 5	Emanuel Arnold, bratr kněze Jana Arnolda, mnichovohradištský rodák, radikální demokrat, významná liberální osobnost revoluce 1848	92
Příloha č. 6	Karel Vinařický (1803 – 1869) - významná osobnost Mladoboleslavska, český vlastenecký kněz, básník a spisovatel	93
Příloha č. 7	Windischgrätzova vyhláška požadující kapitulaci Prahy ze dne 15. června 1848	94
Příloha č. 8	Ukázka stejnokrojů českých národních gard	95
Příloha č. 9	Ručně psaný agitační leták zachycený policií počátkem března 1848	96
Příloha č. 10	Pohled na zámek a zámecký areál z roku 1825 versus současný stav	97
Příloha č. 11	Mnichovo Hradiště, II. vojenské mapování, (Františkovo)	98
Příloha č. 12	Originální mapy stabilního katastru 1:2 880 (1824 – 1843) – Čechy	99

Příloha č. 1

Oficiální portrét hraběte Kristiána z Valdštejna (1794 - 1858)²⁰⁶ a jeho manželky Marie roz. Thun - Hohenstein (1793 - 1861)²⁰⁷ od malíře Johanna Nepomuka Endera

²⁰⁶ Zámek Mnichovo Hradiště, inventární číslo MH 10655 a

²⁰⁷ Zámek Mnichovo Hradiště, inventární číslo MH 10654 a
89

Příloha č. 2

Císař a král Ferdinand V. Dobrotivý, osvoboditel lidu od roboty²⁰⁸

²⁰⁸ obraz F. Haje z roku 1840

PAVLÍK, V., *Habsburk, který mluvil česky. U nás zvaný dobrotivý, ve Vídni trojl.* [on-line] Dostupný z <https://nasregion.cz/galerie/161120/?image=2&back=https://nasregion.cz/habsburk-ktery-mluvil-cesky-u-nas-zvany-dobrotivy-ve-vidni-trojl-161121/>. [cit. 2021-04-11]

Příloha č. 3

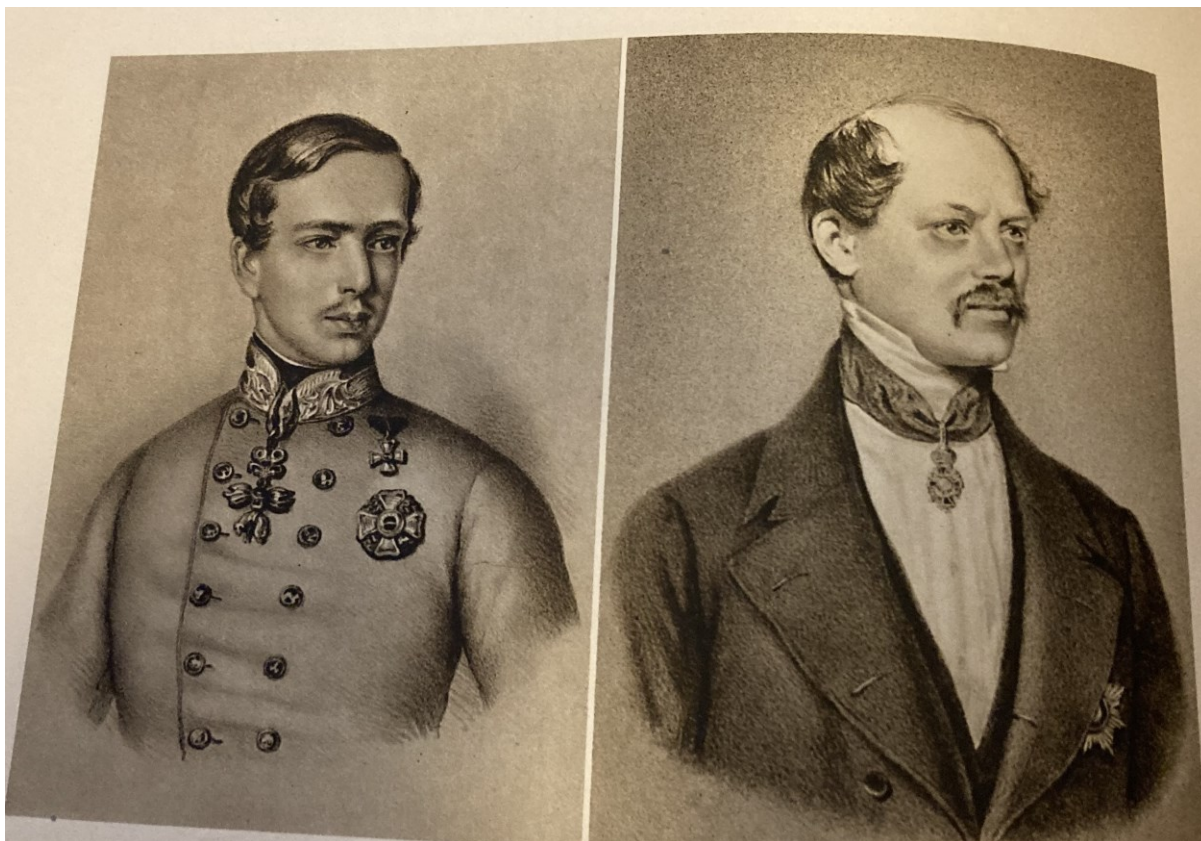
Klemens Metternich (1773 - 1859), rakouský ministr zahraničí, diplomat, symbol nenávisti v revoluci 1848- satira: Čert odnáší Metternicha do pekla ²⁰⁹

²⁰⁹ ROUBÍK, F., *Rok 1848 v obrázcích a karikaturách*, nečíslováno
Karikatura je dílem J. Grädnera z roku 1848

Příloha č. 4

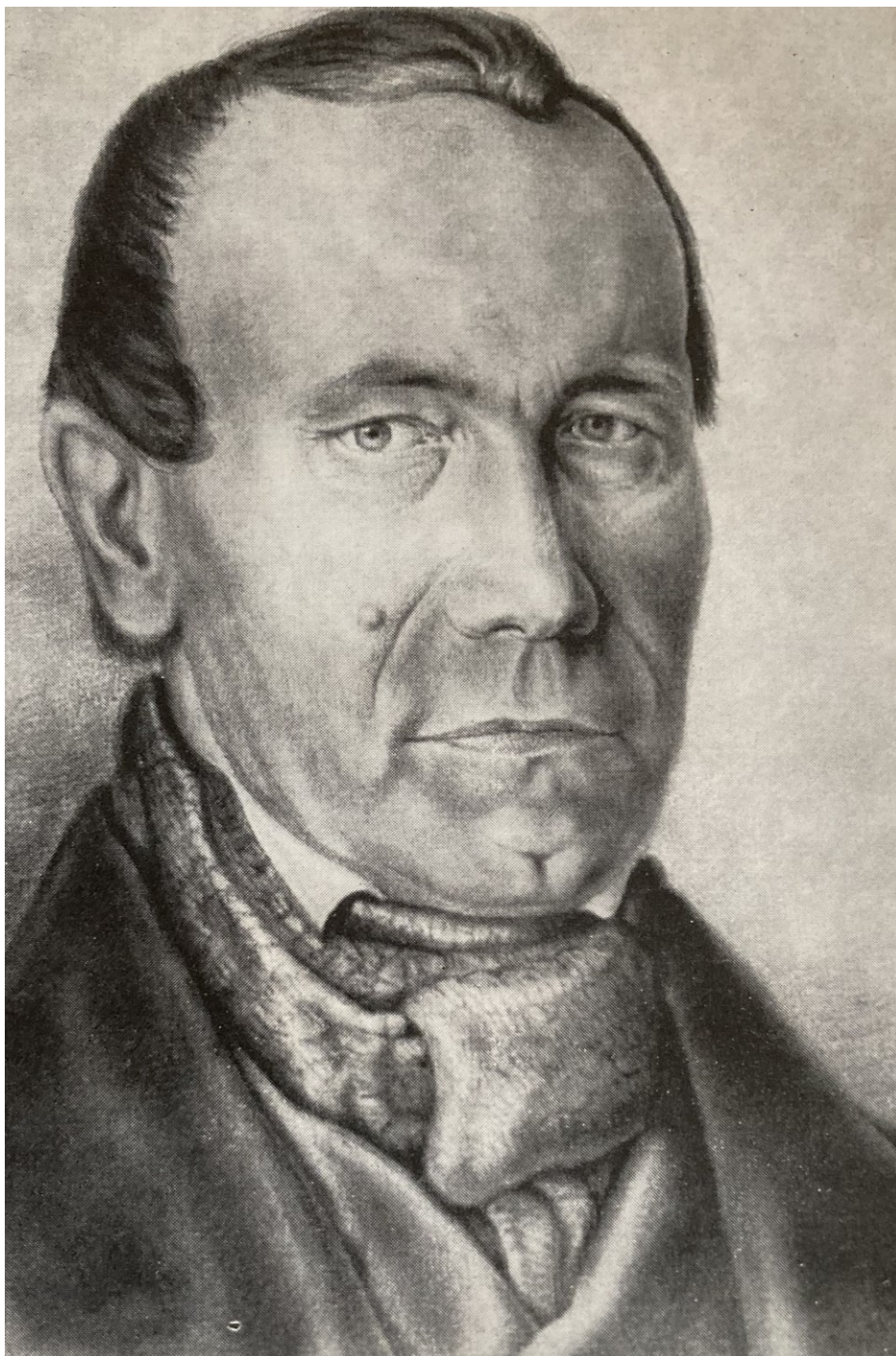
Mladý císař František Josef I. (1830 – 1848), vládnoucí od roku 1848. Ministr vnitra
Alexandr Bach (1813 - 1893), představitel neoabsolutismu v letech 1848 – 1859²¹⁰

²¹⁰ TICHÝ, J., *Rok 1848 v obrazech*, nečíslováno

Příloha č. 5

Emanuel Arnold, bratr kněze Jana Arnolda, mnichovohradišťský rodák, radikální demokrat, významná liberální osobnost revoluce 1848²¹¹

²¹¹ KOČÍ, J., Emanuel Arnold, nečíslováno

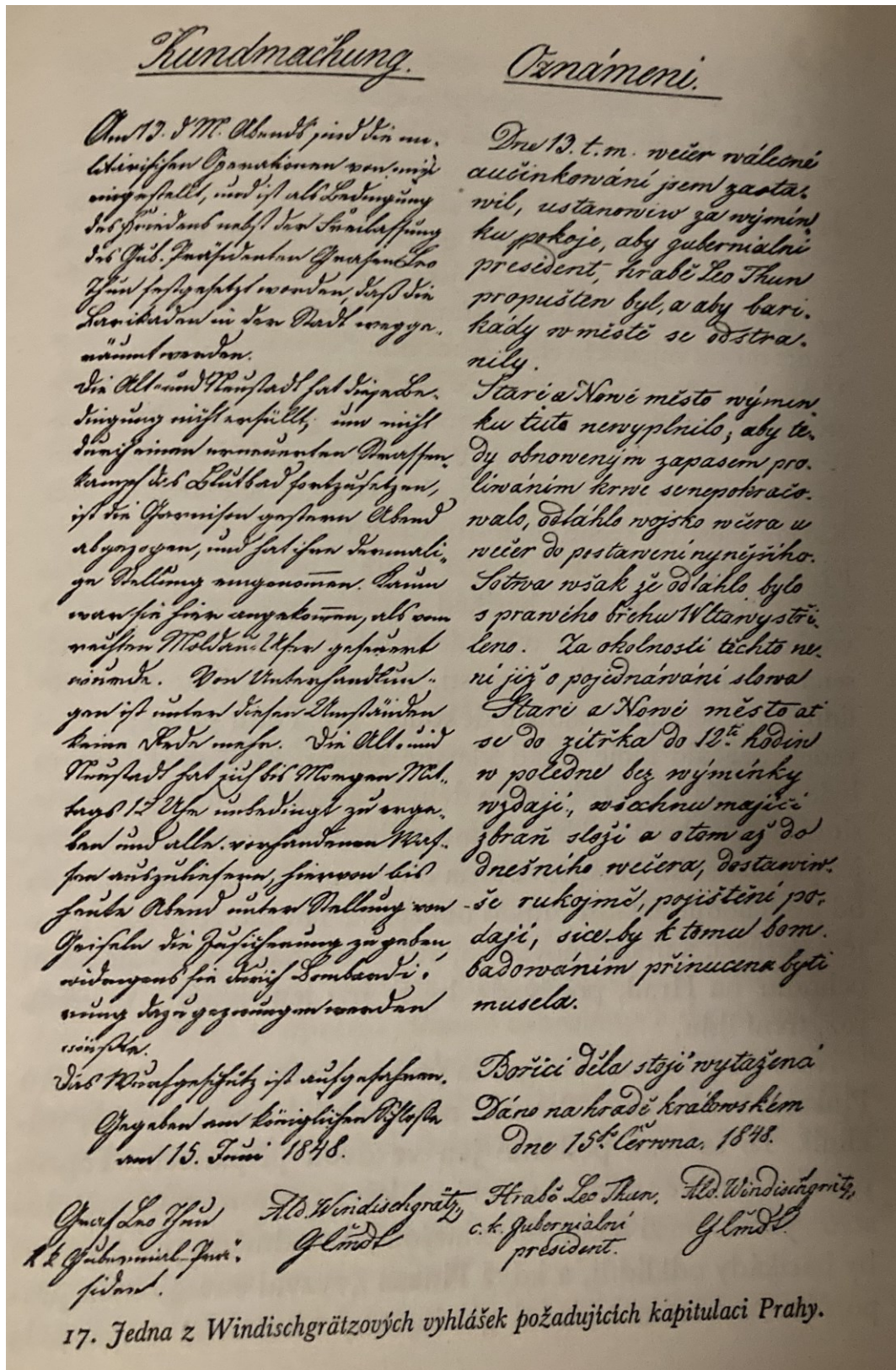
Tento portrét Emanuela Arnolda ze dne 5. února 1857 byl nakreslen hrabětem Hallerem ve věznici v Lublani.

Příloha č. 6

Karel Vinařický (1803 – 1869) - významná osobnost Mladobolesavska, český vlastenecký kněz, básník a spisovatel²¹²

²¹² Bysta v průčelí Gymnázia, Mladá Boleslav, Palackého 911/1
Foto – Michaela Ondráčková, 21. 7. 2019

²¹³ KRÍŽEK, J., Národní gardy v roce 1848, s. 131

Příloha č. 8

Ukázka stejnokrojů českých národních gard²¹⁴

²¹⁴ TICHÝ, J., *Rok 1848 v obrazech*, nečíslováno

Příloha č. 9

Ručně psaný agitační leták zachycený policií počátkem března 1848²¹⁵

Bratři

Oškliv povstání a bránní povstání vyprovokované národními vášněmi,
oběma boje k násobnějšímu je zlošťování a uvození floty v plugging
zaujmějí výzvy a příslušné neuvěřitelné. Nášedat a spravování zoro-
jsmaj akantajmí zapsat dle vášně je násobí. A všemí národní
něd povstání, zorojsmaj národní i nejvíce národní. Časem násobí
obědovat, k zlošťování povstání časem násobí vyjít, a tak zapsat
zapsat dle násobí povstání, zorojsmaj násobí násobí násobí násobí
byti! - Je násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí
křivostí, aby byli násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí
světi. Nášedat násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí
z násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí!!

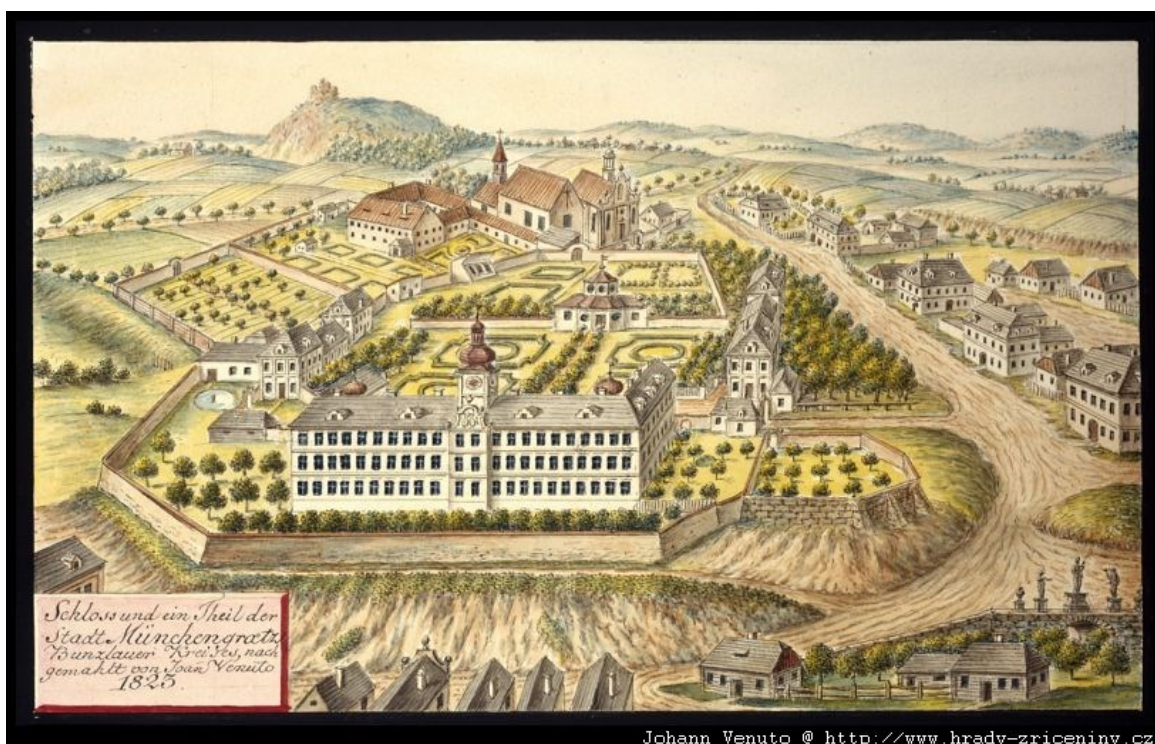
Soudci, nej je časem násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí
za násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí
časem násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí
spáskni násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí
násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí
násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí
násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí

Spáskni násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí násobí

²¹⁵ NOVOTNÝ, M., Letáky z roku 1848, nečíslováno

Příloha č. 10

Pohled na zámek a zámecký areál z roku 1825²¹⁶ versus současný stav²¹⁷

²¹⁶ VENUTO Johann. *Mnichovo Hradiště a Valečov* [on-line]. Dostupné z https://www.hrady-zriceniny.cz/img/stare4/Johann_Venuto/hrady/Mnichovo_Hradiste_a_Valecov_Johann_Venuto_1823.jpg [cit. 10.3.2021]

²¹⁷ *Mnichovo Hradiště* [on-line]. Dostupné z <http://www.flyfoto.cz/2013/03/mnichovo-hradiste.html> [cit. 10.3.2021] – letecký záběr

Příloha č. 11

Mnichovo Hradiště, II. vojenské mapování, (Františkovo)²¹⁸

²¹⁸ II. vojenské (Františkovo) mapování – Čechy, mapový list O_5_V [on-line]. Dostupné z http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=2vm&map_region=ce&map_list=O_5_V [cit. 12.3.2021] – výřez z mapy

Příloha č. 12

Originální mapy stabilního katastru 1:2 880 (1824 – 1843)- Čechy²¹⁹

²¹⁹ Mnichovo Hradišče, berní okres Mnichovo Hradišče, Münchengraetz [on-line]. Dostupné z https://uazk.cuzk.cz/vademecum_mapy/permalink?xid=3d7fa7dc0a534755b4a117b50bbb5ad1 [cit. 12.3.2021]